

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

МАКСИМОВСЬКА СОФІЯ СЕРГІЇВНА

УДК 343.1

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ
ПРОСТУПКІВ**

081 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ С.С. Максимовська

Науковий керівник – Татарин Ігор Іванович, кандидат юридичних наук, доцент

Львів – 2024

АНОТАЦІЯ

Максимовська С.С. Особливості застосування кримінального процесуального законодавства щодо кримінальних проступків. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії (081 – Право). Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2024.

Дисертація є одним із перших комплексних монографічних досліджень особливостей застосування кримінального процесуального законодавства щодо кримінальних проступків з урахуванням сучасного стану законодавства та правозастосовної практики. За результатами аналізу наукових досліджень, власного практичного досвіду, судової практики, проведеного анкетування, сформульовано авторські висновки та пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства України, зокрема в частині строків дізнання, процесуальних джерел доказів, вручення матеріалів дізнання, спрощеного порядку розгляду обвинувального акту, та інші.

Здійснено історичний аналіз виникнення та становлення інституту кримінальних проступків в Україні, в тому числі у складі інших держав та у різні періоди: 1) Київської Русі та феодальної роздробленості (XI століття – середина XIV століття); 2) перебування українських земель у складі Великого князівства Литовського, Польського Королівства та Речі Посполитої (XIV століття – середина XVII століття); 3) визвольної війни 1648 – 1657 років та часи Гетьманщини (II–га половина XVII століття – XVIII століття); 4) перебування України у складі Російської та Австрійської (Австро–Угорської) імперії; 5) відродження української національної держави і права; 6) радянський період – УСРР (УРСР); 7) період незалежності України. Охарактеризовано особливості розслідування кримінальних проступків та зазначено обставини, що впливали на формування кримінального процесуального законодавства, у кожному із вказаних періодів.

Виокремлено етапи становлення інституту кримінальних проступків в період незалежності України: 1) затвердження Концепції реформування кримінальної

юстиції України (2008 рік); 2) внесення проєктів Законів про внесення змін до КК України щодо введення інституту кримінальних проступків (2012 рік); 3) прийняття нової редакції КПК України та функціонування робочої групи з метою підготовки пропозицій щодо запровадження інституту кримінальних проступків (2012–2015 роки); 4) внесення проєктів Законів щодо введення інституту кримінальних проступків (2015–2017 роки); 5) 22.11.2018 – прийняття Закону України № 2617–VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» 6) 01.07.2020 – набрання чинності Законом України № 2617–VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень».

Здійснено дослідження теоретичних основ досудового розслідування кримінальних проступків, зокрема виокремлено диференційовані бачення науковців щодо законодавчого закріплення вказаного інституту, які поширювались у науковому середовищі до набрання чинності Законом України № 2617–VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». Досліджено регламентацію кримінального проступку, проаналізовано статистичні дані органів досудового розслідування та встановлено, що завдання, які ставив перед собою законодавець, щодо забезпечення швидкого розслідування кримінальних проступків, загалом виконується, однак потребує вдосконалення, в тому числі на законодавчому рівні.

Вказано на особливості перехідного періоду, після набрання чинності вказаним Законом України № 2617–VIII, а відтак проведено аналіз Прикінцевих та перехідних положень цього закону. Відстоюється позиція, щодо недоцільності передбачених законодавцем вимог про необхідність повернення судом обвинувального акта прокурору для його подальшого внесення до суду з урахуванням вимог глави 25 КПК України.

Звертається увага, на спробі законодавця віднести до кримінальних проступків норму, передбачену у ст. 286-1 КК України, щодо керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів що, знижують увагу та швидкість реакції, яка однак очевидно реалізована без належної попередньої підготовки. Цим самим, вказані зміни породили велику кількість судових спорів, обмеження прав та законних інтересів громадян, а також стали викликом для правоохоронних органів.

Розглянуто особливості досудового розслідування кримінальних проступків, зокрема здійснено аналіз процесуальних аспектів затримання, застосування запобіжних заходів, проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, повідомлення про підозру, закінчення дізнання.

На підставі аналізу практичних аспектів та наукових досліджень щодо початку досудового розслідування кримінальних проступків, в тому числі після широкомасштабного вторгнення РФ на територію України, вказано на недоцільність зазначення законодавцем інших процесуальних дій, що можуть проводитись до внесення відомостей про кримінальний проступок до ЄРДР, окрім огляду місця події.

Окрему увагу присвячено тому, що не зазначення у нормах КПК України дізнавача, як суб'єкта здійснення повноважень, а також виконання працівниками, які були призначені на посади інспекторів, посадових обов'язків дізнавачів, неодноразово ставало підставою для відмов слідчими суддями у задоволенні поданих клопотань, у зв'язку з тим, що у подальшому ставилось питання про допустимість доказів отриманих стороною, процесуальний статус якої у КПК України не визначено.

Досліджено процесуальні джерела доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, а також можливість їх використання у кримінальному провадженні щодо злочинів. На підставі аналізу судової практики наведено характерні помилки, що допускаються під час підготовки прокурорами відповідних клопотань, а також запропоновано пропозиції щодо змін до законодавства для чіткого трактування норм, що регулюють вказане питання.

Детально розглянуто правила визначення строків досудового розслідування кримінальних проступків, зокрема із урахуванням останніх законодавчих змін. Обґрунтовано доцільність передбачення у КПК України можливості продовжити строки дізнання до двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, у випадку неможливості його закінчення внаслідок особливої складності провадження. Пропонується, що таке продовження здійснюватиметься слідчим суддею за клопотанням прокурора.

Розглянуто особливості застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування кримінальних проступків, а також затримання як тимчасового запобіжного заходу. Доведено недоцільність передбаченого у КПК України затримання особи, що вчинила кримінальний проступок, строком на 3 години, а відтак пропонується ч. 2 ст. 298-2 КПК України виключити.

Встановлено необхідність чіткого зазначення вимог до фактичних підстав, мети, порядку проведення процесуальних дій, зазначених у ст. 300 КПК України, зокрема відібрання пояснень, проведення медичного освідування, отримання висновку спеціаліста, зняття показань технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото– і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото– і кінозйомки, відеозапису, адже відсутність їх належної правової регламентації негативно впливає на результати розслідування кримінальних проступків, та має наслідком різну правозастосовну практику.

З'ясовано низку проблемних питань, що виникають під час закінчення дізнання, які потребують вирішення шляхом внесення змін до КПК України. Аргументовано, що прокурор приймає рішення про направлення кримінального провадження до суду фактично не чекаючи ознайомлення інших сторін із матеріалами дізнання. Розроблено пропозиції щодо комплексного удосконалення строків та суб'єктів, яким мають бути надані копії матеріалів дізнання, порядку надання речових доказів для ознайомлення, співвідношення норм ст. 290 КПК України та ч. 5 ст. 301 КПК України, а також сформовано обставини, за яких вважатиметься, що копії матеріалів дізнання неможливо вручити.

Визначено особливості судового розгляду кримінальних проступків, в тому числі в контексті судової практики. Обґрунтовано необхідність призначення підготовчого судового засідання після отримання судом обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку. Доведено, що після отримання обвинувального акта із клопотанням прокурора про його розгляд у спрощеному провадженні, суд, шляхом ознайомлення із доданими до обвинувального акта матеріалами, має переконатись у наявності для цього достатніх умов, ключовою з яких є добровільність позиції обвинуваченого.

За результатами опрацьованої міжнародної практики розслідування та судового розгляду кримінальних проступків, запропоновано шляхи вдосконалення законодавства України. Зокрема, обґрунтовано можливість відкриття матеріалів дізнання, у спосіб передбачений КПК Естонії, шляхом надання копій матеріалів кримінального провадження на електронному носії інформації, з збереженням можливості отримання таких на паперовому носії, за відповідним клопотанням сторони.

Висловлено позицію, щодо необхідності законодавчого закріплення у КПК України можливості підозрюваного, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, до постановлення вироку у кримінальному провадженні, подати клопотання про відмову від розгляду обвинувального акта у спрощеному провадженні.

У дисертації також сформульовано інші висновки, пропозиції та рекомендації, що відповідають вимогам наукової новизни та стосуються предмета дослідження. Зокрема, обґрунтовано, щодо необхідності доповнення КПК України положеннями про неможливість надіслання до суду обвинувального акту, в якому зазначається клопотання про його розгляд у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні, а також розгляд такого обвинувального акту судом, у випадку наявності підстав для призначення обвинуваченому покарання у виді позбавлення волі.

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, дізнання, строки дізнання, дізнавач, прокурор, затримання особи, заходи забезпечення,

джерело доказів, слідчі (розшукові) дії, пояснення, відкриття матеріалів, обвинувальний акт, судовий розгляд, спрощене провадження.

SUMMARY

Maksymovska S. The Features of Enforcing Criminal Procedure Legislation with Regard to Criminal Infraction. – Qualifying research paper on the rights of the manuscript.

Dissertation on obtaining the degree of Doctor of Philosophy (081 – Law). Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, 2024.

The dissertation is one of the first comprehensive monographic studies of the peculiarities of application of criminal procedural legislation on criminal misdemeanors, taking into account the current state of legislation and law enforcement practice. Based on the results of the analysis of scientific research, own practical experience, case law, and a survey, the author formulates her own conclusions and proposals for improving the criminal procedure legislation of Ukraine, in particular, in terms of the terms of inquiry, procedural sources of evidence, delivery of inquiry materials, simplified procedure for consideration of an indictment, and others.

The author makes a historical analysis of the emergence and development of the institution of criminal misdemeanors in Ukraine, including as part of other states and in different periods: 1) Kyivan Rus and feudal fragmentation (XI century – mid–XIV century); 2) the Ukrainian lands being part of the Grand Duchy of Lithuania, the Kingdom of Poland and the Polish–Lithuanian Commonwealth (XIV century – mid–XVII century) 3) the Liberation War of 1648–1657 and the times of the Hetmanate (the second half of the seventeenth century – the eighteenth century); 4) Ukraine's being part of the Russian and Austrian (Austro–Hungarian) empires; 5) the revival of the Ukrainian national state and law; 6) the Soviet period – the Ukrainian SSR (Ukrainian SSR); 7) the period of Ukraine's independence. In dissertation is characterized the peculiarities of investigation of criminal misdemeanors and indicates the circumstances which influenced the formation of criminal procedure legislation in each of these periods.

In addition, we distinguished the stages of formation of the institution of criminal misdemeanors during the period of Ukraine's independence: 1) approval of the Concept of Reforming the Criminal Justice System of Ukraine (2008); 2) introduction of draft laws

on amendments to the Criminal Code of Ukraine regarding the introduction of the institution of criminal misdemeanors (2012); 3) adoption of a new version of the CPC of Ukraine and the functioning of a working group to prepare proposals for the introduction of the institution of criminal misdemeanors (2012–2015); 4) introduction of draft laws on the introduction of the institute of criminal misconduct (2015–2017); 5) 22.11.2018 – adoption of Law of Ukraine № 2617–VIII «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Simplifying Pre-trial Investigation of Certain Categories of Criminal Offenses»; 6) 01.07.2020 – entry into force of Law of Ukraine № 2617–VIII.

The author studies the theoretical foundations of pre-trial investigation of criminal misdemeanors, in particular, differentiates the differentiated visions of scholars regarding the legislative consolidation of this institution which were disseminated in the scientific environment before the entry into force of Law of Ukraine No. 2617–VIII «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Simplification of Pre-trial Investigation of Certain Categories of Criminal Offenses». The author examines the regulation of criminal misconduct, analyzes the statistical data of pre-trial investigation bodies and establishes that the tasks set by the legislator to ensure prompt investigation of criminal misconduct are generally being fulfilled, but require improvement, including at the legislative level.

We pointed out the peculiarities of the peculiarities of the transitional period after the entry into force of the said Law of Ukraine No. 2617–VIII, and then analyze the Final and Transitional Provisions of this law. The author defends the position that it is inexpedient to require the court to return the indictment to the prosecutor for its further submission to the court, taking into account the requirements of Chapter 25 of the CPC of Ukraine.

Attention is drawn to the legislator's attempt to classify as a criminal offense the provision provided for in Article 286-1 of the Criminal Code of Ukraine regarding driving vehicles under the influence of alcohol, drugs or other intoxicants or under the influence of drugs that reduce attention and reaction time, which, however, was obviously implemented without proper prior preparation. Thus, these changes have given rise to a

large number of litigations, restrictions on the rights and legitimate interests of citizens, and have become a challenge for law enforcement agencies.

The author analyzes the peculiarities of pre-trial investigation of criminal misconduct, in particular, the procedural aspects of detention, application of preventive measures, conduct of investigative (search) and covert investigative (search) actions, notification of suspicion, and completion of inquiry.

Based on the analysis of practical aspects and scientific research regarding the commencement of pre-trial investigation of criminal offenses, including after the large-scale invasion of Ukraine by Russia, the author points out that it is inappropriate for the legislator to specify other procedural actions which may be carried out before entering information about a criminal offense into the URPTI, except for inspection of the scene.

Particular attention is paid to the fact that the failure to specify the investigator as a subject of exercise of powers in the provisions of the CPC of Ukraine, as well as the performance of official duties of investigators by employees appointed as inspectors, has repeatedly become the basis for investigating judges to dismiss the submitted motions, due to the fact that the question of the admissibility of evidence obtained by a party whose procedural status is not defined in the CPC of Ukraine was subsequently raised.

We examined the procedural sources of evidence in criminal proceedings on criminal misdemeanors, as well as the possibility of their use in criminal proceedings on felonies. Based on the analysis of case law, the author identifies typical mistakes made by prosecutors when preparing relevant motions and offers proposals for amendments to legislation to ensure a clear interpretation of the rules governing this issue.

The author analyzes in detail the rules for determining the terms of pre-trial investigation of criminal misdemeanors, in particular, taking into account the latest legislative changes. The author substantiates the expediency of providing for the possibility in the CPC of Ukraine to extend the inquiry period up to two months from the date of notification of a person of suspicion of committing a criminal offense, if it is impossible to complete it due to the particular complexity of the proceedings. It is proposed that such an extension should be carried out by the investigating judge at the request of the prosecutor.

It is examined the peculiarities of application of measures to ensure criminal proceedings during pre-trial investigation of criminal misdemeanors, as well as detention as a temporary preventive measure, and proved that it is inexpedient to detain a person who has committed a criminal offense for a period of 3 hours as provided for in the CPC of Ukraine.

We established the need for a clear indication of the requirements to the factual grounds, purpose, and procedure for conducting procedural actions specified in Article 300 of the CPC of Ukraine, in particular, taking explanations, conducting a medical examination, obtaining a specialist's opinion, taking readings of technical devices and technical means with photo and video recording functions, or photo and video recording means, since the lack of their legal regulation negatively affects the results of criminal misconduct investigation and results in different law enforcement practices.

It is identified a number of problematic issues arising at the end of the inquiry which need to be addressed by amending the CPC of Ukraine. It is argued that the prosecutor makes a decision to send criminal proceedings to court without actually waiting for other parties to familiarize themselves with the materials of the inquiry. The author develops proposals for a comprehensive improvement of the terms and subjects to whom copies of the inquiry materials should be provided, the procedure for providing material evidence for familiarization, the correlation between the provisions of Article 290 of the CPC of Ukraine and Part 5 of Article 301 of the CPC of Ukraine, and also formulates the circumstances under which it will be considered that copies of the inquiry materials cannot be delivered.

The author identifies the peculiarities of trial of criminal misdemeanors, including in the context of case law. The author substantiates the need to schedule a preparatory court hearing after the court receives an indictment for a criminal misdemeanor. It is proved that upon receipt of an indictment with the prosecutor's motion for its consideration in a simplified proceeding, the court, by reviewing the materials attached to the indictment, must make sure that there are sufficient conditions for this, the key of which is the voluntary position of the accused.

Based on the results of the international practice of investigation and trial of criminal offenses, the author suggests ways to improve Ukrainian legislation. In particular, the author substantiates the possibility of opening the investigation materials in the manner provided for by the Estonian CPC by providing copies of criminal proceedings on an electronic medium, while retaining the possibility of obtaining such materials on paper, upon the relevant request of a party.

The author expresses the position that it is necessary to legislatively enshrine in the CPC of Ukraine the possibility of a suspect, a victim, a representative of a legal entity in respect of which proceedings are being conducted, to file a motion to dismiss the indictment in a simplified proceeding before the verdict in criminal proceedings is delivered.

The dissertation also formulates other conclusions, proposals and recommendations that meet the requirements of scientific novelty and relate to the subject matter of the study. In particular, it is substantiated that the CPC of Ukraine should be supplemented with provisions on the impossibility of sending an indictment to the court which contains a motion for its consideration in a simplified manner without a trial in court, as well as consideration of such an indictment by the court if there are grounds for imposing a custodial sentence on the accused.

Keywords: criminal proceedings, pre-trial investigation, inquiry, terms of inquiry, investigator, prosecutor, detention of a person, security measures, source of evidence, investigative (search) actions, explanation, opening of materials, indictment, trial, simplified proceedings.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Нестерук С.С. Особливості судового розгляду кримінальних проступків з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2021. № 3 (73). С. 95–100. DOI 10.32840/1813-338X-2021.3.16
2. Максимовська С.С. Проблемні аспекти затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 394–397. DOI 10.32782/2524-0374/2022-7/95
3. Максимовська С.С. Порядок відкриття матеріалів дізнання сторонами кримінального провадження. *Juris Europensis Scientia*. 2023. Випуск 3. С. 77–81. DOI 10.32782/chern.v3.2023.16
4. Максимовська С.С. Строки досудового розслідування кримінальних проступків. *Київський часопис права*. 2023. № 3. С. 181–186. DOI 10.32782/klj/2023.3.26

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Нестерук С.С. Особливості слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування кримінальних проступків. *Теоретичний аналіз та наукові дослідження юридичної науки у XXI столітті : матеріали міжнародної науково – практичної конференції м. Запоріжжя (23–24 квітня 2021 року) – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2021. С. 96–99.*
6. Максимовська С.С. Запобіжні заходи під час досудового розслідування кримінальних проступків. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування в Україні : збірник тез науково – практичного семінару (26 листопада 2021 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2021. С. 93–96.*
7. Максимовська С.С. Особливості повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку. *Modern research in world science. Proceedings of V International Scientific and Practical Conference. Lviv, Ukraine. Pp. 947–951.*

8. Максимовська С.С. Особливості закінчення дізнання. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування в Україні* : збірник тез науково – практичного семінару (02 грудня 2022 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2022. С. 64–67.

9. Максимовська С.С. Закінчення дізнання в умовах воєнного стану. *Війна в Україні : зроблені висновки та незасвоєні уроки* : збірник тез Міжнародного круглого столу (23 лютого 2023 року) / упор. Л.В. Павлик, У.О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 134–138.

10. Максимовська С.С. Правове регулювання розслідування кримінальних проступків у міжнародному законодавстві. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування* : збірник тез науково – практичного семінару (01 грудня 2023 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2023. С. 66–69.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	16
ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ	28
1.1. Історичні аспекти виникнення інституту кримінальних проступків	28
1.2. Теоретичні основи здійснення кримінального провадження щодо кримінальних проступків	48
Висновки до розділу 1	70
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ	73
2.1. Загальні положення дізнання, як форми досудового розслідування	73
2.2. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування кримінальних проступків	91
2.3. Слідчі (розшукові) дії під час досудового розслідування кримінальних проступків	107
2.4. Особливості повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку та закінчення дізнання	124
2.5. Окремі аспекти судового розгляду кримінальних проступків	137
Висновки до розділу 2	151
РОЗДІЛ 3. СПОСОБИ УСУНЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ	165
3.1. Правове регулювання розслідування кримінальних проступків у зарубіжному законодавстві	154
3.2. Шляхи удосконалення законодавства, що регулює здійснення кримінального провадження щодо кримінальних проступків	172
Висновки до розділу 3	184
ВИСНОВКИ	187
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	193
ДОДАТКИ	221

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ЗУНР – Західноукраїнська народна республіка

КК України – Кримінальний кодекс України

КПК Естонії – Кримінально-процесуальний кодекс Естонської Республіки

КПК Франції – Кримінально-процесуальний кодекс Французької Республіки

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України

КПК УСРР – Кримінально-процесуальний кодекс УСРР

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

НСРД – негласні слідчі (розшукові) дії

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

США – Сполучені Штати Америки

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

УСРР – Українська Соціалістична Радянська Республіка

ФРН – Федеративна республіка Німеччина

ЦВК – Центральний виконавчий комітет

абз. – абзац

пп. – підпункт

п. – пункт

ст. – стаття

ст. ст. – статті

ч. – частина

ВСТУП

Обґрунтування теми вибору дослідження. Важливою передумовою ефективної реалізації ідей, визначених завданнями кримінального провадження, є ефективність роботи системи правоохоронних та судових органів, яка має безпосередній вплив на якісний рівень забезпечення прав і свобод людини, оскільки помилки і необачливі кроки у цій царині мають надзвичайно високу ціну.

Зміни законодавства у кримінальній та кримінальній процесуальній сфері наріли давно, що й стало наслідком прийняття нового кримінального процесуального закону. Практика застосування нового КПК України дає можливість стверджувати, що у ньому знайшли відображення найпрогресивніші та найдемократичніші правові положення, в тому числі це стосується запровадження інституту кримінальних проступків.

На жаль, проблемні питання здійснення кримінального провадження щодо кримінальних проступків й надалі залишаються невирішеними, неоднозначно врегульованими та потребують свого подальшого правового унормування.

Відтак, враховуючи, що інститут кримінальних проступків відносно недавно запроваджено у правозастосовну діяльність, існує низка проблемних питань, які потребують вирішення наукою кримінального процесуального права. Особливої актуальності дана наукова робота набуває через зміни, внесені до КК України та КПК України, які суттєво змінили порядок досудового розслідування вказаної категорії кримінальних правопорушень.

Практичне запровадження інституту кримінальних проступків мало за мету забезпечення виконання усіх завдань кримінального провадження, пришвидшення кримінального провадження щодо кримінальних правопорушень невеликої тяжкості, зменшення навантаження на слідчі апарати органів досудового розслідування, а відтак можливість слідчих зосередити увагу на розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів.

Так, впродовж шести місяців 2020 року було зареєстровано 98283 кримінальних проваджень щодо кримінальних проступків, а у 2021 році вже кожне

третє обліковане кримінальне правопорушення відносилось до кримінальних проступків (обліковано 100707 кримінальних проступків, із загальної кількості 321443 облікованих кримінальних правопорушень). У 2022 році було зареєстровано 73543 кримінальних проваджень щодо кримінальних проступків, у 2023 році – 96238 [48; 49; 50; 51].

Окремі питання застосування кримінального процесуального законодавства щодо кримінальних проступків розкривали у своїх роботах такі вітчизняні науковці, як В.В. Абламська, А.-М.Ю. Ангеленюк, В.А. Баранець, І.В. Басиста, І.Л. Беспалько, В.І. Борисов, Н.І. Бровко, В.В. Бурлака, Г.П. Власова, А.О. Воробей, Л.В. Гаврилюк, А. Р. Гавриш, О.І. Галаган, І.В. Гловюк, Л.М. Демидова, В.Г. Дрозд, В.Ю. Дрозд, Я.В. Замкова, І.В. Ковтун, Д.П. Письменний, А.В. Пономаренко, М.Ю. Романов, С.І. Сімакова, В.І. Тютюгін, В.І. Фаринник, Г.В. Федотова, Т.Г. Фоміна, М.І. Хавронюк, А.Я. Хитра, та інші.

Зокрема, Г.П. Власовою у докторській дисертації «Спрощення кримінального судочинства: теорія, історія та практика» (2014 рік), а також у монографії за цією ж темою, висвітлено особливості спрощеного кримінального судочинства, в тому числі провадження щодо кримінальних проступків, етапи становлення вказаного інституту та існуючі на той час проблеми. Ґрунтовні дослідження, викладені у цих наукових працях, були взяті за теоретичну основу при проведенні власних наукових розвідок та, з урахуванням діючого законодавства, сприяли формуванню висновків і пропозицій.

Також у дослідженні І.В. Божика «Забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків» (2020 рік) відображено досудове розслідування кримінальних проступків з урахуванням проблематики гарантій реального захисту прав особи. І.В. Оборонною у дисертації «Диференціація кримінального провадження в суді першої інстанції» (2023 рік) проаналізовано сутність та особливості спрощеного судового провадження щодо кримінальних проступків. Окремі аспекти дізнання, як форми досудового розслідування окреслено В.О. Матвійчуком у дисертації «Підстави та процесуальний порядок

проведення дізнання у кримінальних провадженнях по кримінальних проступках» (2022 рік).

Крім того, у монографії «Досудове розслідування кримінальних проступків» (2023) розглядалися питання історичних аспектів запровадження інституту кримінальних проступків (М.Ю. Романов); особливості нормативно-правового регулювання діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України (В.В. Бурлака); особливості початку та обчислення строків досудового розслідування у формі дізнання (Л.В. Гаврилюк, І.В. Ковтун); процедурний аспект проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування кримінальних проступків (В.Г. Дрозд, В.Ю. Дрозд) та особливості закінчення досудового розслідування кримінальних проступків (А.В. Пономаренко).

У монографії «Організаційно-правові, адміністративні та кримінальні процесуальні аспекти діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України» (2022) М.Ю. Романовим та О.Ф. Кобзар здійснено наукові розвідки проблемних аспектів забезпечення діяльності вищевказаних підрозділів та запропоновано шляхи її оптимізації.

Дослідженням інституту кримінальних проступків, присвятили свої праці й такі вчені, як В.В. Вапнярчук, М.М. Дмитрук, О.В. Капліна, О.М. Литвак, В.Т. Маляренко, В.О. Навроцький, В.М. Трофименко, А.Р. Туманянц, П.Л. Фріс водночас, такі дослідження здебільшого стосувались особливостей регулювання вказаного інституту за Кримінально-процесуальним кодексом України 1960 року.

Водночас, варто зазначити, що незважаючи на внесок зазначених вище науковців, здійснення кримінального провадження щодо кримінальних проступків системно у вітчизняній правовій науці не досліджено. Монографічні та дисертаційні дослідження з указаної проблематики не вирішують усі проблемні питання, які виникають під час дізнання та судового розгляду кримінальних проступків. Більше того, практика здійснення кримінального провадження, із врахуванням законодавчих змін внесених впродовж останнього часу до КПК України, вказала на проблеми та суперечності, які потребують опрацювання.

Зокрема, численні аспекти застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, ознайомлення з матеріалами кримінального провадження і судового розгляду кримінальних проступків залишаються спірними та не вирішеними, відтак створюють підґрунтя для подальшого дослідження.

Необхідність комплексного вирішення проблем у вказаній сфері обумовлюється не тільки потребами науково-дослідної, а й правотворчої та правозастосовної діяльності. Вирішення багатьох питань, пов'язаних з темою даного дослідження, складає особливу актуальність у зв'язку з необхідністю внесення змін до КПК України в процесі здійснення правової реформи в Україні.

Безумовно, це вимагає виявлення прогалин і недоліків у правовій регламентації досудового розслідування кримінальних проступків та розробки пропозицій щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України. Наведені обставини, а також значна кількість правових новел, які сьогодні ще не достатньою мірою досліджені, обумовили актуальність теми дисертації, визначили об'єкт та предмет дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація відповідає тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затвердженій наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11.06.2020 № 454 та Плану науково-дослідних робіт Львівського державного університету внутрішніх справ та наукової теми «Протидія кримінальним правопорушенням, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» (номер державної реєстрації 0121U113930), яка розробляється на факультеті № 1 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Львівського державного університету внутрішніх справ.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ (протокол від 04 листопада 2020 року № 4).

Мета і завдання дослідження. *Метою дисертації* є розробка теоретичних та практичних положень щодо особливостей застосування кримінального

процесуального законодавства щодо кримінальних проступків, а також формування науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування в аспекті предмета дослідження.

Визначена мета наукового дослідження зумовила необхідність розв'язання таких завдань:

- вирізнити історичні етапи виникнення інституту кримінальних проступків;
- з'ясувати теоретичні основи здійснення кримінального провадження щодо кримінальних проступків;
- висвітлити систему загальних положень дізнання, як форми досудового розслідування;
- охарактеризувати особливості застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування кримінальних проступків;
- окреслити порядок проведення слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування кримінальних проступків;
- визначити особливості повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку та закінчення дізнання;
- окреслити окремі аспекти судового розгляду кримінальних проступків;
- узагальнити досвід зарубіжних країн щодо розслідування кримінальних проступків;
- сформулювати пропозиції, спрямовані на вдосконалення законодавства під час здійснення кримінального провадження щодо кримінальних проступків.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні правовідносини, які виникають, змінюються і припиняються під час здійснення кримінального провадження щодо кримінальних проступків.

Предметом дослідження є особливості здійснення кримінального провадження щодо кримінальних проступків.

Методи дослідження. З урахуванням мети та поставлених завдань, об'єкта та предмета дослідження, обрано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів,

що є підґрунтям дисертації. Зокрема, з використанням методів *формальної логіки* (аналіз, синтез, індукція, дедуція) досліджувались нормативні акти, наукові положення, концепції, думки учених, які входять до предмета дослідження, на підставі чого зроблено авторські висновки та обґрунтування для внесення змін до КПК України (розділи 1-3); *історично-правовий* – при проведенні ретроспективного аналізу періодизації розвитку кримінального процесуального законодавства щодо загальнотеоретичного поняття кримінальних проступків (підрозділ 1.1); *системно-структурний* – надав можливість дослідити і сформулювати особливості досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проступків, в тому числі з урахуванням практики ЄСПЛ та норм національного кримінального процесуального законодавства (розділи 2-3); *формально-юридичний* – при розробленні проектів кримінальних процесуальних норм, науково обґрунтованих висновків і пропозицій щодо шляхів удосконалення положень чинного кримінального процесуального законодавства України (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.2); *порівняльно-правовий* – під час дослідження норм міжнародних правових актів з питань досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проступків, та можливості використання положень законодавства окремих зарубіжних держав у кримінальному процесуальному законодавстві України (підрозділи 2.2, 2.4, 3.1, 3.2); *статистичний* – при визначенні стану, рівня та динаміки узагальнених результатів державної статистичної звітності, узагальнення результатів проведеного дослідження (підрозділи 1.2, 2.1, 2.4, 3.2); *соціологічний* – при проведенні анкетування. Зазначені методи використовувались у їх взаємозв'язку, що забезпечило повноту та об'єктивність проведених досліджень.

Нормативно-праву та інформаційну основу дисертаційного дослідження становлять: Конституція України, КПК України, КК України, інші закони та підзаконні акти України.

Емпіричну основу дослідження складає практика ЄСПЛ, рішення суддів першої, апеляційної та касаційної інстанцій, аналітичні та статистичні матеріали Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора України, результати

анкетування 284 респондентів (судді, прокурори, адвокати, працівники органів досудового розслідування, працівники інших правничих професій), особистий практичний досвід роботи автора на посаді прокурора відділу Львівської обласної прокуратури.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексним монографічним дослідженням теоретичних і практичних особливостей застосування кримінального процесуального законодавства щодо кримінальних проступків, в тому числі з урахуванням сучасного стану законодавства та наявної практики. За результатами проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано низку важливих положень, висновків та пропозицій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства, зокрема:

вперше:

– обґрунтовано недоцільність прийняття судом рішення про повернення обвинувального акту в порядку пп. 5 п. 4 Прикінцевих і перехідних положень Закону № 2617–VIII, для його подальшого внесення до суду з урахуванням вимог Глави 25 КПК України, відносно усіх без винятку обвинувальних актів. Зокрема, таке рішення варто приймати з урахуванням обставин кожного окремого кримінального провадження: визнання обвинуваченим своєї винуватості, згоди з розглядом обвинувального акта за його відсутності; наявності чи відсутності заперечень потерпілого щодо спрощеного порядку судового розгляду; обвинувачення особи одночасно у вчиненні декількох кримінальних правопорушень, одні з яких, відповідно до кваліфікації, відносяться до кримінальних проступків, а інші – до злочинів;

– доведено позицію щодо відсутності необхідності «легалізації» джерел доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, шляхом отримання відповідної ухвали слідчого судді, для можливості їх подальшого використання у кримінальному провадженні щодо злочину. Водночас, на даний час для уникнення різного тлумачення, та підвищення якості кримінального

процесуального регулювання вказаного питання, запропоновано внести зміни у ч. 1 ст. 298-1 КПК України;

– представлено низку пропозицій, спрямованих на удосконалення нормативного регулювання строків досудового розслідування кримінальних проступків, зокрема щодо можливості продовження строків дізнання до двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, у випадку неможливості його закінчення внаслідок особливої складності провадження. Заради уникнення зловживань, гарантування дотримання прав осіб, яким повідомлено про підозру, запропоновано, що таке продовження здійснюватиметься слідчим суддею за клопотанням прокурора;

– підтверджено можливість надання копій матеріалів кримінального провадження, на виконання вимог ст. 301 КПК України, на електронному носії інформації, а також виключно за обґрунтованим клопотанням – з копій матеріалів на паперовому носії, речових та цифрових доказів, звукозаписів та відеоматеріалів;

– запропоновано запровадження у законодавстві України положень про те, що суд, при постановленні обвинувального вироку в порядку спрощеного провадження, зваживши всі обставини кримінального правопорушення, має право зменшити призначене обвинуваченому основне покарання на одну третину;

– аргументовано необхідність встановлення заборони розгляду обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку у спрощеному провадженні, у випадку імовірності призначення обвинуваченому покарання у виді позбавлення волі.

удосконалено:

– наукову позицію про недоцільність розширення переліку слідчих (розшукових) дій, як це ми маємо у чинному КПК України, зокрема у ч. 3 ст. 214, які можуть бути проведені до початку досудового розслідування кримінальних проступків. Поділяємо наукові переконання, що зазначення інших процесуальних дій, окрім огляду місця події, є недоцільним;

– розділяючи позиції науковців та практику судових органів про те, що строки закінчення дізнання, передбачені спеціальною нормою, у своїй сукупності не

повинні виходити за межі строків, передбачених п. 1 ч. 3 ст. 219 КПК України, запропоновано відповідні зміни до положень ч. 1 ст. 301 КПК України в частині строку скерування дізнавачем зібраних матеріалів прокурору;

– правову позицію про помилковість судової практики про те, що виконання вимог ст. 290 КПК України після завершення досудового розслідування проступку замість тих, що встановлені в ч. 5 ст. 301 КПК України, вважається істотним порушенням вимог КПК України. Зазначено, що визначена в ст. 290 КПК України процедура відкриття матеріалів, жодним чином не звужує і не обмежує прав учасників кримінального провадження на доступ до матеріалів досудового розслідування, у порівнянні тією, яка передбачена положеннями ч. 5 ст. 301 КПК України;

– твердження про те, що у випадку встановлення судом невідповідності обвинувального акта вимогам КПК України, в частині положень ч. 3 ст. 382 КПК України, суд призначає розгляд обвинувального акта та викликає для участі в ньому учасників кримінального провадження, якщо визнає це за необхідне. В подальшому, у підготовчому судовому провадженні суд має право, за наявності для цього достатніх підстав, прийняти рішення про повернення обвинувального акта прокурору.

набули подальшого розвитку:

– теоретичні засади щодо необхідності доповнення вказівкою на дізнавача статей КПК України, у яких виконання повноважень дізнавачем може певним чином обмежувати права чи свободи осіб;

– позиція про внесення змін до положень КПК України щодо затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального проступку, зокрема в частині повноважень дізнавача на затримання підозрюваного, можливості проведення ним особистого обшуку затриманої особи;

– наукова думка щодо необхідності призначення підготовчого судового засідання під час розгляду обвинувальних актів щодо кримінальних проступків та запропоновано внесення відповідних змін до ч. 1 ст. 381 КПК України;

– теоретичні підходи до реалізації таких основних міжнародних стандартів застосування кримінального процесуального законодавства щодо кримінальних проступків як: відкриття матеріалів дізнання; ознайомлення з доказами; спрощеного порядку досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проступків.

Практичне значення одержаних результатів. У дисертації проаналізовано особливості застосування кримінального процесуального законодавства щодо кримінальних проступків, за результатами чого сформульовано авторські висновки та пропозиції, що спрямовані на вдосконалення існуючої практики досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проступків.

Одержані результати можуть бути використані у:

– *науково-дослідній діяльності* – для подальших досліджень проблематики застосування кримінального процесуального законодавства щодо кримінальних проступків, підготовки наукових праць за цією тематикою;

– *правотворчій діяльності* – для внесення змін та доповнень до кримінального процесуального законодавства України в частині удосконалення його положень, та їх системного узгодження;

– *правозастосовній діяльності* – під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проступків (довідка про впровадження результатів дисертації в практичну діяльність Львівської обласної прокуратури від 31.10.2023 № 15/1-1383вих-23).

– *освітньому процесі* – під час викладання дисциплін «Кримінальний процес», «Досудове розслідування», підготовки методичної літератури (акт впровадження результатів дисертації в освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ № 88 від 30.10.2023).

Особистий внесок здобувача. Викладені у роботі висновки і пропозиції, результати дисертаційної роботи, що становлять її новизну, розроблені автором особисто. Для їх обґрунтування використано наукові праці учених-теоретиків, нормативно-правові акти, судову практику, на які здійснено посилання.

Апробація результатів дисертації. Дослідження виконано на кафедрі кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Львівського державного університету внутрішніх справ, обговорено на засіданні кафедри, схвалено та рекомендовано до захисту. Окремі положення дисертації оприлюднено на науково-практичних заходах, зокрема: міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичний аналіз та наукові дослідження юридичної науки у XXI столітті» (м. Запоріжжя, 23-24 квітня 2021 року); науково-практичному семінарі «Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування в Україні» (м. Львів, 26 листопада 2021 року); міжнародній науково-практичній конференції «Modern research in world science» (м. Львів, 7-9 серпня 2022 року); науково-практичному семінарі «Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування в Україні» (м. Львів, 02 грудня 2022 року); міжнародному круглому столі «Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки» (м. Львів, 23 лютого 2023 року); науково-практичному семінарі «Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування» (м. Львів, 01 грудня 2023 року).

Публікації. Результати дисертації опубліковано у 10 наукових працях, із яких 4 статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, що належать до категорії «Б», та 6 тезах доповідей на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій українською й англійською мовами, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які охоплюють дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (289 найменувань, розміщених на 28 сторінках) та 6 додатків (висвітлених на 20 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 240 сторінок, із них основний текст – 176 сторінок.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

1.1. Історичні аспекти виникнення інституту кримінальних проступків

Кримінальне процесуальне право України пройшло тривалий та складний період становлення, перед тим як набути сучасного вигляду.

Історичний аналіз передумов виникнення та етапів розвитку кримінального процесу дозволить повно та всебічно дослідити місце кримінальних проступків на різних етапах державотворення.

Оскільки розуміння державно-правових явищ потребує глибокого знання їх історичної ретроспективи, що сприятиме отриманню об'єктивних і всебічних знань, вважаємо за необхідне більш детально дослідити історичні аспекти виникнення та формування інституту кримінальних проступків, здійснити аналіз нормативно-правових актів, якими закріплювалось функціонування вказаного інституту.

Поміж науковців цьому питанню присвятили свої роботи О.В. Баулін, В.В. Вапнярчук, Г.П. Власова, М.М. Дмитрук, Р.М. Дударець, В.М. Іванов, Ю.І. Кицан, В.М. Куц, В.Б. Мазан, В.Т. Маляренко, В.О. Матвійчук, В.Т. Нор, Т.В. Омельченко, І.А. Скуляк, В.М. Тертишник, М.І. Хавронюк, С.С. Чернявський, М.О. Яковенко та інші. Водночас, більшість із вказаних робіт стосуються досліджень виникнення кримінального проступку саме як інституту матеріального права. Історичні особливості розвитку кримінального проступку, як одного з інститутів спрощеного кримінального судочинства в Україні, розглядалися також Г.П. Власовою.

Водночас, варто зауважити, що періодизація становлення і розвитку кримінального проступку, як інституту матеріального та процесуального права, розкриває розуміння усього українського права в ретроспективному характері,

надає можливість узагальнити історичні дані та в подальшому врахувати їх при визначенні ефективності сучасної форми законодавчого регулювання.

Саме це виступає методологічною основою для здійснення історико-правового пошуку.

Можна стверджувати, що становлення і розвиток досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проступків здійснювався разом із законодавством тих держав, до складу яких входила та чи інша частина України, які без сумніву накладали відбиток на формування правової системи на теренах України, в тому числі законодавства про кримінальні проступки.

Зокрема, М.М. Дмитрук аналізуючи розвиток кримінального проступку з точки зору матеріального права, виділив наступні його етапи: 1) заснування Київської Русі – початок XIX ст.; 2) з початку XIX ст. до 1917 року; 3) часи радянської кримінально-правової доктрини; 4) період незалежності України [42, с. 45].

В свою чергу, досліджуючи історичний розвиток інституту дізнання В.О. Матвійчук виокремлює наступні періоди його розвитку, зокрема: 1) звичаєвий; 2) козацький; 3) імперський; 4) радянський; 5) перехідний; 6) сучасний [97, с. 214].

На підставі історичного аналізу запровадження інституту кримінального проступку у вітчизняне законодавство В.І. Божиком запропоновано наступні історичні періоди його формування: 1) з давніх часів до XVI століття; 2) з 1743 по 1922 рік; 3) з 1922 по 2008 рік; 4) з 2008 року – дотепер [14, с. 48].

Водночас, в межах дослідження, вважаємо за необхідне охарактеризувати процес становлення кримінального процесу загалом, та виникнення інституту кримінальних проступків зокрема, розглянувши наступні історичні етапи:

1) Період *Київської Русі та феодалної роздробленості (IX століття – середина XIV століття)*

До початку виникнення державності, а також за часів Київської Русі, не існувало жодної диференціації кримінальних діянь, оскільки законодавство того

часу навіть не володіло термінологією для опису самого кримінального діяння [13, с. 181].

Водночас, важливим документом у правовій системі давньоруської держави є Руська Правда. У ній вперше згадується порядок вирішення кримінальних справ та судового розгляду. Цей юридичний акт існує у трьох версіях: Коротка, Просторова і Скорочена Правда. Саме у Просторовій правді містилися положення процесуального права, які формувалися законодавцем, а також ті, що відображали практику кількох попередніх століть. Руська Правда також встановлювала правила безпосереднього судочинства [201, с. 555].

Руська Правда та інші джерела права не відрізняли кримінального правопорушення від цивільно-правового. Термін «злочин» хоча і був відомий у цей період, але в самій Руській Правді не вживається. Завдання шкоди фізичному, матеріальному або моральному благополуччю потерпілого трактувалося як «обіда», що означало кривду. Отже, злочин розглядався лише як приватне порушення прав людини або майна. Пізніше визначилося, що злочином є також порушення публічного порядку: крім обов'язку відшкодування шкоди, винуватець зазнавав державної кари. Чіткої межі між деліктом і злочином в староруському праві не проводилось [60, с. 77; 38, с. 253].

Відносно централізована Київська Русь у XI століття розділилася на окремі князівства: Чернігівське, Новгород-Сіверське, Переяславське, Волинське та Галицьке. Два останні в подальшому об'єдналися та у більшості літератури саме їх називають правонаступниками Київської Русі.

У XI – першій третині XII століття, впродовж феодальної роздробленості та, зокрема, існування Галицько-Волинського князівства, функціонувала практично та ж правова система, що склалася за доби Київської Русі. А отже і в основі правового регулювання суспільних відносин у Галицько-Волинській державі були саме джерела права Київської Русі, які відповідали її соціально-економічному розвитку, тому не було необхідності створювати нове законодавство. Проте під впливом нових соціально-економічних, культурних і політичних відносин галицько-

волинські князі видавали грамоти, які розвивали та вдосконалювали чимало положень руського права [16, с. 262].

Відтак, як вірно зазначає А.В. Мельник, окремі ознаки виникнення інституту дізнання можна відслідкувати ще в період Київської Русі [100, с. 32].

2) Українські землі у складі Великого князівства Литовського, Королівства Польського, Речі Посполитої (XIV століття – середина XVII століття)

Розвиток кримінального процесуального права України у XIV – середині XVII століття пов'язаний із перебуванням її земель під владою кількох держав: Великого князівства Литовського, Королівства Польського, Речі Посполитої.

Після розпаду Київської держави й занепаду Галицько-Волинського князівства історія державно-правового розвитку українських земель нерозривно пов'язана з Великим князівством Литовським та Польським Королівством [60, с. 96].

У Польському Королівстві XIV століття відбувалися становлення і розвиток норм і інститутів кримінального права. Це підтверджується прийняттям норм Віслицького статуту 1347 року, Повного зводу статутів Казимира Великого 1420 року, Вартського статуту 1423 року та інших правових актів. Вказані нормативні акти передбачали відповідальність за порушення закону і переслідувалися королівськими чиновниками від імені держави. Найбільші зміни стосовно трактування терміну «злочин» відображені у Віслицькому статуті 1347 року. Зокрема, у польському праві щодо визначення злочину використовувалась інша термінологія, порівняно з Руською Правдою. Як нами зазначалося вище, у Руській Правді під злочинном розумілася образа або заподіяння моральної чи матеріальної шкоди окремій особі. Однак, у польському праві для розрізнення злочинів, залежно від характеру і їх наслідків, використовувались поняття «*crimen*» і «*delictum*». Під поняттям «*crimen*» розумілося важке злочинне діяння, що могло переслідуватись як за заявою потерпілої сторони, так і офіційно від імені держави. Слово «*delictum*» використовувалось для незначних злочинів та проступків, покарання за які призначались лише за скаргою потерпілого [17, с. 469].

В свою чергу, до литовсько-руських пам'яток, якими виражалось діюче законодавство, відносять звичаєве право, Руську Правду, та привілеї (приватні закони) литовських князів. У другій половині XV століття з'явилися збірники законів, що їх іноді називали кодексами. Першою спробою кодифікації литовсько-руського права став Судебник Казимира IV Ягеллончика, затверджений у 1468 році у Вільні. Цей Судебник складався з 25 артикулів та мав за основу місцеве звичаєве право та судову практику у кримінальних справах. У ньому було відображено ряд норм, які, ймовірно, були запозичені з Руської Правди [55, с. 60].

Найважливішою пам'яткою права Литовсько-Руської держави були статuti. Упродовж 60 років литовський уряд тричі здійснював кодифікацію права, результатом якої стали три Литовські статuti: 1529 року («Старий»), 1566 року («Волинський») і 1588 року («Новий») [55, с. 66].

У 1569 році була підписана Любінська унія. Вказаною угодою об'єдналися Королівство Польське та Велике князівство Литовське в одну федеративну державу, що отримала назву Річ Посполита.

Внаслідок об'єднання з Польським Королівством, українські землі що до нього ввійшли, прийняли польську судову систему. У той же час, на цих територіях залишився чинним Литовський статут 1566 року. Після ухвалення у 1588 році III Литовського статуту він став основним джерелом права на всіх українських землях і діяв як найавторитетніший документ [201, с. 555].

Варто зауважити, що різноманіття використання термінів для позначення кримінальних діянь свідчило про недоліки у юридичній термінології. Проте в артикулі 2 розділу 11 Литовського Статуту ми бачимо застосування загальних термінів для опису злочинів: «образа» – для тяжких злочинів, «кгвалт» – для кримінальних діянь, таких як порушення правил полювання, рибальства тощо [63, с. 268].

Звичайно, тяжко говорити, що у вказаний період сформувався інститут кримінальних проступків, однак своєрідна диференціація правопорушень у той час вже появилася.

3) *Період визвольної війни 1648 – 1657 років та часи Гетьманщини (II-га половина XVII століття – XVIII століття);*

У кінці XV – на початку XVI століття на території українських земель відбувається зародження як запорізького, так і українського козацтва, що було спричинено різкою зміною суспільно-політичного клімату, в тому числі як реакція на поширення кріпацтва, обмеження релігійних та національних прав.

Джерелом права було козацьке звичаєве право, а Литовські статuti та Магдебурзьке право козаками не визнавалося. Водночас, В. Іванов зазначає, що з часом на Січі створилися достатні техніко-юридичні умови для напрацювання власного писаного права. Однак, перш за все козацька старшина була зацікавлена у відсутності писаного права, оскільки усна форма права давала їй змогу трактувати стародавні звичаї у власних інтересах [60, с. 160].

У період 1648-1657 років український народ вів національно-визвольну війну під керівництвом Б. Хмельницького, яка завершилася створенням Української національної держави Військо Запорозьке, яку ще заведено називати Гетьманщиною [60, с. 174]. Створення Гетьманщини стимулювало розвиток національної системи права. Поруч із законами та іншими нормативно-правовими актами Речі Посполитої стали ширше використовуватися джерела права місцевого, українського походження [55, с. 156].

Як зазначає у своєму дослідженні О.В. Макаренко, «джерелами кримінального та кримінально-процесуального права Гетьманщини були: звичаєве право, церковне звичаєве право, Магдебурзьке право, Литовські статuti, гетьманське законодавство, російське право» [88, с. 15]. Дослідниця зокрема вважає, що згідно з кримінальним правом Гетьманщини у період 1648-1657 років були виокремлені такі види злочинів: військові; службові; проти віри, церкви та духовенства; майнові та економічні; проти особи та моралі.

При цьому, О.В. Макаренко зазначає, що за відсутності чітких критеріїв для визначення вини злочинця, правопорушення поділялись на умисні, необережні та випадкові [88, с. 15]. Варто зауважити, що кримінальному праву цього періоду характерним є також врахування тяжкості скоєного правопорушення. Часто особу,

яка вчинила злочин, але виразила щире каяття, прощали і звільняли від покарання. Водночас, інституту кримінального проступку у сучасному його розумінні за часів Гетьманської держави не було.

У 1728 році імператорським указом Російської імперії, на прохання гетьмана Данила Апостола, було утворено кодифікаційну комісію. За наслідками діяльності цієї комісії у 1743 році було видано Звід під назвою «Права, за якими судиться малоросійський народ».

Вказаний документ, звичайно, мав умовний галузевий поділ, однак можна відмітити, що розділи 2, 3, 20, 21, та 23, 24 стосувались саме кримінального права, а розділи 7–9, 25 – процесуального.

Попри всю розгалуженість системи кримінального права в Кодексі, вона весь час балансує на межі двох начал – публічного та приватного. Цей дуалізм відбився як на невизначеності понять злочину і вини, так і на пов'язаній з ними системі покарань та їх застосуванні. Категорія злочину, хоча і не піддана визначенню як такому, має свою структуру. Злочини можуть бути кваліфікованими та звичайними, проти публічних та приватних інтересів. Процесуальне (судове) право поділяється на дві загальні частини – судовий устрій та судовий процес. Принциповою засадою в процесуальному праві є відсутність поділу на процес цивільний та кримінальний, що можна пояснити домінуванням приватного інтересу взагалі та в процесі зокрема [271, с. 40].

Незважаючи на об'єктивну невдачу кодифікації та закріплення норм кримінального права і процесу, «Права, за якими судиться малоросійський народ» зберігають свою вартість, як яскраве свідчення високого рівня української правової культури.

4) Перебування України у складі Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперії;

У 1772 році Галичина була анексована Австрією, як наслідок першого поділу Речі Посполитої, а відтак розпочався процес зміни польського права на австрійське. До Австрії у 1774 році було також приєднано Буковину, за результатами Кючук-

Кайнарджійського мирного договору. В подальшому, з 1867 року Австрія перетворилась на дуалістичну Австро-Угорську імперію

Кримінальне право і процес у Австрії, та подальшому Австро-Угорщині, мали тривалий період систематизації. Збірником, що частково діяв в Галичині, став запроваджений у грудні 1768 року кримінальний кодекс під назвою Терезіана (від імені австрійської імператриці Марії Терезії). Кодекс відзначався надзвичайно жорстокою системою покарань. [55, с. 211]. У цьому кодексі містилися стандарти як матеріального, так і процесуального права. Зокрема, деякі дрібні правопорушення було передано на розгляд поліцейської юстиції. Також було введено чітке визначення злочину та його класифікація [274, с. 96]. Як наголошує у своїх дослідженнях І.Й. Бойко, враховуючи, що Галичина із 1772 року стала частиною Австрії, Терезіана, в частині матеріального (кримінального) права, не діяла на її території. При цьому, у 1774 році цей кодекс був запроваджений у Галичині в частині кримінального процесуального права, яке водночас дещо змінювалось впродовж наступних років. У цей час Галичина виступала «законодавчим полігоном» – територією, на якій австрійська влада випробовувала безліч нових законів, зокрема, в галузі кримінального права та процесу [18, с. 72].

Цісаром Австрії Йосипом II у 1787 році було затверджено новий кримінальний кодекс, відомий як Йосифіна. Цим кодексом впроваджувався принцип «*nulla poenae sine lege*», що означав «жодного покарання без зазначення в законі». Окрім цього, кодекс відміняв використання покарань у вигляді тортур, обмежував застосування смертної кари. Також, вперше в історії австрійського кримінального права розмежував кримінальні злочини, які розглядались судами, від тих, що розглядались адміністративними органами – незначних правопорушень (поліцейських проступків) [83, с. 46]. Значним позитивом Кримінального кодексу 1787 року М.В. Никифорак відзначає те, що він визначав лише правові норми, що стосувалися кримінального (матеріального) права, тоді як процесуальні питання регулювалися окремим документом – судовою інструкцією від 23.02.1786. Надалі, 01.06.1788, згадана інструкція була замінена загальним кримінальним судовим порядком [110, с. 14].

У 1796-1797 роках в Галичині було запроваджено новий Кримінальний кодекс, який з деякими корективами став чинним на всій території Австрії із 1803 року. Цей кодекс був названий на честь імператора Франца I і відомий як «Францішкана».

Кодекс включав норми як матеріального, так і процесуального права у кримінальній сфері. «Францішкана» встановлювала поділ між злочинами та поліцейськими проступками. Останні були відомі як Politische Verbrechen («політичні проступки»), що може призвести до плутанини в класифікації правопорушень у цьому нормативному акті. У Кримінальному кодексі 1852 року поліцейські проступки отримали назву Polizeiübertretungen. Тому, більш доцільно перекладати попередній термін як «поліцейські проступки», що вказує на дії, які заборонені законом, але менш небезпечні для суспільства, ніж злочини [87, с. 22].

Як вже згадано нами, у 1852 році було прийнято новий Кримінальний кодекс (Загальний кримінальний кодекс Францишка–Йосифа), який однак не запроваджував значних змін [220, с. 98]. У цьому кодексі замість поділу правопорушень на злочини та поліцейські проступки вводився поділ на злочини (статті 1–232) та проступки (статті 233–532). Відповідно до усіх наукових досліджень, Кримінальний кодекс 1852 року застосовувався до розпаду Австро-Угорщини і продовжував бути чинним на території Другої Речі Посполитої.

Окрім цього, варто зауважити, що 23.05.1873 було прийнято австрійський Кримінально-процесуальний кодекс, який закріплював основоположні принципи кримінального процесу, зокрема початок процесу за наявності скарги, гласність, здійснення провадження уповноваженими органами від імені держави, обов'язок державного обвинувача довести вину обвинуваченого.

Водночас, Слобожанщина, Лівобережжя, Південь, Правобережжя на початку XIX століття входили до складу Російської імперії. До 40-х років XIX століття на вказаних територіях продовжувало діяти місцеве звичаєве право, Магдебурзьке право, III Литовський статут.

У 1832 році в результаті впорядкування та кодифікації законодавства було прийнято Звід законів Російської імперії, том XV якого мав назву «Кримінальні

закони» [266, с. 128]. В.М. Тertiшник у своєму дослідженні вищевказаного документу, саме другу книгу 15-го тому («Закони про Судочинство у справах про злочини та проступки»), вважає першим Кримінально-процесуальним кодексом Росії. Науковець вказує, що прийняття вказаного документу є важливою подією, оскільки норми закону, що стосуються процедури розслідування злочинів, а також порядку здійснення судочинства, було відокремлено від інших актів законодавства. Більше того, вказаним Зводом систематизовано, кодифіковано і викладено в окремому правовому акті норми процесуального права. Завдяки цьому, на думку В.М. Тertiшника, кримінальне процесуальне право стало самостійною галуззю права [217, с. 68]. Варто зазначити, що у цьому документі, правопорушення класифікувались на тяжкі злочини, злочини і проступки. За їх вчинення передбачалося 35 різновидів покарань, осуд – за найменш суспільно небезпечні та смертну кару – за найбільш тяжкі [216, с. 33]. Так, проступком вважалось «діяння, заборонене під страхом легкого тілесного покарання або поліцейського покарання».

Розпочата М.Н. Сперанським кодифікація кримінального права завершилася вже після його смерті прийняттям Уложення про покарання кримінальні та виправні. Уложення, яке було по суті першим Кримінальним кодексом Росії, було затверджено указом імператора 15.08.1845 і набуло чинності 01.05.1846.

Науковці зазначають, що в Уложенні також містився поділ на злочини та проступки. Так, стаття 4 Уложення визначала, що «злочином або проступком визнається як протизаконне діяння, так і невиконання того, що під страхом покарання кримінального або виправного передбаченого законом» [193, с. 22]. Такий же принцип, як у статті 4 закріплено у статті 94 Уложення, яка вимагала, щоб покарання за злочини та проступки були визначені на підставі закону.

Отже, на відміну від Зводу 1832 року, Уложення визначало різницю між злочином та проступком саме за об'єктом посягання, а не за тяжкістю можливого покарання. Однак, варто зауважити, що таке положення не отримало досить чіткого застосування у всьому документі.

Як зазначає у своєму дослідженні М.О. Яковенко, до 1860 року досудове розслідування в Україні іменувалось «попереднім слідством», на початкових етапах якого поліцейським дозволялось збирання доказів за спрощеним порядком. Відтак, дізнання фактично проводилося із залученням меншої кількості ресурсів, однак відсутність чітко визначеної процесуальної форми зумовила проведення його згідно з внутрішніми переконаннями уповноваженої особи [277, с. 57].

Перші ознаки сучасного вигляду кримінального процесуального законодавства України вбачаються саме з моменту проведення Судової реформи 1864 року у Російській імперії. Як зазначає В.О. Рум'янцев, реформа докорінно змінила судоустрій, процесуальне та частково матеріальне право Російської імперії [194, с. 13].

Після довгої підготовки та розгляду Державною Радою 14 законопроектів, що стосувалися різних змін у структурі судової системи та судочинства, 20.11.1864 імператор затвердив документи, які загалом утворили судову систему. Ці документи включали «Устрій судових установ», «Статут кримінального судочинства», «Статут цивільного судоустрою», «Статут про покарання, що накладаються мировими судьями» [215, с. 27].

Деякі науковці, зокрема Е.Ф. Іскендеров, зазначають, що Статут кримінального судочинства мав суттєвий вплив на становлення та розвиток діяльності органів досудового розслідування та їх місця у кримінальному процесуальному доказуванні в тому числі під час розробки та прийняття Кримінально-процесуального кодексу 1960 року [62, с. 39].

Е.Ф. Іскендеров у своєму дослідженні також звертає увагу на те, що за Статутом кримінального судочинства діяльність органів досудового розслідування здійснювалася у таких формах: 1) дізнання; 2) попереднє слідство. Дізнання проводилося загальною поліцією, корпусом жандармів, а також посадовими особами окремих адміністративних установ, що були уповноважені здійснювати поліцейські функції в окремих галузях державного управління [62, с. 40]. Водночас, у Статуті кримінального судочинства чіткого визначення форм досудового розслідування не наведено, а про їх зміст можна судити з окремих норм документу.

Статут про покарання, що накладаються мировими суддями – кодекс матеріального права, що містив норми про незначні кримінальні та адміністративні правопорушення [194, с. 13]. Відповідно до статті 33 Статуту мирові судді розглядали кримінальні справи невеликої тяжкості, переважно ті, за якими передбачалося застосування покарань не тяжче позбавлення волі строком до 1 року.

Особливістю кримінальних проваджень у мирових суддів було також те, що у справах, які могли бути припинені примиренням сторін, мировий суддя зобов'язаний був схилити їх до примирення і лише в разі неуспіху — переходити до ухвалення вироку [114, с. 199].

Виходячи із того, що судовому розгляду проступків мировим суддею не передувала стадія дізнання, а підставою для розгляду суддею справи було звернення потерпілих або повідомлення представників влади про вчинення проступку, можна говорити про те, що розгляд таких справ вже у той час був спрощеним.

Характерною особливістю у проведенні судової реформи в Україні було те, що вона відбувалася повільніше, ніж у губерніях центральної Росії, а в ряді регіонів здійснювалася частково. Проведення судової реформи в Україні в часі фактично збіглося з проведенням контрреформи (прийняттям законодавства, спрямованого на скасування демократичних принципів судочинства й судоустрою, закладених у 1864 році) [60, с. 232].

Варто також зазначити, що на початку ХХ століття в Російській імперії основним джерелом кримінального права стало Кримінальне уложення, прийняте імператором Миколою II в 1903 році. Уложення класифікувало злочини на три категорії: тяжкі (за які передбачалася смертна кара, каторга або заслання), злочини (карались ув'язненням) та проступки (за які накладався арешт або штраф) [216, с. 34].

5) Період відродження української національної держави і права

У 1917-1920 роках на території України функціонувало декілька форм національної державності. Так, після народної революції у Петрограді, 4 березня

1917 року у Києві було утворено Українську Центральну раду. В подальшому, 7 листопада (20 – за новим стилем) 1917 року Центральна рада ухвалила III-й Універсал, яким проголошувалося створення Української Народної Республіки, в межах 9-ти українських губерній. Прийнятий 9 січня (22 – за новим стилем) 1918 року IV-й Універсал проголошував Українську Народну Республіку незалежною державою. Однак, економічна і політична криза в Українській Народній Республіці, стала причиною державного перевороту навесні 1918 року та утворення Української Держави на чолі з гетьманом П. Скоропадським, а вже 14 грудня гетьман зрікся влади, яка перейшла Директорії [112, с. 29].

Як зазначає М.І. Колос, головним документом прийнятим 29.04.1918 Українською Центральною радою був «Статут про державний устрій, права і вольності Української Народної Республіки». У цьому статуті Центральна рада закріпила систему норм, які мали сприяти гуманістичному розвитку не лише кримінального законодавства, але й правової системи в цілому [67, с. 222].

Зокрема, відповідно до артикулу 14 Статуту було заборонено застосовувати смертну кару, тілесні покарання чи інші покарання, що принижують людську гідність, а також конфіскацію майна. Артикул 13 визначав, що ніхто не може бути затриманий на території Української Народної Республіки без відповідного судового рішення. Згідно з артикулом 15, житло особи є недоторканим, а обшук у ньому може бути проведено лише за згодою людини або за рішенням суду. Окрім цього, було встановлено таємницю листування, розкриття якої було можливим лише у визначених законом випадках або за рішенням суду (артикул 16) [67, с. 223].

Відтак, кримінально-правова політика Української Центральної ради переважно формувалась на основі кримінального і кримінально-процесуального законодавства Російської імперії, з урахуванням політичної, воєнної та економічної ситуації на території України, адже була прийнята низка рішень про декриміналізацію попередніх протиправних діянь.

Однак, поступовий розвиток кримінального процесуального законодавства Української Народної Республіки був унеможливлений внутрішнім державним переворотом, котрий очолив П. Скоропадський. Гетьманська адміністрація в

процесі формування своєї національної правової системи мала визначитись як з проблемою російського законодавства, так і надбанням Центральної Ради. Відтак, адміністрація визнавши де-факто усе попереднє законодавство, пішла шляхом скасування актів, що суперечили їх засадам, або поступового скасування актів після прийняття нових.

Коли ж Директорія прийшла до влади, на території України діяло законодавство колишньої Російської імперії, Тимчасового уряду, Центральної ради та Гетьманства, між якими очевидно існували колізії, відтак Директорія обрала такий же шлях як адміністрація П. Скоропадського. У цілому законодавство цього часу можна охарактеризувати як таке що приймалось за необхідності «швидкого реагування» на певні обставини.

В цей же час, після поразки Австро-Угорщини у Першій світовій війні, лідери Галицького та Буковинського сеймів утворили Українську Національну Раду та поставили питання про об'єднання західноукраїнських земель в одне ціле. Таким чином, 13.11.1918 була проголошена Західноукраїнська народна республіка (ЗУНР). Згідно з постановою Української Національної Ради на території ЗУНР застосовувалось австрійське кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство.

Так, В.Б. Мазан досліджуючи Статут кримінального судочинства 1864 року, законодавство часів Гетьманщини та Директорії вказує, що дізнання у цей час фактично пройшло еволюцію від розшукового (непроцесуального) характеру до однієї з самостійних форм досудового розслідування кримінальних справ [78, с. 26].

б) Радянський період – УСРР (УРСР);

Внаслідок більшовицького перевороту 1917 року на території колишньої Російської імперії утворилися радянські республіки, домінантне становище при цьому займала Російська Соціалістична Федеративна Радянська Республіка.

Після утворення у 1922 році СРСР, до складу якого увійшла Україна як Українська Соціалістична Радянська Республіка, одним з важливих питань, яке

постало зокрема і перед УСРР, стала необхідність формування основ власної правової системи та законодавчої бази.

Відтак, у період 1922–1924 років в УСРР було проведено кодифікацію законодавства, в тому числі і кримінального процесуального, яка водночас базувалася на єдності радянського законодавства. Кодекси та інші законодавчі акти з основних галузей права було створено у рекордний строк. Зокрема, 23.08.1922 Всеукраїнським ЦВК було затверджено Кримінальний кодекс УСРР, який набрав чинності 15.09.1922, та будувався на основі Кримінального кодексу радянської Росії та фактично копіював його. Кодекс складався із Загальної та Особливої частин.

Водночас, А.С. Політова відмічає, що ні Кримінальний кодекс УСРР, ні кримінальні кодекси інших республік, не виділяли кримінальні проступки як окремий складовий елемент кримінального права, хоча в науковому середовищі того часу висловлювались судження щодо необхідності виділення злочинів незначної тяжкості [118, с. 72–73].

Перший Кримінально-процесуальний кодекс УСРР був прийнятий Всеукраїнським ЦВК 13.09.1922. Цей законодавчий акт визначав правила провадження у кримінальних справах в органах попереднього слідства та в судах, а також встановлював повноваження органів прокуратури на всіх етапах кримінального процесу [201, с. 558].

Не зважаючи на відсутність інституту кримінального проступку у матеріальному праві, КПК УСРР 1922 року передбачав особливі порядки кримінального провадження. Зокрема, у Кодексі передбачалось, що справа може бути прийнята суддею без проведення досудового розслідування. У такому випадку, прокурор, який вважав недоцільність проведення попередньої перевірки за заявою про вчинення злочину, одразу скеровував таку для розгляду по суті до суду.

Окрім цього, відповідно до КПК УСРР 1922 року, диференціював справи про малозначні правопорушення наступним чином. Якщо за кримінальне правопорушення передбачалось покарання можлива санкція не перевищувала

одного року позбавлення волі, органи дізнання направляли зібрані матеріали безпосередньо до суду. У випадку, якщо за вчинення злочину передбачалось покарання у виді позбавлення волі строком понад 1 рік, то органи дізнання направляли матеріали прокурору, який вже вирішував можливість скерування справи до суду.

У 1927 році було прийнято Кримінально-процесуальний кодекс УСРР, який порівняно із КПК УСРР 1922 року посилював вплив держави на суспільство. Права органів дізнання також значно розширилися, зокрема органи дізнання мали право скеровувати до суду кримінальні справи, у яких не було обов'язковим попереднє слідство. Однак, як і КПК УСРР 1922 року, новий Кодекс не містив норм щодо кримінальних проступків.

Науковці зазначають, що у СРСР різницю між формами кримінально-процесуальних процедур зводили до спрощення у процесі та подекуди і до відсутності серйозного ставлення до них. Зокрема, прикладом цього є спеціальний циркуляр Народного комісаріату юстиції Російської Соціалістичної Федеративної Радянської Республіки від 05.06.1929 «Про спрощення кримінального процесу». Цей циркуляр відмінив вимогу щодо обов'язковості постанови про порушення кримінальної справи. Замість цієї постанови на отриманих скаргах, заявах оформлявся дозвіл у вигляді резолюції працівника міліції, слідчого або прокурора [276, с. 8].

Постанова ЦВК і РНК СРСР «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації та зміцнення суспільної (соціалістичної) власності» від 07.08.1932 (так званий «Закон про п'ять колосків») є яскравим прикладом криміналізації тоталітарним режимом правопорушень, котрі є незначними. Згідно з цією постановою та таємною інструкцією, за різноманітні крадіжки, включаючи малозначні, застосовувались позасудові покарання, такі як репресивні заходи або висилка до концтаборів [13, с. 183].

Законом від 25 грудня 1958 року було затверджено Основи кримінального законодавства СРСР і союзних республік.

Статтею 29 вищевказаного документу встановлювалось, що у справах, за якими провадження попереднього слідства не обов'язково, матеріали дізнання є підставою для розгляду справи у суді. У цих випадках орган дізнання представляє матеріали дізнання прокурору, із затвердження якого справа надсилається до розгляду в суді. В свою чергу, відповідно до статті 28 провадження попереднього слідства обов'язково у справах про державні та військові злочини, а також про інші злочини, перелік яких встановлюється законодавством СРСР та союзних республік [174].

Кримінально-процесуальний кодекс УРСР, прийнятий 28 грудня 1960 року, та набрав чинності 01.04.1961, увібрав в себе загальносоюзні закони про кримінальну відповідальність та базувався на вищезгаданих Основах 1958 року. Вказаний Кодекс значно реформував діюче законодавство, закріпив захист прав і законних інтересів учасників кримінального судочинства, наголосив на швидкому та повному розкритті злочинів, визначивши це як своє основне завдання.

Варто звернути увагу на те, що у ч. 4 ст. 98 вищезгаданого Кодексу було передбачено, що після порушення справи:

- 1) прокурор направляє справу для провадження попереднього слідства або дізнання;
- 2) слідчий починає попереднє слідство, а орган дізнання починає дізнання;
- 3) суд направляє справу прокуророві для провадження попереднього слідства або дізнання, а справи про злочини, зазначені в ч. 1 ст. 27 КПК України, приймає для розгляду в суді [82].

Пункт 3 частини 4 статті 98 стосувався тих випадків, коли злочинами, передбаченими ст. 106, ч. 1 ст. 107, ч. 1 ст. 125, ст. 126, ст. 198 КК України, заподіяно шкоду правам та інтересам окремих громадян, а справа не має особливого громадського значення. Справа порушувалась за скаргою потерпілого, якому і належало в такому випадку право підтримувати обвинувачення.

Водночас, інститут кримінальних проступків у КПК УРСР 1961 року не був передбачений.

Однак, варто зазначити, що 20.03.1985 КПК УРСР доповнено статтею 13-1, на підставі Указу Президії Верховної Ради УРСР № 8627–Х. Зокрема, згідно із цією нормою, матеріали щодо особи котра вчинила діяння, яке містить ознаки злочину, однак не становить великої суспільної небезпеки, без порушення кримінальної справи могли бути передані на розгляд товариського суду або комісії в справах неповнолітніх. Особу також могло бути передано на поруки громадській організації чи трудовому колективу для перевиховання. Таке рішення приймалось слідчим та органом дізнання, за згодою прокурора, прокурором або судом [275, с. 65].

7) Період незалежності України.

На сучасному етапі, вважаємо за доцільне окремо виділити наступні етапи становлення інституту кримінальних проступків в період незалежності України:

1. 15.02.2008 Радою національної безпеки та оборони України прийнято рішення «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів», яким схвалено проект Концепції реформування кримінальної юстиції України та запропоновано її затвердження Президентові України [183].

Указом Президента України № 311/2008 від 08.04.2008 вищевказану Концепцію було затверджено.

Зокрема, у розділі II Концепції зазначено шляхи реформування та гуманізації кримінального судочинства. З цією метою вважалось за необхідне розмежувати злочини та кримінальні проступки, об'єднавши кримінальні проступки в Кодекс України про кримінальні проступки.

Окрім цього, Концепцією визначено, що досудове розслідування злочинів і кримінальних проступків має служити єдиній цілі при диференціації процесуальних форм відповідно до критеріїв, передбачених законодавством [180].

Вже у цьому нормативному акті було передбачено необхідність поділу досудового розслідування на досудове слідство (розслідування злочинів) та дізнання (розслідування кримінальних проступків), а також здійснення розслідування за спрощеною процедурою щодо злочинів невеликої та більшої

частини злочинів середньої тяжкості. Концепцією також було визначено можливість постановлення судом рішення без проведення судового засідання.

Суд, що розглядає кримінальні справи у першій інстанції, буде мати компетенцію щодо кримінальних проступків. З утворенням мирових судів справи про кримінальні проступки передаватимуться на їх розгляд. Визнання винуватим у вчиненні кримінального проступку не призводитиме до наявності судимості у особи [180].

2. Впродовж 2012 року до Верховної Ради України було внесено проекти Законів про внесення змін до КК України щодо введення інституту кримінальних проступків.

Зокрема, 28.02.2012 було подано законопроект реєстр. № 10126, яким запропоновано передбачити в Кримінальному кодексі 83 склади кримінальних проступків. З них – 38 складів – за допомогою перетворення окремих злочинів невеликої тяжкості на кримінальні проступки, інші – окремі адміністративні правопорушення [167].

Окрім цього, 03.03.2012 подано законопроект реєстр. № 10146, яким передбачалось перенесення в окрему Книгу 2 Особливої частини проекту Карного кодексу України «Про кримінальні проступки» менш тяжких злочинів а також частини діянь, які наразі визнавались адміністративними правопорушеннями [168].

Обидва законопроекти не отримали позитивного висновку Головного науково-експертного управління та, в подальшому, були відкликані.

3. Приймаючи у 2012 році нову редакцію КПК України, поряд із іншими революційними положеннями процесуального законодавства, запроваджено також особливий порядок досудового розслідування та судового розгляду щодо кримінальних проступків.

Зокрема, статтею 215 КПК України, у редакції станом на 13.04.2012, вказано, що досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків – у формі дізнання в порядку, передбаченим КПК України [74].

Водночас, порядок розслідування кримінальних проступків, на момент прийняття КПК України передбачено не було, а введення в дію вищевказаних норм було безпосередньо пов'язано із прийняттям закону України про кримінальні проступки.

В подальшому, розпорядженням Президента України № 98/2012–рп від 30.05.2012 з метою підготовки узгоджених пропозицій щодо реформування законодавства про адміністративні правопорушення, запровадження інституту кримінальних проступків, було утворено відповідну робочу групу [181].

До слова, деякі із учасників вказаної робочої групи були ініціаторами вищезгаданого законопроекту № 10126 щодо запровадження інституту кримінальних проступків.

Водночас, 20.02.2015 робочу групу було ліквідовано.

4. Впродовж 2015–2017 років здійснено 2 спроби запровадити в Україні інститут кримінальних проступків.

Так, 19.05.2015 Верховною Радою України одержано законопроект реєстр. № 2897, яким передбачався поділ Особливої частини КК України на Книгу 1 – Злочини та Книгу 2 – Кримінальні проступки. При цьому до кримінальних проступків пропонувалось віднести 91 адміністративне правопорушення та 100 складів злочинів невеликої тяжкості [169].

За результатами голосування, проект закону Верховною Радою України був відхилений.

В подальшому, 10.11.2017 надійшов законопроект реєстр. № 7279, яким вже пропонувалось запровадити спрощений порядок досудового розслідування у формі дізнання всіх кримінальних правопорушень невеликої тяжкості [170]. Також, надійшов альтернативний законопроект реєстр. № 7279–1 від 16.11.2017, котрий зберіг концепцію вищевказаного законопроекту реєстр. № 2897 [171].

Однак, 18.01.2018 Парламентом вказані законопроекти було повернуто на доопрацювання.

5. 20.04.2018 до Парламенту подано доопрацьовану редакцію законопроекту № 7279–д, який в подальшому і було прийнято 22.11.2018 Верховною Радою України.

19.04.2019 закон було підписано Президентом України, а 24 квітня опубліковано в офіційному виданні «Голос України» (№ 79), як Закон України №2617–VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень».

6. Відповідно до п. 1 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» вищезгаданого Закону датою набрання чинності зазначено 1 січня 2020 року.

Водночас, Законом України «Про внесення зміни до розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 321–IX від 03.12.2019 [164] набрання чинності було відтерміновано до 01.07.2020.

Таким чином, аналіз основних етапів виникнення інституту кримінальних проступків засвідчив, що спроба диференціації кримінального провадження відбулась ще за часів Київської Русі, а в подальшому розвиток вказаного інституту здебільшого здійснювався разом із законодавством тих держав, до складу яких входила та чи інша частина України.

Не зважаючи на довгий шлях незалежної України до впровадження кримінальних проступків в практику органів досудового розслідування, з 1 липня 2020 року вказаний інститут остаточно запрацював в українському законодавстві.

1.2. Теоретичні основи здійснення кримінального провадження щодо кримінальних проступків

22.11.2018 Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового

розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 2617–VIII, яким запроваджено в дію інститут кримінальних проступків.

Вищевказаний закон набрав чинності лише 1 липня 2020 року, до того ж часу питання щодо правової природи кримінального проступку, форми, у якій мають бути закріплені законодавчі норми щодо вказаного інституту, були одними з найбільш дискусійних питань у юридичному науковому середовищі.

У дослідженнях знаних фахівців матеріального права, зокрема кримінального, йдеться про перспективність створення спеціального законодавства про кримінальні проступки. Зокрема, П.Л. Фріс підтримував необхідність виділення певних норм з КК України в окремий Кодекс про кримінальні проступки [267, с. 74]. В свою чергу, М.І. Хавронюк у своїх дослідженнях наводив аргументи щодо необхідності розширення Особливої частини КК України, з перспективою поділу її на дві книги – Злочини та Кримінальні проступки [268, с. 182].

В.І. Борисов, Л.М. Демидова, В.І. Тютюгін підтримували необхідність перетворення злочинів невеликої тяжкості у кримінальні проступки та запровадження «інституту антигромадських проступків» або «проступків невеликої тяжкості», що закріплюватимуться в окремому законодавчому акті. Таким актом може бути Кодекс про антигромадські проступки, Закон України «Про антигромадські проступки» або ж Закон (Кодекс) України про проступки [19, с. 137]. Позицію щодо необхідності закріплення кримінальних проступків у межах окремого нормативного акту – Закону України про проступки або ж відповідного Кодексу також підтримував І.В. Ковтун [64, с. 232].

В подальшому, у п. 7 ч. 1 ст. 3 КПК України (в редакції станом на 13.04.2012) законодавцем було передбачено, що закон України про кримінальну відповідальність – це законодавчі акти України, які встановлюють кримінальну відповідальність (КК України та закон України про кримінальні проступки). Прикінцевими положеннями КПК України також передбачалось, що положення, які стосуються кримінального провадження щодо кримінальних проступків, вводяться в дію одночасно з набранням чинності законом України про кримінальні проступки [74]. Тобто, у процесуальному законі було вирішено питання

матеріального права – питання про підставу кримінальної відповідальності. Водночас, Законом № 2617–VIII вищевказані норми, передбачені у ст. 3 та Прикінцевих положеннях КПК України, виключено [161].

Отже, з 1 липня 2020 року відповідно до ст. 12 КК України кримінальні правопорушення поділяються на злочини і кримінальні проступки. В свою чергу, злочини поділяють на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі [73].

Так, Закон № 2617–VIII визнав проступком передбачене Кримінальним кодексом України діяння (дію або бездіяльність), за вчинення якого передбачено основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі [73].

При цьому, як слушно зазначив В.О. Навроцький, неприпустимо відносити до злочинів, а не до проступків, діяння з огляду на необхідність більш тривалого досудового розслідування, необхідність проведення експертиз, адже у основі розмежування злочинів та проступків має бути саме розмір заподіяної шкоди, а не тривалість процедури прийняття рішення [105, с. 27].

Відтак, для встановлення чи є певне діяння кримінальний проступком, безпосереднє значення має саме встановлений за нього вид покарання. При цьому, слід пам'ятати, що йдеться саме про основне покарання, оскільки у випадку призначення штрафу чи позбавлення права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю кожне з цих покарань має бути основним.

Враховуючи вищенаведене, до проступків було віднесено 126 із 780 складів усіх кримінальних правопорушень.

Так, впродовж 6 місяців 2020 року було зареєстровано 98283 кримінальних проваджень щодо кримінальних проступків [48]. У 2021 році кожне третє обліковане кримінальне правопорушення відносилось до кримінальних проступків (обліковано 100707 кримінальних проступків, із загальної кількості 321443 облікованих кримінальних правопорушень) [49].

У 2022 та 2023 роках, у зв'язку із введенням на території України правового режиму воєнного стану та посилення відповідальності за вчинення певних

правопорушень в умовах воєнного стану, у порівнянні із загальною кількістю облікованих кримінальних правопорушень, кількість облікованих кримінальних проступків зменшилась. Зокрема, у 2022 році зареєстровано 73543 кримінальних проваджень щодо кримінальних проступків (усього обліковано 362636 кримінальних правопорушень), у 2023 році – 96238 (усього обліковано – 475595) [50; 51].

При цьому, основним завданням, яке покликаний був вирішити прийнятий Закон № 2617–VIII стало забезпечення швидкого розслідування кримінальних правопорушень невеликої тяжкості, а відтак зменшення навантаження на органи досудового слідства та надання можливості слідчим зосередитись на розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів.

Чи вдалось забезпечити виконання вищевказаних завдань можна встановити, проаналізувавши статистику органів досудового розслідування. Зокрема, із загальної кількості зареєстрованих у 2021 році кримінальних проваджень щодо кримінальних проступків у 51,6 % повідомлено про підозру, в той час як у кримінальних провадженнях щодо злочинів – у 54,6 %.

У 2022 році повідомлено про підозру у 52,1% кримінальних проваджень щодо кримінальних проступків, та у 32,5% щодо злочинів. У 2023 році – у 48,3% щодо кримінальних проступків та у 35,9% щодо злочинів.

Відтак, вбачається, що завдання, яке ставив перед собою законодавець загалом виконується. Водночас, як показує практика, у непоодиноких випадках, доказування обставин вчинення кримінального проступку також потребує значних зусиль і часових ресурсів.

При цьому, надзвичайно важким для органів досудового розслідування, прокуратури та суду видався перехідний період, зокрема перші декілька місяців, після набрання чинності Законом № 2617–VIII.

Вказане було пов'язано із тим, що Законом № 2617–VIII передбачено Прикінцеві та перехідні положення, щодо подальшого досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень про злочини, які 1 липня 2020 року були визначені як кримінальні проступки.

Зокрема, Прикінцеві та перехідні положення вищевказаного закону стосуються наступних кримінальних проваджень:

1) про злочини, визначені як кримінальні проступки, у яких не повідомлено про підозру;

2) про злочини, визначені як кримінальні проступки, у яких повідомлено про підозру, однак не прийнято остаточне процесуальне рішення;

3) за сукупністю злочинів, у яких повідомлено про підозру, але не прийнято остаточне процесуальне рішення, а один чи декілька з яких визначені як кримінальні проступки;

4) про злочини, визначені як кримінальні проступки, в яких досудове слідство зупинено;

5) про злочини, що визначені як кримінальні проступки, котрі направлені до суду і не призначені до судового розгляду, станом на 01.07.2020;

6) про злочини, які визначено як кримінальні проступки, котрі на день набрання чинності цим Законом призначені до судового розгляду.

Вважаємо за необхідне розглянути кожне із зазначених положень окремо.

Так, пп. 1 п. 4 Прикінцевих та перехідних положень Закону № 2617–VIII встановлено особливості здійснення подальшого досудового розслідування у кримінальних провадженнях, у яких станом на дату набрання чинності вказаним Законом жодній особі не повідомлено про підозру, та які визначено кримінальними проступками. Так, подальше розслідування необхідно здійснювати в порядку Глави 25 КПК України, а впродовж місяця такі кримінальні провадження передаються прокурору для визначення відповідного органу, який здійснюватиме дізнання [161].

Згідно із пояснювальною запискою до проєкту Закону № 2617–VIII, до прийняття вказаного Закону, Кримінальний кодекс України містив приблизно 200 злочинів невеликої тяжкості, із загальної кількості близько 780 складів злочинів. В той же час, пропонувалося 126 складів кримінальних проступків [159].

Очевидно, що досудове розслідування у кримінальних провадженнях про злочини, визначені як кримінальні проступки, з моменту набрання чинності

відповідними змінами, слід здійснювати в порядку, встановленому главою 25 КПК України.

Водночас, лише у Львівській області станом на 1 липня 2020 року розслідувалось понад 14 тисяч таких кримінальних проваджень про злочини, що були визначені як кримінальні проступки [48]. Усі ці кримінальні провадження органами досудового слідства протягом місяця були передані прокуророві. В подальшому, у кожному з них прокурор зобов'язаний був визначити орган, який здійснюватиме подальше досудове розслідування у формі дізнання.

Необхідність вчинення зазначених дій призвело до надмірного навантаження на прокурорів, що здійснювали процесуальне керівництво у вказаних кримінальних провадженнях.

Зокрема, згідно із статтею 110 КПК України рішення прокурора приймається у формі постанови [74].

Відтак, прокурорами Львівської області було прийнято понад 14 тисяч постанов про визначення органу, який здійснюватиме подальше досудове розслідування кримінального провадження у формі дізнання.

Наступний пп. 2 п. 4 Розділу II Закону № 2617–VIII передбачає порядок досудового розслідування кримінальних проваджень, котрі були визначені як кримінальні проступки, та в яких особам було повідомлено про підозру, але не прийнято відповідне процесуальне рішення, визначене ч. 2 ст. 283 КПК України.

Зокрема, досудове розслідування здійснюється тим же органом, однак в порядку передбаченому Главою 25 КПК України.

Протягом 72 годин слідчий повідомляє таким особам про підозру у вчиненні кримінального проступку. З цього моменту обчислюються строки дізнання відповідно до ч. 3 ст. 219 КПК України.

Окрім цього, невідкладно, але не пізніше 72 годин після повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку, слідчим або прокурором вноситься до суду клопотання про скасування запобіжного заходу, якщо відносно особи було обрано домашній арешт або тримання під вартою [161].

Тобто, у вищезгаданому випадку повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку здійснюється саме слідчим (не дізнавачем чи прокурором). Більше того, не передбачено необхідність його погодження з прокурором.

На повідомлення про підозру у слідчого є не більше 72 годин. А вже з моменту такого повідомлення про підозру строк досудового розслідування визначається ч. 3 ст. 219 КПК України, а саме у різних випадках – протягом 72 годин, двадцяти діб або протягом одного місяця.

Варто зауважити, що Верховний Суд у постанові від 17.01.2022 у справі № 756/16500/20 зазначив, що якщо органом досудового розслідування, на виконання вимог пп. 2 п. 4 Розділу II Закону № 2617–VIII, не повідомлено особі про підозру протягом 72 годин та відсутнє обґрунтування про наявність обставин, що є підставою для застосування положень ч. 2 ст. 294 КПК України, щодо можливості продовження строку досудового розслідування до 1 місяця, то у такому разі обвинувальний акт вважатиметься складеним поза межами строків встановлених КПК України [226].

Підпунктом 3 пункту 4 Розділу II Закону № 2617–VIII законодавець встановив, що в кримінальних провадженнях за сукупністю злочинів, у яких особам повідомлено про підозру, але не прийнято одного з рішень, визначених ст. 283 КПК України, слідчим за погодженням з прокурором матеріали щодо кримінального проступку виділяються в окреме провадження. Таке рішення приймається лише за відсутності шкоди для подальшого здійснення кримінального провадження [161].

Перш за все, дискусійним питанням є те, чому рішення про виділення матеріалів приймається саме слідчим за погодженням із прокурором, адже відповідно до ч. 5 ст. 216 КПК України, рішення про виділення матеріалів досудового розслідування приймається виключно прокурором.

Окрім цього, відповідно до норм вказаного підпункту Прикінцевих та перехідних положень, після виділення в окреме провадження матеріалів дізнання, саме слідчий, а не дізнавач, здійснює подальше дізнання з урахуванням вимог Глави 25 КПК України.

Тобто, якщо слідчий і встановить, що виділення в окреме провадження матеріалів щодо кримінального проступку можливе без шкоди для подальшого досудового розслідування, то навіть у такому випадку саме слідчий продовжуватиме здійснювати дізнання.

У випадку виділення матеріалів щодо кримінального проступку в окреме провадження впродовж 72 годин слідчий повідомляє особі про підозру у вчиненні кримінального проступку. З моменту такого повідомлення про підозру, строки дізнання обчислюються згідно із ч. 3 ст. 219 КПК України [161].

Окрім цього, якщо особі, якій повідомлено про підозру у вчиненні кримінального проступку, обрано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту чи тримання під вартою, слідчий або прокурор за наявності підстав звертаються до суду з відповідним клопотанням про зміну чи скасування запобіжного заходу [161].

Положеннями пп. 4 пункту 4 Розділу II Закону № 2617–VIII визначено особливості подальшого досудового розслідування кримінальних проваджень про злочини, що визначені кримінальними проступками, у яких до дня набрання чинності вказаним законом досудове слідство зупинено на підставі ст. 280 КПК України. Зокрема, досудове розслідування таких кримінальних проваджень здійснюється в порядку, встановленому главою 25 КПК України, а у випадку закінчення строків давності – вирішується питання про їх закриття [161].

Досудове розслідування кримінального провадження може бути зупинено на підставі ст. 280 КПК України лише у передбачених вказаною статтею випадках, після повідомлення особі про підозру. Окрім цього, до зупинення досудового розслідування слідчий, дізнавач зобов'язаний виконати всі процесуальні дії, проведення яких необхідне та можливе.

Зокрема, станом на дату набрання чинності Законом № 2617–VIII, статтею 280 КПК України було передбачено наступні підстави для зупинення досудового розслідування у кримінальному провадженні: 1) тяжка хвороба підозрюваного, підтверджена медичним висновком; 2) розшук підозрюваного; 3) відмова слідчого судді у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового

розслідування; 4) необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва [74].

У кримінальних провадженнях, що стали кримінальними проступками, та в яких на день набрання чинності Законом № 2617–VIII досудове розслідування зупинено, відповідним особам було повідомлено про підозру. В той же час очевидно, що процесуальне рішення передбачене ч. 2 ст. 283 КПК України у кримінальному провадженні прийнято не було.

Відтак, виходячи з положень пп. 2 пункту 4 Розділу II Закону № 2617–VIII, а також ст. 280 КПК України, протягом 72 годин таким особами має бути повідомлено про підозру у вчиненні кримінального проступку.

За наведених обставин, поміж практичних працівників постало дискусійне запитання щодо необхідності відновлення усіх зупинених досудових розслідувань у кримінальних провадженнях про злочини, які визначено як кримінальні проступки, з метою виконання відповідних процесуальних дій, або ж доцільності приймати відповідні процесуальні рішення про зміну порядку досудового розслідування вже після того, як підстава для зупинення кримінального провадження перестане існувати.

Водночас, виходячи із проаналізованих нами вище норм КПК України, з метою дотримання усіх вимог кримінального процесуального законодавства, вважаємо, що усі зупинені досудові розслідування, повинні були бути відновлені вмотивованою постановою слідчого, прокурора, з метою прийняття відповідних процесуальних рішень щодо порядку досудового розслідування. Після цього, у випадку, якщо строки давності притягнення до кримінальної відповідальності не закінчились, досудове розслідування підлягало повторному зупиненню.

При цьому, Верховний Суд у своєму рішенні зазначає, що «після відновлення 17.08.2020 досудового розслідування, на виконання вимог Закону № 2617–VIII ОСОБА_4 мало бути повідомлено про підозру у вчинення кримінального проступку протягом 72 годин. І в такому разі, строк дізнання мав обчислюватися відповідно до положень ч. 3 ст. 219 КПК України (в редакції, чинній з 01.07.2020)

з моменту повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку» (постанова від 17.01.2022 у справі № 756/16500/20) [226].

Варто також зосередити увагу на вимогах підпункту 5 пункту 4 Прикінцевих та перехідних положень Закону № 2617–VIII. Вказаною нормою передбачено, що обвинувальні акти, а також клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, у кримінальних провадженнях про злочини, що стали кримінальними проступками, які направлені до суду, однак не призначені до судового розгляду станом на дату набрання чинності цим Законом, повертаються прокурору для їх внесення з врахуванням вимог Глави 25 КПК України [161].

При цьому, аналізуючи Главу 25 КПК України, вбачається, що єдиною особливістю, яка передбачена вказаною главою, характерною для скерування до суду обвинувальних актів щодо кримінальних проступків, є право прокурора зазначити у обвинувальному акті клопотання про його розгляд в спрощеному порядку без проведення судового розгляду у судовому засіданні.

Очевидно, що основною метою законодавця, у даному випадку, було саме намагання спростити порядок судового розгляду (за певних умов).

Так, із дня набрання чинності вищевказаними положеннями Закону № 2617–VIII судами по Львівській області повернуто прокурорам 675 обвинувальних актів для їх скерування до суду з врахуванням Глави 25 КПК України [48].

Відтак, лише наведена статистика по Львівській області уже свідчить про те, що майже у 700 кримінальних провадженнях не було забезпечено швидкий судовий розгляд, у зв'язку з поверненням обвинувального акта, необхідністю виконання прокурором вимог Глави 25 КПК України, повторним скеруванням кримінального провадження до суду.

Цікавою є позиція з цього приводу, висвітлена Верховним Судом у постанові від 11.11.2021 у справі № 521/3194/20. Зокрема, Верховний Суд вказав, що не повернення обвинувального акта прокурору, за вищезгаданих обставин, жодним чином не обмежує та не порушує права обвинуваченого, а навпаки, забезпечує

більшими процесуальними гарантіями, зокрема, можливістю особисто надавати пояснення щодо обставин вчинення кримінального проступку та, користуючись своїм правом на захист, заявити клопотання про призначення захисника. Наведене порушення, на думку суду, не є істотним, саме собою не впливає на правильність встановлених судом обставин та не може бути підставою для скасування по суті правильного судового рішення [131].

Отже, виникає очевидне запитання: чи можливо було уникнути такої кількості повернутих обвинувальних актів і в той же час спростити порядок судового розгляду?

На нашу думку, цілком виправдано було б продовжити розгляд справи на підставі обвинувальних актів, які вже були скеровані до суду, станом на дату набрання чинності Законом № 2617–VIII.

При цьому, при бажанні законодавця саме спростити порядок судового розгляду, за умови що обвинувачений визнає свою вину, не оспорує обставини встановлені в ході досудового розслідування, погоджується із розглядом обвинувального акта за його відсутності, а також потерпілий не заперечує проти цього, достатньо було надати можливість прокурору подати відповідне клопотання під час підготовчого судового засідання, а не повертати обвинувальний акт.

Відповідно до статистичних даних по Львівській області, після повернення обвинувальних актів, із 675 кримінальних проваджень, 645 – повторно скеровано до суду, 15 – закрито, 15 – зупинено [48].

Очевидно, що пп. 5 п. 4 Розділу II Закону № 2617–VIII викликав низку проблемних питань, у працівників суду та учасників кримінального провадження, що стосувались правильності його тлумачення та застосування.

Перш за все, вказаним підпунктом чітко не передбачено, які саме вимоги, передбачені Главою 25 КПК України, потрібно виконати прокурору, перед повторним скеруванням обвинувального акта до суду.

Не зрозумілими залишались питання відносно того, чи потрібно визначати дізнавача у кримінальному провадженні, повідомляти про підозру вже у вчиненні кримінального проступку, забезпечувати надання відповідним учасникам копій

матеріалів дізнання та повторно вручати обвинувальний акт, однак уже за обвинуваченням у вчиненні кримінального проступку.

На практиці ж після отримання прокурором повернутого обвинувального акта, ним виконувався ряд дій. Зокрема, у разі необхідності виносилась постанова про призначення групи прокурорів, змінювався порядок досудового розслідування та визначався орган досудового розслідування, особі повідомлялось про зміну підозри, складався та затверджувався обвинувальний акт, який в подальшому скеровувався до суду з клопотанням про його розгляд у спрощеному порядку або без такого.

Варто зауважити, що Верховний Суд у постанові від 16.02.2023 у справі № 629/5831/19 також звертає увагу, що відповідно до пп. 5 п. 4 Розділу II Закону № 2617–VIII метою повернення обвинувального акта є лише його внесення з урахуванням процедури, передбаченої Главою 25 КПК України. Зокрема, за наявності умов, передбачених ст. 302 КПК України, прокурор вправі скерувати обвинувальний акт до суду, із зазначенням у ньому клопотання про його розгляд у спрощеному порядку [148].

Відтак, вважаємо, що Прикінцеві та перехідні положення, у даному випадку, містили низку упущень, які в подальшому слугували дискусіям та неоднозначному трактуванню норми права, чого не можна допускати у кримінальному процесуальному законодавстві.

Зокрема, тривалий час дискусійним залишалось питання щодо необхідності повернення судом прокурору обвинувального акта, для внесення його з урахуванням вимог глави 25 КПК України, у випадку, якщо у кримінальному провадженні особа обвинувачувалась одночасно у вчиненні декількох кримінальних правопорушень, одні з яких, відповідно до кваліфікації, відносились до кримінальних проступків, а інші – до злочинів.

Так, відповідно до судової практики, яка склалась за результатами прийняття судами рішень про повернення прокурором обвинувальних актів, на виконання вимог пп. 5 п. 4 Розділу II Закону № 2617–VIII, суди таку процедуру вважають єдиною у своєму роді (*sui generis*) [130].

КПК України визначає, що матеріали щодо кримінального проступку та злочину можуть бути об'єднані в одне провадження, або ж виділені в окреме провадження, на підставі ухвали суду та в порядку статті 217 КПК України [74].

В свою чергу, ч. 2 ст. 217 КПК України передбачає, що такі матеріали не можуть бути об'єднані в одне провадження, окрім випадків, коли окреме розслідування чи судовий розгляд злочину та проступку може негативно вплинути на повноту таких кримінальних проваджень [74].

Враховуючи наведене, на нашу думку, у кримінальних провадженнях за сукупністю злочинів, один або декілька з яких були визначені як кримінальні проступки, суди, перш ніж повертати обвинувальний акт прокурору, повинні встановити чи можливо матеріали щодо кримінального проступку виділити в окреме провадження без шкоди для подальшого судового розгляду, зокрема чи забезпечить це дотримання розумних строків розгляду справи, а також належне виконання завдань кримінального провадження. У випадку, якщо таке рішення безумовно негативно вплине на швидкість і повноту судового розгляду, то і підстави для повернення обвинувального акта є відсутніми.

Аналогічну позицію висловлено Вищим антикорупційним судом у справі № 760/9748/17. Зокрема зазначено, що суд має приймати рішення про повернення обвинувального акта та проступку, беручи до уваги обставини, викладені в обвинувальному акті. При цьому, таке рішення є дискерцією суду, а не його обов'язком [224].

Дійсно, рішення про можливість об'єднання злочину та кримінального проступку в одне провадження входить до повноважень органу досудового розслідування. Однак, у випадку, якщо прокурором, який здійснював нагляд за досудовим розслідуванням у формі процесуального керівництва, вже було винесено постанову про об'єднання кримінальних проваджень, вважаємо, що цим самим посадовою особою органу досудового розслідування вже вирішено питання щодо доцільності об'єднання в одне кримінальне провадження таких кримінальних правопорушень, як цього вимагає КПК України.

Відтак, колегія суддів Вищого антикорупційного суду у справі № 760/9748/17 вказала, що суд повинен визначати, чи є доцільним повернення прокурору обвинувального акту, для його подальшого скерування до суду з врахуванням вимог глави 25 КПК України. Так, суд встановлює, чи не спричинить повернення обвинувального акту шкоди подальшому судовому розгляду, враховуючи зв'язок проступку з іншими злочинами у справі, взаємозалежність подій, обвинувачених та їх ролей, способів вчинення злочину та форм співучасті у ньому. Окрім цього, суд повинен враховувати, чи не призведе повернення обвинувального акта до окремого дослідження пов'язаних між собою обставин, чи буде дотримано повноту судового розгляду, а також принцип процесуальної економії [224].

Вважаємо, що у кожному випадку рішення про необхідність повернення обвинувального акту щодо злочину та кримінального проступку має прийматись суддею за результатами оцінки взаємозв'язку проступку з злочиним у одному кримінальному провадженні. При цьому, як вказав Верховний Суд у постанові від 01.11.2022 у справі № 686/26679/19, якщо суд не встановить об'єктивних підстав, які б свідчили про необхідність об'єднання матеріалів кримінального провадження, при цьому аргументує своє рішення, то така позиція не вказує на наявність процесуального порушення [142].

Окрім цього, друге питання, яке викликало тривалі спори стосувалось можливості оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції про повернення прокурору обвинувального акта для внесення його з врахуванням вимог глави 25 КПК України.

Зокрема, у своїх апеляційних скаргах прокурори зазначали, що ухвали суду першої інстанції про повернення обвинувального акта можуть бути оскаржені в апеляційному порядку. Прямої заборони щодо оскарження в апеляційному порядку таких ухвал КПК України не встановлено. З огляду на зазначене, прокурори вважали, що рішення апеляційних судів, якими було відмовлено у відкритті провадження за такими апеляційними скаргами, у вищевказаних випадках, є такими, що не відповідають нормам кримінального процесуального закону.

У підготовчому судовому засіданні суд має право, відповідно до положень п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України, повернути обвинувальний акт прокурору, якщо він не відповідає вимогам КПК України [74].

Попри це, вищевказана стаття не містить чіткого переліку порушень при складенні обвинувального акта, що призводить до необхідності його повернення. Відтак, при прийнятті рішення про повернення обвинувального акта, суд фактично звертається до положень ст. 291 КПК України.

В свою чергу, прокурорами, при написанні апеляційних скарг на ухвали суду першої інстанції, не враховано, що підставою повернення обвинувального акта, є необхідність його скерування до суду відповідно до положень глави 25 КПК України, а не недоліки самого обвинувального акта.

Більше того, у Законі № 2617–VIII положення щодо повернення обвинувального акта законодавцем викладено як обов'язкову та безумовну вимогу до суду.

Верховний Суд у своїй постанові від 01.11.2021 зазначив, що механізм повернення судом обвинувального акта прокурору, закріплений в Законі № 2617–VIII, не є тотожний механізму повернення обвинувального акта в порядку, визначеному ст. 314 КПК України [130].

Повністю підтримуємо таку позицію Верховного Суду, оскільки, як правильно зазначено судом, ухвали суду першої інстанції щодо повернення обвинувального акта прокурору, для його скерування з врахуванням вимог глави 25 КПК України, не підлягають оскарженню в апеляційному порядку. До таких висновків суд прийшов враховуючи загальне правило щодо недопустимості окремого оскарження ухвал, прийнятих під час судового розгляду у суді першої інстанції, до винесення судових рішень, передбачених ч. 1 ст. 392 КПК України, а також беручи до уваги відсутність окремих вказівок щодо можливості такого оскарження в нормах КПК України [130].

Зокрема, таку позицію Верховного Суду поділяє також І.В. Гловюк, при цьому додатково зазначаючи, що у разі, якщо обвинувальний акт скеровано і щодо проступку, і щодо злочину, пп. 5 п. 4 Прикінцевих та перехідних положень Закону

№ 2617–VIII стосовно імперативного повернення обвинувального акту – незастосовний [34, с. 226].

Станом на момент набрання чинності положеннями Закону № 2617–VIII на розгляді в судах також перебувала значна кількість обвинувальних актів, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру у кримінальних провадженнях про злочини, що визначені як кримінальні проступки, і не призначені до судового розгляду, провадження у яких було зупинено з різних підстав.

Водночас, законодавцем не визначено, чи необхідно судам відновлювати провадження у справі для виконання вимог пп. 5 п. 4 Розділу II Закону № 2617–VIII.

На нашу думку, питання про відновлення кримінального провадження та, в подальшому, наявність підстав для повернення обвинувального акта прокурору, судам необхідно розглядати виключно якщо підстави для його зупинення перестали існувати.

Варто також зауважити, що положення пп. 5 п. 4 Розділу II Закону № 2617–VIII не регламентують конкретних строків вчинення прокурором дій (виконання вимог), передбачених главою 25 КПК України, після повернення обвинувального акту. Хоча у пп. 2, 3 п. 4 цього ж розділу законодавцем прямо передбачено відповідні строки виконання процесуальних дій.

Згідно з постановою Верховного Суду від 07.12.2022, якщо сторона обвинувачення звернулася до суду з обвинувальним актом протягом строку досудового розслідування, але його судом повернуто, то період між поверненням обвинувального акта і скеруванням нового обвинувального акта до суду не враховується у строки досудового розслідування. Вказане обумовлено тим, що досудове розслідування завершується, коли обвинувальний акт вперше направляється до суду, і очевидно, що в цей період не проводиться жодне досудове розслідування. При цьому, КПК України не встановлює конкретний строк, протягом якого прокурор повинен усунути недоліки обвинувального акта. Тому, недоліки обвинувального акта мають бути усунуті у розумний строк, який є

об'єктивно необхідним для здійснення процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень [144].

Підтримуючи вищенаведену позицію Верховний Суд у постанові від 05.10.2023 у справі № 758/12245/22 також вказав, що у разі, якщо обвинувальний акт було повернуто прокурору на підставі пп. 5 п. 4 Розділу II Закону № 2617–VIII, до строків досудового розслідування не входить період між поверненням обвинувального акта прокурору та скеруванням нового обвинувального акта до суду [155].

На вказане також звертає увагу Верховний Суд у своїй постанові від 26.02.2023 у справі № 629/5831/19 зазначаючи, що для вирішення питання щодо застосування положень п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України (закінчення строку досудового розслідування) суду необхідно перевірити дотримання строків досудового розслідування в ході первинного скерування обвинувального акта до суду, а не після повернення обвинувального акту для його внесення з врахуванням положень глави 25 КПК України [148].

Положеннями пп. 6 п. 4 Розділу II Закону № 2617–VIII також передбачено, що судовий розгляд у кримінальних провадженнях, в яких злочини визначені кримінальними проступками, здійснюється на загальних підставах з врахуванням вимог ст. ст. 381, 382 КПК України, якщо станом на дату набрання чинності цим Законом вказані кримінальні провадження призначені до судового розгляду або ж перебувають на розгляді.

Вказана норма також викликала непорозуміння, зокрема і у сторони захисту, адже вбачається, що у такому випадку, у зв'язку з тим, що обвинувальний акт не повертався прокурору, у вироках судді самостійно визначали вчинене кримінальне правопорушення, як проступок, хоча відповідно до обвинувального акта особа обвинувачувалась у вчиненні злочину.

На нашу думку, така позиція законодавця є достатньо обґрунтованою та відсутні підстави вважати, що суд у такому випадку вийшов за межі своїх повноважень. Більше того, принцип «суд знає закони» (*jura novit curia*), покладає на суд обов'язок вирішити спір, застосувавши вірні норми законодавства.

До прикладу, обвинувачений у справі № 405/7039/17 обґрунтовував свою касаційну скаргу, поміж іншого, і вищенаведеними доводами. Верховний Суд, розглянувши вказану касаційну скаргу, не вбачав порушень вимог закону в тому, що суд самостійно в ухвалі зазначив про обвинувачення особи у вчиненні кримінального проступку, тоді як в обвинувальному акті йшлося про вчинення ним злочину і цей обвинувальний акт судом не повертався прокурору.

Зокрема, касаційний суд звернув увагу, що станом на дату набрання чинності пп. 4 п. 4 Розділу II Закону № 2617–VIII, обвинувальний акт у вказаній справі був призначений до судового розгляду. Таким чином, у суду не було підстав для повернення прокурору обвинувального акта для виконання вимог глави 25 КПК України. Отже, підстав вважати, що суд вийшов за межі своїх повноважень, самостійно визначивши дії обвинуваченого як кримінальний проступок, Верховний Суд не вбачає [127].

Вважаємо також за необхідне зупинити увагу на тому, що Законом № 2617–VIII Кримінальний кодекс України було доповнено нормою, яка містилась у ст. 286–1 «Керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів що знижують увагу та швидкість реакції» [161], таким чином криміналізувавши вказане діяння, віднісши його до кримінальних проступків. В свою чергу, до статті 130 КУпАП було внесено відповідні зміни [65]. Вказані норми набрали чинності 01.07.2020.

Водночас, 17.06.2020 Верховною Радою України також ухвалено інший Закон України № 720–IX, відповідно до якого вищезгадані зміни до ст. 130 КУпАП та ст. 286–1 КК України, було виключено із Закону № 2617–VIII.

Дату набрання чинності Законом України № 720–IX було поставлено у залежність від дня набрання чинності Законом № 2617–VIII [160].

Водночас, практика склалась так, що станом на 01.07.2020, коли набрав чинності Закон № 2617–VIII, інший Закон № 720–IX, ще не був підписаний Президентом України. Підписання відбулось на наступний день – 02.07.2020, та 03.07.2020 – публікація в офіційному друкованому виданні [190].

Враховуючи вимоги ч. 5 ст. 94 Конституції України [70], згідно з якими закон набирає чинності не раніше дня опублікування, саме з 03.07.2020 стаття 286–1 була виключена з Кримінального кодексу України, а стаття 130 КУпАП застосовувалась у попередній редакції.

При цьому, відповідно до пояснювальної записки до проекту Закону України № 2617–VIII, одним із обґрунтувань необхідності прийняття вказаного законопроекту стало посилення на те, що в Україні назріла необхідність переведення відповідальності за керування транспортними засобами в стані алкогольного сп'яніння в площину кримінальної відповідальності, зважаючи на одну з найбільших в Європі смертностей від дорожньо-транспортних пригод [159].

Відтак, впродовж 2 днів (1 та 2 липня 2020 року) у ЄРДР здійснювалась реєстрація кримінальних проваджень за ознаками вчинення кримінального проступку, передбаченого ст. 286-1 КК України, та проводилось досудове розслідування.

Окрім цього, 01.07.2020 та 02.07.2020 за результатами розгляду матеріалів адміністративних справ про притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення особою правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 130 КУпАП, судами виносились постанови про закриття проваджень у справах, у зв'язку з скасуванням законодавчого акту, яким встановлювалась адміністративна відповідальність.

Зокрема, суддя Центрального районного суду міста Миколаєва у постанові від 02.07.2020 у справі № 490/2373/20, приймаючи рішення про закриття провадження, мотивував його тим, що станом на 01.07.2020 будь-яке стягнення за адміністративне правопорушення у вигляді керування транспортним засобом особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння, КУпАП не передбачає, оскільки вказані дії віднесено до кримінальних проступків (ст. 286-1 КК України) [157].

У постанові Кам'янського районного суду Черкаської області від 01.07.2020 у справі № 696/530/20 закриваючи провадження про вчинення правопорушення, передбаченого частиною 1 статті 130 КУпАП, суд також зазначив, що прийнятий Верховною Радою України законопроект, яким вказані діяння повторно віднесені

до статті 130 КУпАП і статтю 286-1 КК України виключено, на час розгляду справи не вступив в силу [156].

Водночас, до прикладу, постановою Червоноградського міського суду Львівської області від 01.07.2020 у справі №459/1300/20 особу визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 130 КУпАП. Своє рішення суд мотивував тим, що станом на 29.04.2020 (дата вчинення правопорушення) в діях особи наявні ознаки адміністративного правопорушення, а закон, що встановлює відповідальність або посилює відповідальність за адміністративне правопорушення, не має зворотної сили [158].

Процесуальні особливості здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях за ознаками вчинення кримінального проступку, передбаченого ст. 286-1 КК України, також викликали безліч дискусійних запитань, зокрема щодо:

- порядку здійснення перевірки особи на стан алкогольного чи іншого сп'яніння, фіксування його результатів;
- випадків обов'язкового направлення особи до закладу охорони здоров'я та проходження нею медичного освідування;
- моменту, з якого особа, яка вчинила кримінальний проступок, вважалася затриманою;
- порядку проведення медичного освідування до внесення відомостей у ЄРДР;
- порядку примусового відібрання біологічних зразків;
- підстав та порядку вилучення посвідчення водія та транспортного засобу особи, накладення арештів, та інші.

Очевидно, що у задоволенні клопотань про накладення арешту на майно у кримінальних провадженнях, за ознаками вчинення кримінального проступку, передбаченого ст. 286-1 КК України, починаючи з 03.07.2020, судді відмовляли. Зокрема, ухвалою слідчого судді Франківського районного суду міста Львова від 08.07.2020 у справі № 465/3906/20 відмовлено задоволенні клопотання про накладення арешту автомобіль марки «Ауді А4», посвідчення водія та ключ від

автомобіля, вилучених під час огляду місця події, оскільки таке кримінальне правопорушення є декриміналізованим [252].

Більше того, частину кримінальних проваджень, за фактами вчинення кримінальних проступків, передбачених ч. 1 ст. 286-1 КК України, було скеровано до суду ще до моменту декриміналізації вказаного правопорушення. В подальшому, суди застосовували норми п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК України та закривали провадження у справах, зазначавши, що 03.07.2020 набрав чинності Закон України № 720–ІХ, відповідно до якого ст. 286-1 виключено із КК України [260].

Зазначена проблематика виникла у зв'язку із законодавчими змінами, які намагався впровадити законодавець, без належної попередньої підготовки. Цим самим, вказане породило значну кількість судових спорів, призвело до обмеження прав та законних інтересів громадян, а також стало викликом для правоохоронних органів.

Окрім цього, враховуючи проведений аналіз вважаємо за належне також зазначити детальніші статистичні дані відносно кількості зареєстрованих кримінальних проступків та результатів їх розслідування.

Зокрема, у 2020 році із загальної кількості зареєстрованих кримінальних проступків (98283) найпоширенішими були: проти власності – 47088 (47,9%); проти життя та здоров'я людини – 17917 (18,2%); у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні проступки проти здоров'я населення – 11112 (11,3%); кримінальні проступки проти авторитету органів державної влади – 11151 (11,3%); проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина – 4460 (4,5%); проти правосуддя – 1919 (2%); проти безпеки руху та експлуатації транспорту – 1884 (1,9%) [48].

У 2021 році із загальної кількості зареєстрованих (100707) найбільш поширеними були кримінальні проступки: проти власності – 40374 (40%); проти життя та здоров'я людини – 21160 (21 %); кримінальні проступки проти авторитету органів державної влади – 14056 (14%); у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні проступки

проти здоров'я населення – 12891 (12,8%); проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина – 4621 (4,6%); проти правосуддя – 2599 (2,6%); проти безпеки руху та експлуатації транспорту – 1612 (1,6%) [49].

У 2022 році із загальної кількості зареєстрованих кримінальних проступків (73543) найпоширенішими були: у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні проступки проти здоров'я населення – 18703 (25,4%); проти власності – 16957 (23%); проти авторитету органів державної влади – 15193 (20,7%); проти життя та здоров'я людини – 14674 (20%); проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина – 2541 (3,5%); проти правосуддя – 1477 (2%); проти безпеки руху та експлуатації транспорту – 1159 (1,6%); проти основ національної безпеки України – 949 (1,3%) [50].

В свою чергу, у 2023 році із загальної кількості зареєстрованих кримінальних проступків (96238) переважали кримінальні проступки: проти життя та здоров'я людини – 19389 (20,1%); проти авторитету органів державної влади – 19651 (20,4%); у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні проступки проти здоров'я населення – 17472 (18,1%); проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина – 3739 (3,9%); проти власності – 29576 (3,1%); проти правосуддя – 2012 (2%); проти безпеки руху та експлуатації транспорту – 1084 (1,1%) [51] (Додаток Е).

Відтак, набрання чинності Законом № 2617–VIII стало своєрідним професійним випробуванням, адже, як вірно зазначає І.В. Басиста, не зважаючи на наявність достатнього часу для вироблення «дорожньої карти» вирішення можливих проблем що виникнуть із запровадженням інституту кримінальних проступків [5, с. 4], таких дій у повному обсязі вчинено не було. Вказане призвело до ряду помилок, зокрема у перехідний період, які було допущено як з боку законодавця, так і дізнавачами, слідчими, прокурорами, слідчими суддями та суддями. Водночас, проаналізовані статистичні дані, зокрема щодо кількості

zareestrovanih kriminalnykh prostupkiv ta rezul'tativ i'kh rozsliduvannia, svidchyt' pro pozitivnu dinamiku, sho vidbulas' u pravovomu poli vprodovzh ostatnyoho chasu.

Висновки до розділу 1

Дослідження історії становлення кримінального та кримінального процесуального права України, як щодо кримінальних проступків, так і спрощеного порядку провадження щодо них, є важливим напрямом юридичної науки і його значення полягає у демонстрації безперервної боротьби суспільства і держави з різними формами злочинності. Ретроспективні дослідження також дають можливість врахувати відомі історичні дані при визначенні ефективності сучасної форми законодавчого регулювання, використати знання про здобутки та помилки попередників.

У зв'язку з тривалим процесом формування інституту кримінального проступку в законодавстві України, на основі проведеного дослідження, запропоновано виділити наступні етапи його становлення: 1) Період Київської Русі та феодальної роздробленості (XI століття – середина XIV століття); 2) Період перебування українських земель у складі Великого князівства Литовського, Польського Королівства та Речі Посполитої (XIV століття – середина XVII століття); 3) Період визвольної війни 1648 – 1657 років та часи Гетьманщини (II-га половина XVII століття – XVIII століття); 4) Перебування України у складі Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперії; 5) Період відродження української національної держави і права; 6) Радянський період – УСРР (УРСР); 7) Період незалежності України.

Найбільшого розвитку інститут кримінальних проступків отримав під час судової реформи у радянський період, а також уже в період незалежності України – із прийняттям у 2012 році КПК України, а також із набранням чинності 01.07.2020 Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних

правопорушень», безпосередньо яким запроваджено в дію інститут кримінальних проступків.

Проведеним аналізом статистичних даних із липня 2020 року по грудень 2023 року, відносно кількості зареєстрованих кримінальних проваджень щодо злочинів та кримінальних проступків, а також прийнятих у них кінцевих рішень, вбачається, що завдання, яке ставив перед собою законодавець, а саме швидке розслідування кримінальних правопорушень, що відносяться до невеликої тяжкості, зниження навантаження на органи досудового слідства, загалом виконується.

При цьому, за результатами опрацювання Прикінцевих та перехідних положень Закону № 2617–VIII, якими керувались практичні працівники із моменту набрання вказаним законом чинності, встановлено низку проблемних питань, які опрацьовано в дисертаційному дослідженні, зокрема:

1) окрему увагу присвячено надмірному навантаженню на прокурорів, які відповідно до пп. 1 п. 4, зобов'язані були у всіх кримінальних провадженнях про злочини, визначені як кримінальні проступки, визначити орган, який буде здійснювати подальше досудове розслідування у формі дізнання, шляхом винесення відповідних постанов;

2) звертається увага на те, що у випадках, встановлених у пп. 2 п. 4 Розділу II Закону № 2617–VIII, повідомлення особі про підозру повинно бути здійснено слідчим у строк не більше 72 годин. Акцентовано увагу, що відповідними положеннями не передбачено необхідність погодження такого повідомлення про підозру із прокурором;

3) проаналізовано положення пп. 3 п. 4 Розділу II Закону № 2617–VIII відповідно до якого, у випадку встановлення слідчим, що виділення матеріалів щодо кримінального проступку в окреме провадження можливе без шкоди для розслідування, то навіть у такому випадку саме слідчий продовжуватиме здійснювати дізнання;

4) висловлено думку щодо необхідності відновлення усіх зупинених досудових розслідувань у кримінальних провадженнях про злочини, які визначено

кримінальними проступками, з метою виконання відповідних процесуальних дій, зокрема передбачених у пп. 4 п. 4 Розділу II Закону № 2617–VIII;

5) сформульовано власні висновки щодо повернення судом обвинувального акта прокурору для подальшого внесення до нього змін з урахуванням вимог глави 25 КПК України, на виконання пп. 5 п. 4 Розділу II Закону № 2617–VIII;

6) зосереджено увагу на нормах пп. 6 Розділу II Закону № 2617–VIII та висловлено власну позицію щодо можливості самостійного визначення суддями вчиненого кримінального правопорушення, як проступку.

Окрім цього, проведено аналіз законодавчих змін, які намагався впровадити законодавець, в частині доповнення КК України статтею 286-1 та віднесення вказаного кримінального правопорушення до кримінальних проступків, а відтак наслідків процесуального характеру.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

2.1. Загальні положення дізнання, як форми досудового розслідування

Нормативно визначено, що досудове розслідування є стадією кримінального провадження, що розпочинається внесенням відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР та закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта (чи відповідного клопотання) [74].

Так, Ю. М. Грошевой, О.В. Капліна, В.Я. Тацій та О.Г. Шилов пропонують розглядати загальні положення досудового розслідування, як встановлені КПК України правила, що визначають особливості та основні вимоги до порядку проведення процесуальних дій і прийняття рішень. Такі вимоги забезпечують виконання завдань кримінального провадження та досягнення його цілей. Ці правила, за винятком деяких випадків, застосовуються до обох форм досудового розслідування – дізнання та досудового слідства [77, с. 346].

Окрім вищенаведених науковців, В.В. Коваленко, Д.П. Письменний та Л.Д. Удалова також вказували, що загальні положення досудового розслідування – це положення, встановлені законом на основі принципів кримінального провадження, що описують характерні особливості досудового розслідування як стадії. Вони зобов'язують органи досудового розслідування проводити швидко, повне та об'єктивне розслідування всіх аспектів кримінального провадження [76, с. 342].

Так, статтею 298 КПК України передбачено, що досудове розслідування кримінальних проступків здійснюється у формі дізнання, за загальними правилами досудового розслідування та з врахуванням вимог Глави 25 КПК України [74].

Враховуючи наведене, вважаємо за необхідне зосередити більш детальну увагу на характерних рисах та особливостях дізнання, як форми досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків,

розглянувши найбільш істотні вимоги, що висуваються до порядку проведення процесуальних дій та прийняття рішень.

Досудове розслідування розпочинається внесенням відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України та Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, яке затверджено наказом Генерального прокурора 30.06.2020 № 298 [175].

Водночас, початок досудового розслідування кримінальних проступків має як спільні, так і відмінні риси порівняно із початком досудового розслідування злочинів.

Звичайно, строки для внесення дізнавачем, прокурором відповідних відомостей до ЄРДР та початку досудового розслідування кримінальних проступків, є аналогічними, як і для злочинів, та встановлені у ч. 1 ст. 214 КПК України – невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, або самостійного виявлення обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального проступку [74].

Практикою, яка склалась, встановлено, що особа може подати заяву про вчинений кримінальний проступок без дотримання правил підслідності, тобто до будь-якого прокурора чи дізнавача, котрі зобов'язані внести відомості до ЄРДР, розпочати дізнання, і вже після цього прокурор визначає відповідну підслідність. Зокрема, таку позицію висловлює Верховний Суд у постанові від 23.11.2021 у справі № 332/1189/18 [132].

Варто також зауважити, що після широкомасштабного вторгнення рф на територію України законодавцем передбачено особливості початку досудового розслідування, в тому числі кримінальних проступків, в умовах воєнного стану.

Зокрема, забезпечено можливість прийняття дізнавачем, прокурором рішення про початок досудового розслідування, якщо відсутня технічна можливість доступу до ЄРДР. Таке рішення приймається у формі постанови, а в подальшому відомості вносяться у ЄРДР за першої можливості [74].

При цьому, як вірно зазначає В.Г. Дрозд, зміст п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України корегує зміст ч. 1 і 3 ст. 214 КПК України, проте у ст. 615 КПК України не визначено протягом якого часу і з якого моменту дізнавач, прокурор може ухвалювати рішення про початок досудового розслідування. Окрім того, у статті не зазначено, якими доводами повинен керуватися дізнавач, прокурор мотивуючи відсутність технічної можливості щодо внесення відомостей до ЄРДР, і яким чином сторони кримінального провадження, суд зможуть в подальшому переконатися, що прокурор, дізнавач дійсно не мали такої технічної можливості [43, с. 242].

Так, по аналогії із злочинами, підставою для початку дізнання є не будь-які, а лише ті із заяв, у яких вбачаються суттєві обставини, що можуть вказувати на вчинення кримінального проступку.

Дізнавач, прокурор після прийняття відповідної заяви, мають перевіряти достатність даних, що свідчать про наявність ознак складу кримінального проступку. Аналогічну позицію викладено Верховним Судом у постанові від 30.09.2021 у справі № 556/450/18 [129].

Невнесення відомостей про кримінальний проступок до ЄРДР може бути оскаржено до слідчого судді. Водночас, поміж практикуючими юристами, після визнання Конституційним Судом України неконституційними положень ч. 3 ст. 307 КПК України, щодо заборони оскарження ухвали слідчого судді за результатам розгляду скарги на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР (рішення № 4-Р(П)/2020 від 17.06.2020 [188]), постало запитання щодо можливості оскарження таких ухвал слідчого судді, які постановлені до 17.06.2020. У вказаному проблемному питанні погоджують із позицією викладеною І.В. Басистою, зокрема, у кожному конкретному випадку визначальними є межі строку апеляційного оскарження, тобто суду необхідно з'ясувати чи припадають такі строки на час ухвалення та набрання чинності вищевказаним рішенням Конституційного Суду України, чи строк апеляційного оскарження закінчується ще до дня ухвалення рішення Конституційного Суду України [7, с. 167].

Так, з моменту внесення відомостей до ЄРДР розпочинається дізнання. Водночас, здійснення дізнання, як і здійснення досудового слідства, до цього моменту не допускається. Всі докази, зібрані до внесення відомостей до ЄРДР, визнаються недопустимими.

В той же час, до внесення до ЄРДР відомостей про кримінальний проступок допускається проведення огляду місця події, у невідкладних випадках. Також, на відміну від злочинів, до внесення відомостей до ЄРДР про кримінальний проступок, допускається:

- відібрання пояснень;
- проведення медичного освідування;
- отримання висновку спеціаліста та зняття показань технічних приладів та технічних засобів;
- вилучення знарядь і засобів вчинення кримінального проступку, речей та документів, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або котрі виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей [74].

Вважаємо, що якщо законодавець уже пішов шляхом викладення усіх процесуальних дій, що можуть проводитись до внесення відомостей до ЄРДР стосовно кримінальних проступків, то у ст. 214 КПК України також доцільно було зазначити такі процесуальні дії, як затримання особи, особистий огляд та огляд речей. Вказане обумовлено тим, що знаряддя, засоби, речі і документи, виявлені під час проведення згаданих процесуальних дій, можуть бути вилученні до внесення відомостей в ЄРДР. На вказане слушно звертають увагу І.В. Гловюк та Д.В. Пономаренко [35, с. 10], а також В.В. Рогальська, яка зазначає на необхідності внесення змін до ч. 3 ст. 214 КПК України, в частині регламентації можливості проведення затримання особи до внесення відомостей до ЄРДР [189, с. 201].

При цьому, у своїх дослідженнях В.І. Божик висловлює позицію про недоцільність розширення переліку слідчих (розшукових) дій, які можуть бути проведені до початку досудового розслідування кримінальних проступків, тобто інших процесуальних дій, окрім огляду місця події. На думку науковця, таке розширення не сприятиме забезпеченню прав особи у провадженні щодо

кримінальних проступків. Крім того, такі запроваджені «слідчі дії», як відбирання пояснень, проведення медичного освідування, отримання висновку спеціаліста не відповідають критерію невідкладності і мають проводитися після внесення відомостей до ЄРДР в межах таких слідчих (розшукових) дій, як допит, освідування особи та експертиза [14, с. 117].

Басиста І.В. також зазначає, що проведення оглядів різних видів, які належать до слідчих (розшукових) дій, зокрема особистого огляду або огляду речей, без розпочатого кримінального провадження, призведе до порушення конституційних прав особи, а відтак і визнання отриманих доказів недопустимими [5, с. 8].

Підтримуючи позицію згаданих науковців вважаємо, що викладення ч. 3 ст. 214 КПК України та надання можливості для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку проводити інші, ніж огляд місця події, процесуальні дії, було б обґрунтованим у випадку, якщо б досудове розслідування у кримінальних провадженнях за ч. 1 ст. 286-1 КК України здійснювалось у формі дізнання, як це і було передбачено першочергово Законом № 2617–VIII. В інших випадках вчинення кримінальних проступків, необхідність і доцільність проведення будь-яких процесуальних дій, окрім огляду місця події, до внесення відомостей в ЄРДР, є сумнівною, в тому числі з огляду на відсутність у більшості випадків критерію невідкладності.

Дізнавач, котрий проводитиме досудове розслідування, визначається керівником органу дізнання після внесення відомостей до ЄРДР. З цією метою виноситься відповідне доручення.

Переважає більшість кримінальних проступків підслідна органам дізнання Національної поліції України, діяльність яких, окрім КПК України регулюється також Положенням про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України, затвердженим Наказом Міністерства внутрішніх справ України № 405 від 20.05.2020 [176].

Особливістю підрозділів дізнання є те, що вони є структурними підрозділами центрального органу управління поліції, її територіальних органів – головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі,

областях та м. Києві, територіальних (відокремлених) підрозділів Головного управління Національної поліції [12, с. 64].

Зокрема, станом на 01.01.2024 у підрозділах дізнання Національної поліції України проходить службу 3154 поліцейських.

При цьому, варто зауважити, що із набранням чинності Законом № 2617–VIII до постанови Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 № 988 «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції» [165] не було внесено зміни до схеми посадових окладів та не передбачено посади дізнавача. Відтак, працівники, котрі виконували посадові обов'язки дізнавачів були призначені на посади інспекторів. Вказане призвело до того, що суди залишали без задоволення клопотання подані вищезгаданими інспекторами.

Так, ухвалою слідчого судді Приморського районного суду міста Одеси клопотання інспектора сектору дізнання, погоджене з прокурором, про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання щодо підозрюваного залишено без задоволення. Рішення суду мотивоване тим, що дане клопотання складено інспектором сектору дізнання, в той час як відповідно до вимог КПК України, сторони із процесуальним статусом «інспектор сектору дізнання» не існує. Право заявляти клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час дізнання має виключно дізнавач [245]. В інших випадках, судді при задоволенні поданих клопотань зазначали, що такі подано «дізнавачем – інспектором сектору дізнання» [237].

Лише 23.09.2020 постановою Кабінету Міністрів України № 865 внесено відповідні зміни та передбачено посадові оклади дізнавачів, а відтак працівників призначено на відповідні посади.

Згідно зі ч. 3 ст. 38 КПК України дізнання здійснюють підрозділи дізнання або уповноважені особи інших підрозділів, зокрема:

а) органів Національної поліції (усіх кримінальних проваджень за фактами вчинення кримінальних проступків, окрім тих, що відносяться до підслідності інших, передбачених нище, органів);

б) органів безпеки (при цьому, аналізом ст. 216 КПК України встановлено, що до підслідності органів безпеки не віднесено жодного проступку);

в) органів Бюро економічної безпеки України (за ст. ст. 206, 232 КК України);

г) органів Державного бюро розслідувань (у випадку вчинення кримінального проступку відповідними суб'єктами, а також відповідно до предметної підслідності – за ч. 1 ст. 412 КК України);

г) Національного антикорупційного бюро України (за ст. 210 КК України).

Підслідність кримінальних проступків визначається згідно із положеннями статті 216 КПК України, тобто за тими ж вимогами, що передбачені для злочинів.

Відповідно до положень КПК України, дізнавач при здійсненні дізнання наділяється повноваженнями слідчого.

Однак, аналізуючи норми вказаного Кодексу, у багатьох його нормах дізнавач, як суб'єкт здійснення відповідних повноважень, в тому числі звернення з відповідними клопотаннями, а також виконавець відповідних ухвал, не зазначений.

До прикладу, порядок санкціонування та процедура проведення обшуку, огляду володіння, як слідчої дії, звернення до слідчого судді з клопотанням про арешт майна, регламентовані спеціальними нормами КПК України, а саме ст. ст. 170-175, 234-237 КПК України. Зокрема, відповідно до наведених статей, із відповідним клопотаннями про обшук, огляд чи про арешт майна, має право звернутись до слідчого судді прокурор, а також слідчий за погодженням з прокурором.

Водночас, принцип правової визначеності є ключовим аспектом права особи на справедливий судовий розгляд, закріплений у статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Так, ЄСПЛ у рішенні від 14.10.2010 «Щокін проти України» що у випадку відсутності в національному законодавстві необхідної чіткості, що призводить до неоднозначного або множинного тлумачення прав та обов'язків осіб, органи державної влади зобов'язані віддавати перевагу найбільш сприятливому для осіб тлумаченню [208]. Тобто, вирішення суперечностей у законодавстві завжди має трактуватися на користь особи.

Опрацюванням Єдиного державного реєстру судових рішень встановлено, що слідчі судді неодноразово відмовляли дізнавачам у задоволенні поданих ними, за погодженням із прокурором, клопотань, у зв'язку з наведеною проблематикою.

Зокрема, слідчий суддя із посиланням на практику Верховного Суду від 07.08.2019 у справі № 607/14707/17 вказав, що у випадку надання ним дозволу на проведення огляду дізнавачеві – це матиме наслідком недопустимість доказу чи доказів, отриманих за результатами такої слідчої дії через отримання їх неналежним суб'єктом [233]. Ухвалою слідчого судді було повернуто подане прокурором клопотання про проведення обшуку, оскільки на думку суду ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи може виконуватись слідчим чи прокурором, а у резолютивній частині клопотання прокурор просить надати дозвіл на проведення обшуку тільки дізнавачам [247]. Окрім цього, слідчим суддею клопотання про проведення обшуку повернуто тимчасово виконуючому обов'язків начальника сектору дізнання для подання особою, наділеною такими повноваженнями, а саме прокурором [243].

Підхід, за якого законодавець не зазначає дізнавача поряд із слідчим, прокурором можна пояснити намаганням уникнути зайвого перенавантаження тексту КПК України.

Водночас, з огляду на наявну судову практику, а також практику ЄСПЛ, пропонується доповнити вказівкою на дізнавача ті статті КПК України, у яких виконання повноважень дізнавачем може певним чином обмежувати права чи свободи осіб. Вказане зокрема стосується ст. 233 КПК України, якою унормовано вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій, ст. ст. 224, 228, 229, 232, 234, 235, 236, 237 КПК України, де як суб'єкти, що уповноважені на проведення допиту, огляду, обшуку, пред'явлення до впізнання зазначаються лише слідчий та прокурор.

На вищезгадані прогалини також звертала увагу у своїх дослідженнях І.В. Басиста, зазначаючи, що тлумачення за змістом норм КПК України, не спроможне допомогти сформуванню об'єктивні відповіді щодо виключних

повноважень слідчого та прокурора на проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема обшуку та огляду житла чи іншого володіння особи [8, с. 119].

Варто також звернути увагу, що статтею 217 КПК України встановлено обмеження щодо можливості об'єднання матеріалів досудових розслідувань щодо кримінального проступку та злочину в одне провадження. Винятком є випадки, коли окреме розслідування таких правопорушень негативно впливатиме на їх повноту. У таких випадках, не застосовуються норми глави 25 КПК України, а розслідування здійснюється за правилами досудового слідства.

При цьому, у випадку прийняття прокурором рішення про об'єднання таких матеріалів, а також у випадку зміни складу кримінального правопорушення з проступку на злочин, варто пам'ятати про приписи ч. 1 ст. 298-1 КПК України.

Необхідно зауважити, що відповідно до ст. 298-1 КПК України, джерелами доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки, окрім визначених ст. 84 КПК України, також виступають пояснення, результати медичного освідування, висновки спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, які можуть бути використані у кримінальному провадженні щодо злочину лише на підставі ухвали слідчого судді.

Однак, при виконанні вимог вищевказаної статті, виникає ряд проблемних питань, на які необхідно звернути увагу.

Перш за все, при підготовці відповідних клопотань, варто звертати увагу, що визнання процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні щодо злочинів на підставі ухвали слідчого судді підлягають не всі зібрані докази щодо проступків, а лише ті докази, які визначені статтею 298-1 КПК України.

Зокрема, слідчі судді відмовляючи прокурорам у задоволенні клопотань звертають увагу, що докази, зібрані в межах одного кримінального провадження, розслідуваного щодо проступку, які відповідають вимогам ст. 84 КПК України, не входять до визначеного статтею 298-1 КПК України переліку, визнання процесуальними джерелами доказів на підставі ухвали слідчого судді не потребують, оскільки є такими в силу закону [256; 226].

До прикладу, суди приходять до висновку, що протокол огляду місця події не має спеціального статусу, такий доказ не визначений у ст. 298-1 КПК України, відтак надання згоди слідчим суддею на використання такого доказу не передбачено [223]. Водночас, слідчі судді надають дозвіл на використання у кримінальному провадженні щодо злочину, в порядку статті 298-1 КПК України, висновку експерта, отриманого в ході дізнання, та відмовляють в частині постанови про призначення такої експертизи [238].

У інших ж випадках слідчі судді задовольняють клопотання повністю, надаючи можливість використовувати як докази матеріали здобуті у кримінальному провадженні про кримінальний проступок, до прикладу постанову про створення групи інспекторів дізнання, протокол прийняття заяви про кримінальне правопорушення, пояснення, протокол огляду місця події, протокол допиту потерпілого, пам'ятку про процесуальні права та обов'язки потерпілого [234].

За результатами проведеного опитування встановлено, що 23% опитаних респондентів вважають, що положеннями статті 298-1 КПК України визначається можливість використання усіх без виключення доказів, здобутих в ході дізнання, у кримінальному провадженні щодо злочину, лише на підставі ухвали слідчого судді.

Відтак вважаємо, що для чіткого трактування вищезгаданих положень, у абз. 1 ч. 1 ст. 298-1 КПК України фразу «такі процесуальні джерела доказів» необхідно замінити, вказавши конкретно на «пояснення осіб, результати медичного освідування, висновок спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото– і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото– і кінозйомки, відеозапису».

Варто також зауважити, що клопотання про надання дозволу на використання у кримінальному провадженні щодо злочину процесуальних джерел доказів, здобутих у ході дізнання, може бути подано лише прокурором. Звернення із такими клопотаннями дізнавача, слідчого, чи навіть вказаних суб'єктів за погодженням з прокурором, слугуватиме підставою для їх повернення [248].

У клопотанні обов'язково потрібно конкретизувати процесуальні джерела доказів, котрі мають бути використані у кримінальному провадженні в порядку статті 298-1 КПК України [249].

Окрім цього, у клопотанні про надання дозволу на використання доказів, прокурору необхідно обґрунтовувати, що використання у кримінальному провадженні щодо злочину доказів зібраних у кримінальному провадженні щодо кримінального проступку, матиме суттєве значення для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні. Відсутність таких відомостей у клопотанні може бути підставою для відмови у його задоволенні [246; 231].

В.М. Тертишник з цього приводу зауважив, що положення абз. 2 ч. 2 ст. 298-1 КПК України не відповідають встановленій у ст. 62 Конституції України конституційній zasadі допустимості доказів. На його думку, «отримані законним шляхом докази є доказами незалежно від наявності чи відсутності ухвали слідчого судді щодо дозволу на їх використання як доказів». Положення процесуального закону набувають значення і важливість лише у тому випадку, якщо вони спрямовані на виконання завдань кримінального провадження та створюють ефективну систему стримувань і противаг проти можливих помилок або зловживань. При цьому важливо уникати формалізму, який може призвести до довільного вживання влади та виникнення бюрократичних перешкод, що створюють додаткові ризики. Отже, питання щодо припустимості тих чи інших доказових матеріалів як доказів повинно вирішуватись судом у змагальному судовому процесі [218, с. 661].

Вимоги Конституції України та КПК України вимагають від дізнавачів, прокурорів та суддів суворого дотримання норм законодавства в ході досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень з метою недопущення порушень гарантій сторін кримінального провадження.

О.О. Торбас зауважує, що законодавець надав стороні обвинувачення значно більші повноваження, ніж стороні захисту. Проте забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів сторін у кримінальному провадженні гарантується

дотриманням уповноваженими особами органів досудового розслідування належної процесуальної форми [221, с. 78-79].

Як слушно зазначає В.В. Єднак, однією з таких гарантій є, визначена у статті 28 КПК України. З метою уникнення затягування та порушення розумних строків, а також недопущення необґрунтовано тривалого перебування осіб у статусі підозрюваних без ухвалення остаточного процесуального рішення, а також для захисту прав потерпілого, законодавець додатково встановив чітко визначені максимальні строки у КПК України, у межах яких має бути завершено досудове розслідування після повідомлення особі про підозру [52, с. 134].

Статтею 219 КПК України передбачено загальні правила визначення строків досудового розслідування, які не підлягають розширеному тлумаченню та не передбачають будь-яких винятків чи виключень.

Аналізуючи положення ч. 1 ст. 219 КПК України, можна зробити висновок, що закон пов'язує початок та закінчення досудового розслідування з вчиненням конкретно визначеної процесуальної дії: початок – з моменту повідомлення особі про підозру, а закінчення, зокрема, – із направленням обвинувального акта до суду.

Варто зауважити, що частину 1 ст. 219 КПК України викладено в редакції Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури» № 3509–ІХ від 08.12.2023, який набрав чинності 01.01.2024 [162].

Водночас, вищезгаданим Законом України, окрім відокремлення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури від Офісу Генерального прокурора, внесено зміни до КПК України в частині загальних строків досудового розслідування. Так, до набрання ним чинності, ч. 2 ст. 219 КПК України передбачала загальні строки досудового розслідування нетяжких, тяжких та особливо тяжких злочинів з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР або винесення постанови, в порядку ст. 615 КПК України, до дня повідомлення особі про підозру. Зокрема, строк досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо нетяжкого злочину становив

дванадцять місяців, а щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину – вісімнадцять місяців [74].

Водночас, такі загальні строки досудового розслідування для кримінальних проступків у ч. 2 ст. 219 КПК України не було передбачено.

У зв'язку з цією законодавчою прогалиною щодо строку досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків до дня повідомлення у них особі про підозру, це часто призводило до неправильного інтерпретування кримінального процесуального закону учасниками кримінального провадження та судом.

З врахуванням зазначеного, нами висловлювалась позиція, що загальний строк досудового розслідування кримінальних проступків не може перевищувати строки, встановлені для нетяжких злочинів [93, с. 183].

Така ж позиція викладена у практиці Верховного Суду, а саме в ухвалі від 04.05.2022 у справі № 204/1781/21 [227] та постанові від 06.06.2023 у справі № 461/9707/21 [152].

Однак, 01.01.2024 частину другу статті 219 КПК України виключено Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури».

Аналізуючи такі дії законодавця, в першу чергу, необхідно врахувати таку загальну засаду кримінального провадження, як розумність строків, оскільки в ході досудового розслідування кожна процесуальна дія та кожне процесуальне рішення мають бути прийняті або виконані в розумні строки.

Відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року кожна людина має право на справедливий та відкритий розгляд висунутого проти неї обвинувачення впродовж розумного строку [69].

Аналіз рішень, ухвалених Європейським судом з прав людини, показує, що ЄСПЛ визначено низку критеріїв, що свідчать про розумність строків кримінального провадження. Вказані критерії попередньо знайшли своє відображення у ч. 2 ст. 219 КПК України, оскільки ЄСПЛ стверджує, що розумність

строків є індивідуальною для кожного кримінального провадження, однак це не допускає виходу за конкретні часові рамки.

Так, ЄСПЛ зазначає, що розумний строк у кримінальних справах може починатися з дати початку досудового слідства (рішення у справі «Ноймайстер проти Австрії» від 27.06.1968) [205].

В той же час, у рішенні «Хозе проти Нідерландів» від 22.05.1998 [207] ЄСПЛ в першу чергу оцінює саме кримінальне провадження, для встановлення факту чи було дотримано розумних строків під час досудового розслідування.

Також слід відзначити, що законодавцем було закладено обмеження строків досудового розслідування у КПК України, оскільки відсутність впродовж тривалого часу на досудовому розслідуванні у особи підозри, ще більше зачіпає її права, якщо така особа в подальшому цю підозру отримає. Відтак, строки досудового розслідування не можуть бути необмеженими.

При цьому, ч. 2 ст. 298 Глави 25 КПК України встановлює, що дізнання здійснюється відповідно до загальних правил досудового розслідування, з врахуванням положень Глави 25 КПК України.

Відтак, можемо стверджувати, що строки досудового розслідування як злочинів, так і кримінальних проступків, розпочинаються та завершуються у порядку встановленому ч. 1 ст. 219 КПК України.

У статті 219 КПК України передбачено можливість закінчення досудового розслідування у конкретні строки.

Зокрема, у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку дізнання має бути закінчено протягом 72 годин. Аналогічна вимога стосується випадку, якщо особу затримано в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298-2 КПК України.

Якщо ж особі повідомлено про підозру у вчиненні кримінального проступку, однак підозрюваний свою вину не визнає або є необхідність у проведенні додаткових слідчих (розшукових) дій – досудове розслідування повинно бути закінчене протягом 20 діб. Такий же строк встановлено, якщо кримінальний проступок вчинено неповнолітнім.

Окрім цього, законодавцем передбачено можливість закінчення досудового розслідування протягом одного місяця з дня повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку, якщо особа не згідна з висновком спеціаліста або результатами медичного освідування та заявила клопотання про проведення експертизи [74].

Як вірно аргументує І.В. Басиста у своєму дослідженні, такий законодавчий виклад ч. 3 ст. 219 КПК України слід розуміти не інакше, ніж що у таку процесуальну діяльність включено й ту процесуальну діяльність, яку уповноважений здійснити прокурор відповідно до норм ст. ст. 36, 40, 40-1, 283 КПК України [6, с. 36].

Згідно з вимогами ч. 2 ст. 298-4 КПК України за наявності результатів медичного освідування та висновку спеціаліста особа інформується про їх результати одночасно з врученням повідомлення про підозру [74].

Подальші строки досудового розслідування залежатимуть від підозрюваного, який матиме право протягом сорока восьми годин звернутися з відповідним клопотанням про проведення експертизи. Таке клопотання подається у разі незгоди із результатами висновку спеціаліста або медичного освідування.

Так, у випадку звернення підозрюваного до дізнавача чи прокурора з відповідним клопотанням про проведення експертизи, досудове розслідування повинне бути завершено протягом одного місяця. Якщо ж таке клопотання підозрюваним подано не буде, то строк досудового розслідування становитиме сімдесят дві години.

Якщо ж особою не буде подано відповідного клопотання про проведення експертизи, то таке в подальшому може бути заявлено під час судового розгляду.

Також, відповідно до практики Верховного Суду у справах № 607/10395/21 від 08.09.2022 та № 759/18227/21 від 22.09.2022 якщо особа після повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку не визнає свою вину та відмовляється від надання пояснень на підставі ст. 63 Конституції України, то в такому кримінальному провадженні строк досудового розслідування становить 20 діб з дня повідомлення про підозру особі [138; 140].

Окрім цього, варто також звернути особливу увагу на порядок продовження строків дізнання.

Зокрема, строк досудового розслідування з дня повідомлення у вчиненні кримінального проступку (дізнання) може бути продовжено, у випадку, якщо кримінальне провадження неможливо закінчити внаслідок його складності.

Складність кримінального провадження повинна визначатись кількістю підозрюваних у кримінальному провадженні, обсягом матеріалів, характером обставин, які підлягають доведенню, специфікою та обсягом процесуальних дій проведених для повного та всебічного дослідження обставин кримінального провадження. Усе це має бути мотивовано прокурором у постанові, при прийнятті ним рішення про продовження строку дізнання.

При цьому, у ч. 4 ст. 219 КПК України уточнено, що загальний строк досудового розслідування з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку може бути продовжено до одного місяця у наступних випадках:

- повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, в тому числі у випадку, якщо підозрюваний не визнає свою вину;
- затримання в порядку, визначеному ч. 4 ст. 298-2 КПК України;
- необхідність проведення додаткових слідчих (розшукових) дій;
- кримінальний проступок вчинено неповнолітнім.

Водночас, стаття 298-5 КПК України визначає, що строк дізнання може бути продовжений прокурором до 30 днів, якщо існує необхідність у проведенні додаткових слідчих (розшукових) дій.

Зміст вищенаведеної статті вказує на те, що прокурор приймає відповідне процесуальне рішення про продовження строку дізнання лише у разі потреби його продовження для проведення додаткових слідчих (розшукових) дій.

Проте, як було зазначено нами вище, строк дізнання може бути продовжений і у разі, коли кримінальний проступок вчинено неповнолітнім, особа не визнає своєї вини або ж коли особу затримано в порядку встановленому ч. 4 ст. 298-2 КПК України. Водночас, якщо враховувати зміст ч. 1 ст. 298-1 КПК України, прокурор

у таких випадках не зобов'язаний виносити постанову про продовження строків дізнання.

Також, вбачається неузгодженість між п. 1 ч. 4 ст. 219 КПК України, відповідно до якої строк дізнання може бути продовжено до одного місяця, та ч. 1 ст. 298-5 КПК України, якою передбачено можливість продовження такого строку до 30 днів.

Вважаємо, що КПК України має містити чіткі, доступні та однозначні у своєму застосуванні норми, що унеможливить будь-які неточності. Вказане відображено і у рішенні ЄСПЛ у справі «Веренцов проти України» від 11.04.2013, де суд зазначив, що закон має бути доступним для зацікавлених осіб і сформульованим настільки точно, щоб надати їм змогу регулювати свою поведінку та, за потреби, після відповідних консультацій, передбачати розумним чином можливі наслідки своїх дій відповідно до обставин [202].

Враховуючи вищезазначене, ми вважаємо що існує необхідність у внесенні відповідних змін до ч. 1 ст. 298-5 КПК України, узгодивши її із положеннями п. 1 ч. 4 ст. 219 КПК України, та виклавши ч. 1 ст. 298-5 КПК України у наступній редакції: «У випадках, передбачених пунктами 1 та 2 частини 3 статті 219 цього Кодексу, строк дізнання може бути продовжений прокурором до одного місяця. Про продовження строку дізнання прокурор виносить постанову».

Закінчення строків досудового розслідування, передбачених ст. 219 КПК України, є підставою для закриття кримінального провадження (п. 10. ч. 1 ст. 284 КПК України).

Часто обмежені строки досудового розслідування кримінального провадження та неможливість їх продовження більш ніж на 1 місяць створюють небезпеку неповноти досудового розслідування. За таких умов, у сторони обвинувачення може виникати обстановка необхідності прийняття кінцевого рішення у справі без дослідження усіх обставин вчиненого кримінального проступку.

Як зазначає В.В. Єднак, недосконалість процесуального порядку продовження строків досудового розслідування, або ж неможливість їх продовження створює умови для зловживання цим як стороною обвинувачення, так і стороною захисту,

оскільки уповноважені посадові особи зобов'язані прийняти рішення у порядку п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України у разі закінчення строку досудового розслідування, що також може бути спровоковано штучно будь-якою із сторін [52, с. 138].

Більше того, законодавцем до категорії кримінальних проступків віднесено кримінальні правопорушення, у частині з яких обов'язковим для доведення наявності чи відсутності складу кримінального проступку є призначення та проведення відповідної експертизи, що зазвичай займає певний проміжок часу.

Недоліком таких стислих строків може бути брак часу дізнавачу для розслідування кримінального правопорушення, а це може призвести до порушення права особи на захист, зокрема шляхом затягування повідомлення про підозру та здійснення такого повідомлення безпосередньо перед направленням обвинувального акту до суду, що дає обвинуваченому обмежений час на підготовку до захисту [72, с. 29].

Враховуючи наведене та виходячи із практики досудового розслідування кримінальних проступків, вважаємо за можливе передбачити у КПК України продовження строків дізнання до двох місяців, з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, у випадку неможливості його закінчення внаслідок особливої складності провадження. При цьому, для уникнення будь-яких зловживань сторін кримінального провадження, гарантування дотримання прав осіб, яким повідомлено про підозру, вважаємо за необхідне зазначити, що таке продовження здійснюватиметься за клопотанням прокурора слідчим суддею.

Вважаємо, що особливу складність у кожному конкретному випадку необхідно враховувати виходячи із кількості підозрюваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється дізнання. Також при вирішенні питання про необхідність продовження строків дізнання внаслідок особливої складності слід враховувати обсяг та специфіку процесуальних дій, проведення яких необхідне для завершення досудового розслідування, необхідність призначення додаткових експертиз тощо.

Доцільність вищевказаних змін до КПК України підтримали 77% опитаних респонденти, однак здебільшого працівники органів прокуратури та Національної поліції.

Таким чином, здійснений аналіз загальних положень дізнання, як форми досудового розслідування, свідчить про наявність низки проблемних питань, які потребують вирішення шляхом внесення відповідних змін до КПК України. Вказане зокрема стосується наявної на даний час можливості проведення слідчих (розшукових) дій, без розпочатого кримінального провадження щодо кримінального проступку; необхідності конкретизації процесуальних джерел доказів, здобутих в ході дізнання, котрі можуть бути використані у кримінальному провадженні щодо злочину виключно на підставі ухвали слідчого судді; строків дізнання, порядку та можливості їх продовження.

2.2. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування кримінальних проступків

Для досягнення дієвості кримінального провадження КПК України передбачено можливість застосування заходів його забезпечення.

Г.К. Кожевніков зазначає, що заходи забезпечення кримінального провадження, передбачені статтею 131 КПК України, здатні виконати основну кримінальну процесуальну функцію – гарантувати належну поведінку учасників кримінального провадження [66, с. 69].

Чинним КПК України, а саме Розділом II, передбачена система заходів забезпечення кримінального провадження, усі з яких можуть бути застосовані під час досудового розслідування кримінальних проступків, водночас, із урахуванням певних особливостей.

Зокрема, враховуючи те, що дізнання здійснюється відповідно до загальних правил досудового розслідування, що передбачені КПК згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими КПК України, а також те, що Главою 25 КПК України окрім як щодо затримання особи та запобіжних заходів не

передбачено будь-яких особливостей застосування інших заходів забезпечення кримінального провадження, можна констатувати, що такі застосовуються в аналогічному порядку як і під час розслідування злочинів.

При цьому, застосовуючи будь-які заходи забезпечення кримінального провадження в ході досудового розслідування кримінальних проступків варто пам'ятати, що умовою їх застосування є дотримання правила пропорційного втручання – потреби досудового розслідування мають відповідати необхідному ступеню втручання в права і свободи особи.

Відтак, під час застосування заходів забезпечення, у кожному конкретному випадку необхідно встановлювати наявність достатніх приводів та підстав, передбачених нормами КПК України, а також дотримуватися належного процесуального порядку їх застосування.

Водночас, як вірно зазначає В.В. Назаров, кожен випадок законного, обґрунтованого застосування запобіжного заходу стає наочним свідченням незворотності покарання за неправомірні дії, що перешкоджають кримінальному провадженню, є індикатором якості досудового розслідування й механізмом забезпечення його результативності, сприяє реалізації завдань кримінального провадження, визначених ст. 2 КПК України. Під час досудового розслідування слідчий, прокурор, слідчий суддя, з'ясувавши фактичні обставини справи, які дійсно дають їм право на застосування запобіжного заходу, зобов'язані застосувати найбільш доцільний захід, який сприятиме оптимальному досягненню мети такого застосування в конкретній ситуації [106, с. 23].

Після реформи кримінального судочинства науковцями досить ґрунтовно досліджено проблемні питання, пов'язані з визначенням підстав та особливостей ухвалення рішень про застосування запобіжних заходів. Водночас, із набранням чинності Законом України № 2617–VIII [161], яким запроваджено інститут кримінальних проступків, потребують аналізу та додаткового дослідження саме питання можливості застосування під час дізнання запобіжних заходів.

Для відповіді на це питання слід звернутись до положень ч. 1 ст. 299 КПК України, якою передбачено, можливість застосування під час дізнання затримання

особи (на підставах та в порядку, визначених КПК України), а також особистого зобов'язання та особистої поруки.

Таким чином, окрім тимчасового запобіжного заходу, яким є затримання, в ході дізнання застосовуються лише найбільш м'які запобіжні заходи, в той час як застава, домашній арешт, тримання під вартою – не можуть бути застосовані.

Вищевказані положення відповідають вимогам Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Стосовно спрощення кримінального правосуддя» від 17.09.1987 № 6R(87)18, у п. 3 розділу II яких зазначено, що «під час спрощених проваджень не варто вживати фізичні заходи примусу, зокрема тримання під вартою» [185].

Зокрема, як постановлено у рішенні ЄСПЛ у справі «Ісмаїлов проти Росії», втручання в особисте життя вважатиметься пропорційним, якщо воно відповідатиме тяжкості правопорушення і не становитиме особистий і надмірний тягар для особи [203].

З цього приводу О.А. Марченко вірно звертає увагу, що ті запобіжні заходи, які відповідно до КПК України можуть бути застосовані до підозрюваних у вчиненні кримінальних проступків, відповідають ступеню їх тяжкості, характеру вчинених діянь та свідчать про їх малозначність [96, с. 53].

При цьому, 14.04.2022 статтю 176 КПК України доповнено частиною 6, відповідно до якої, під час дії воєнного стану до осіб, підозрюваних або обвинувачених у вчиненні злочинів передбачених ст. ст. 109-114-2, 258-258-6, 260, 261, 437-442 КК України, за наявності відповідних ризиків, застосовується запобіжний захід – тримання під вартою.

В той же час, поміж науковців та практичних працівників виникають дискусії з приводу можливості застосування до осіб, підозрюваних або обвинувачених у вчиненні колабораційної діяльності (ч. 1 та ч. 2 ст. 111-1 КК України) як запобіжного заходу саме тримання під вартою, адже правопорушення, наведені у вказаних частинах статті КК України, не передбачають покарання у виді позбавлення волі, а відтак відносяться до кримінальних проступків, під час

досудового розслідування яких може бути застосовано виключно особисте зобов'язання або особиста порука.

Вважаємо, що законодавець у даному випадку досить чітко виразився, що тримання під вартою може застосовуватись лише у випадку, якщо кримінальне правопорушення є злочином, а відтак до осіб, підозрюваних або обвинувачених у вчиненні кримінального проступку, передбаченого ч. 1 або 2 ст. 111-1 КК України може бути застосовано лише такі запобіжні заходи, як особисте зобов'язання або особиста порука.

Також, мають місце факти звернення дізнавачів до суду із клопотаннями, погодженими прокурорами, про застосування під час дізнання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Вказані клопотання мотивовані тим, що особа, підозрювана у вчиненні кримінального проступку, попередньо переховувалась від органів досудового розслідування, а відтак існують ризики, визначені у ст. 177 КПК України. У клопотаннях вказується на ризики подальшого переховування особи від органів досудового розслідування та/або суду, незаконного впливу на свідків та потерпілого у кримінальному провадженні, або перешкоджання іншим чином кримінальному провадженню. При цьому, дізнавачами та прокурорами не враховано, що в ході дізнання не допускається застосування такого запобіжного заходу, як тримання під вартою. Відтак, суди обґрунтовано відмовляють у задоволенні відповідних клопотань, або ж такі задовольняють частково, та застосовують відносно підозрюваного запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання або ж особистої поруки [255].

Непоодинокими також є випадки звернення до суду із клопотаннями про дозвіл на затримання з метою приводу підозрюваного у вчиненні кримінального проступку для його участі у розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. В той же час, суди як задовольняють [232], так і відмовляють у задоволенні [254] таких клопотань.

Дійсно, КПК України передбачає можливість прокурора, слідчого за погодженням з прокурором, звернутися до слідчого судді, суду з клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу підозрюваного, обвинуваченого для участі

у розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (ч. 1 ст. 188 КПК України) [74].

Водночас, слідчий суддя, суд повинен відмовити у задоволенні вищезгаданого клопотання, якщо не буде доведено обставини, які б вказували на достатні підстави застосування тримання під вартою.

Зокрема, за результатами аналізу ст. ст. 183, 299 КПК України вбачається, що запобіжний захід у вигляді тримання під вартою застосовується до особи, яка вчинила злочин, а не проступок.

Відтак, враховуючи, що підстави для застосування тримання під вартою до підозрюваного у вчиненні кримінального проступку відсутні, то й у дізнавача/прокурора відсутні підстави для подання до суду клопотань про дозвіл на затримання особи з метою її приводу для участі у розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Більше того, у слідчих суддів немає підстав для задоволення таких клопотань.

Варто зауважити, що у всіх без винятку випадках прийняття рішення щодо застосування запобіжного заходу передусім чітко визначена процедура, яка встановлена у частині 4 статті 176 КПК України, а саме клопотання повинно відповідати вимогам до нього, викладеним у ст. 184 КПК України.

За загальним правилом, під час дізнання запобіжний захід може бути застосовано лише за наявності достатніх підстав для цього.

Зокрема, на підставі аналізу положень ч. 3 ст. 176, ч. 2 ст. 177, п. 12 ч. 1 ст. 178, ч. 1 ст. 184, ч. 1–4 ст. 194, ч. 1 ст. 196 чинного КПК України, міжнародних стандартів захисту прав людини, закріплених у ст. 5 КЗПЛ, та правових позицій ЄСПЛ, викладених у його численних рішеннях, доходимо висновку, що підставами для обрання запобіжних заходів, зокрема особистого зобов'язання та особистої поруки є:

- 1) обґрунтована підозра у вчиненні кримінального проступку;

Хоча КПК України використовує термін «обґрунтована підозра», проте тлумачення цього поняття кодекс не визначає. Термін «обґрунтована підозра» наведено у широко відомому рішенні ЄСПЛ «Нечипорук і Йонкало проти України»

від 21.04.2011. Зокрема, під вказаним поняттям розуміють наявність достатньої інформації щодо вчинення певною особою правопорушення, за умови що такі факти можуть переконати у цьому об'єктивного спостерігача [204].

2) наявність хоча б одного із ризиків, визначених п. 1–5 ч. 1 ст. 177, п. 12 ч. 1 ст. 178 КПК України, на які вказано дізнавачем, прокурором у своєму клопотанні;

3) недостатність застосування менш суворих запобіжних заходів для запобігання ризикам, наведеним у клопотанні сторони обвинувачення [113, с. 176].

Без наявності достатніх для цього підстав запобіжний захід, в тому числі особисте зобов'язання чи особиста порука, не може бути застосований.

При цьому, як вірно зазначає у своєму дослідженні І.А. Тітко, сама по собі тяжкість злочину не є достатньою підставою для взагалі будь-якого обрання запобіжного заходу, а таке оцінне поняття, як «достатні підстави», викликає труднощі в процесі правореалізації [219, с. 124–130].

До клопотання стороною обвинувачення обов'язково додаються встановлені частиною 3 вказаної статті матеріали. При цьому, копія самого клопотання не пізніше ніж за 3 години до початку його розгляду надається підозрюваному, обвинуваченому.

Окрім цього, варто зауважити, що лише в ході досудового розслідування кримінального проступку, у випадку подання клопотання про застосування запобіжного заходу, підозрюваному також роз'яснюється обов'язок з'явитися за першим викликом до дізнавача, прокурора або суду.

Особисте зобов'язання, як і особиста порука, є найменш часто застосовуваними запобіжними заходами. Зокрема, відповідно до аналізу стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях, впродовж 2021 року слідчі судді розглянули 3,7 тисяч клопотань про застосування особистого зобов'язання та 15 клопотань про застосування особистої поруки. Водночас, до прикладу, слідчі судді у 2021 році розглянули 25,4 тисяч клопотань про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою [1].

З урахуванням положень ст. 194 КПК України слідчий суддя, суд застосовує запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання або особистої поруки та

зобов'язує підозрюваного або обвинуваченого прибувати за кожною вимогою до відповідного органу державної влади, а також виконувати обов'язки, необхідність покладення яких доведена у клопотанні. Такими обов'язками зокрема можуть бути необхідність повідомляти дізнавача, прокурора чи суд про зміну місця проживання чи місця роботи, зобов'язання пройти курс лікування від алкогольної чи наркотичної залежності та інші обов'язки визначені ч. 5 ст. 194 КПК України.

Посеред вищевказаних обов'язків, котрі можуть бути покладені на підозрюваного, обвинуваченого, у справах про кримінальні проступки особливої уваги потребує обов'язок носити електронний засіб контролю.

М.А. Самбора зазначає, що застосування електронного засобу контролю є додатковим обов'язком, що покладається на особу, у випадку обрання відносно неї запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту. Вказаний обов'язок покладається для контролю за поведінкою підозрюваного, обвинуваченого. При цьому питання про необхідність покладення такого обов'язку має вирішуватись одночасно із застосуванням самого запобіжного заходу (домашнього арешту), або після нього, що відповідатиме законодавчим приписам [195, с. 128].

Відтак, погоджуємось із позицією В.І. Божика, котрий зазначає на невинуватість покладення, у справах про кримінальні проступки, на підозрюваного, обвинуваченого, обов'язку носити електронний засіб контролю [15, с. 239].

Також слід зауважити, що в ході досудового розслідування дізнавач контролює виконання зобов'язань про особисту поруку й особисте зобов'язання. З моменту коли справа перебуває у провадженні суду такий контроль здійснюється прокурором.

Іншим заходом забезпечення кримінального провадження, що може бути застосований до особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення, зокрема кримінального проступку, є затримання. Такий захід, без сумніву, обмежує конституційні права особи, до якої він застосовується, а відтак проблемні питання, що виникають в ході його реалізації, постійно перебувають у полі зору наукових працівників та практиків.

Розглядаючи зміст статті 2 КПК України, ми вбачаємо, що важливим є не тільки притягнення до відповідальності кожного, хто вчинив кримінальне правопорушення, але і забезпечення захисту прав особи від необґрунтованого процесуального примусу, а також дотримання належних правових процедур, зокрема і під час затримання.

Варто зазначити, що з урахуванням норми визначеної у п. 8 ч. 2 ст. 131 КПК України, затримання віднесено законодавцем до заходів забезпечення кримінального провадження та застосовується з метою досягнення його дієвості. При цьому, затримання особи суттєво обмежує її право на свободу та особисту недоторканість, як на це зокрема вказується у рішенні Конституційного Суду України від 26.06.2003 № 12-рп/2003 [187].

КПК України також передбачає, що затримання особи є тимчасовим запобіжним заходом (ч. 2 ст. 176 КПК України) [74].

За результатами аналізу положень КПК України можна виокремити такі різновиди затримання:

– за ухвалою слідчого судді, суду. Зокрема, особа може бути затримана на підставі ухвали слідчого судді/суду про дозвіл на затримання з метою приводу (статті 188-191 КПК України).

Однак, як нами уже було мотивовано вище, відсутні підстави для винесення судами, у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки, ухвал про надання дозволу на затримання особи з метою приводу, для її участі у розгляді клопотання про обрання відносно неї запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

– за відсутності ухвали слідчого судді, суду. Вказане стосується випадків законного затримання (ст. 207 КПК України), затримання уповноваженою службовою особою (ст. 208 КПК України) та затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення за межами України (ст. 582 КПК України).

Водночас, у зв'язку з запровадженням інституту кримінальних проступків, до КПК України було внесено статтю 298-2, яка регулює процедуру затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, уповноваженою службовою особою.

При цьому, у статті 29 Конституції України регламентовано затримання особи лише за вчинення злочину, а не кримінального проступку. Вказане стало підставою для широких наукових дискусій щодо відповідності вищезгаданих змін до КПК України нормам Основного Закону.

Уповноважена службова особа може затримати особу, підозрювану у вчиненні кримінального проступку у випадках, передбачених п. 1, 2 ч. 1 ст. 208 КПК України, зокрема:

– якщо особу застали під час вчинення кримінального проступку або ж замаху на його вчинення;

– якщо безпосередньо після вчинення кримінального проступку очевидець/потерпілий або сукупність очевидних ознак свідчать про те, що саме цією особою вчинено правопорушення [74].

Безліч науковців у своїх дослідженнях вказують, що виходячи із аналізу ст. 208 КПК України неможливо встановити, чи словосполучення «безпосередньо після вчинення злочину» відноситься і до випадку, коли на підозрюваного вказує очевидець/потерпілий, і до випадку, коли «сукупність очевидних ознак» вказує на вчинення ним правопорушення. Відтак, дискусійним є питання, чи вважатиметься підставою для затримання особи, що вчинила кримінальний проступок, виявлення ознак на його тілі, одязі, не безпосередньо після вчинення, а впродовж певного часу та на відстані від місця події [99, с. 209].

Окрім цього, особу, підозрювану у вчиненні кримінального проступку, може бути затримано уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді, суду, у випадках передбачених вище та визначених у п.1, 2 ч. 1 ст. 208 КПК України, а також лише якщо наявні додаткові умови встановлені у ч. 1 ст. 298-2 КПК України.

Такими умовами є:

1) відмова особи виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або опір уповноваженій службовій особі;

2) намагання залишити місце вчинення кримінального проступку;

3) невиконання законних вимог уповноваженої службової особи під час її безпосереднього переслідування;

4) перебування у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, що може завдати шкоди собі або оточуючим [74].

Однак, варто зазначити, що відсилання на норму ст. 208 КПК України, щодо затримання уповноваженою особою, особи, що підозрюється у вчиненні злочину, при визначенні у ст. 298-2 КПК України дій уповноваженої особи, яка може затримати особу, підозрювану в учиненні кримінального проступку, створює певну конкуренцію цих норм.

Розглянемо більш детально додаткові умови, викладені у ч. 1 ст. 298-2 КПК України, які надають уповноваженій службовій особі право на затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального проступку.

Так, відповідно до ст. 62 Закону України «Про Національну поліцію» є обов'язковими для виконання законні вимоги поліцейського [178].

У статті 23 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» закріплено аналогічні положення і щодо вимог та розпоряджень військовослужбовців та працівників Державної прикордонної служби України, які залучені до оперативно-службової діяльності [166].

Враховуючи наведене, вимога уповноваженої службової особи, яка ґрунтується на нормі закону є обов'язковою до виконання.

Більше того, у постанові № 444/2115/17 від 20.10.2020 Верховний Суд зазначив, що невиконання вимоги працівника поліції, яка, очевидно, входить до кола його повноважень, не може бути визнана правомірною, якщо особа, залежно від того, як вона оцінила ситуацію, вважає таку вимогу безпідставною, навіть якщо згодом виявиться, що ця вимога ґрунтувалася на неправильній оцінці ситуації поліцейським і не мала достатніх підстав [122].

Під опором уповноваженій службовій особі можна розуміти як фізичний спротив шляхом застосування сили, так і невиконання законних вимог без активних дій. Водночас, варто зауважити, що статтею 342 КК України передбачено кримінальну відповідальність за опір працівникові правоохоронного органу.

Щоб провести не завжди очевидну межу між опором і діями, зумовленими рефлекторними реакціями або самозахистом, суду треба взяти до уваги не лише факт фізичного впливу на поліцейського з боку обвинуваченої особи, але й контекст, у якому відбулася подія [122].

Для встановлення наявності у діях особи факту намагання залишити місце вчинення кримінального проступку, слід пам'ятати, що у теорії кримінального права, під місцем вчинення злочину розуміють певну територію, де було розпочато і закінчено діяння або настав злочинний результат [2].

У науково-практичному коментарі до Закону України «Про Національну поліцію» зазначено, що безпосереднє переслідування осіб, підозрюваних у вчиненні злочину означає, що поліцейський виявив факт вчинення злочину особою чи встановив особу, яка знаходиться в розшуку за вчинення злочину, та розпочав переслідувати дану особу [98, с. 196]. Відтак, під безпосереднім переслідуванням уповноваженою службовою особою можна розуміти випадки, коли така особа виявила факт вчинення кримінального проступку, та розпочала переслідування.

Очевидно, що стан алкогольного чи іншого сп'яніння підтверджується відповідним медичним висновком.

Водночас, Інструкцією про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України від 09.11.2015 № 1452/735 встановлено перелік ознак, які свідчать про наявність ознак алкогольного сп'яніння, як от запах з порожнини рота, порушення мови та координації рухів, тощо [173]. Цією ж інструкцією встановлено ознаки наркотичного сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, зокрема звужені чи дуже розширені зіниці, які не реагують на світло, сповільненість або підвищена жвавість, тощо [173].

Водночас, особа, підозрювана у вчиненні кримінального проступку, яка виконує вимоги, не вчиняє опору, не намагається залишити місце вчинення

кримінального правопорушення, не має очевидних ознак алкогольного чи наркотичного сп'яніння – не може бути затримана уповноваженою службовою особою.

Більш того, законодавцем неоднозначно визначено коло суб'єктів, які все ж таки мають право на затримання особи та подальший її обшук, в порядку ст. 298-2 КПК України.

Зокрема, у частині 1 цієї статті йдеться лише про уповноважену службову особу, яка має право на затримання. В свою чергу, підстави для затримання особи, як це зазначено у частині 3 згаданої статті, зобов'язані вже повідомляти як уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, так і дізнавач.

Чинний КПК України не містить визначення терміну уповноваженої службової особи. Лише у низці статей, до прикладу у ч. 6 ст. 191, частинах 2 та 3 ст. 276 КПК України бачимо, що уповноважена службова особа зазначена як особа, якій законом надано право здійснювати затримання. Таким чином, КПК України для встановлення того, чи службовій особі надано повноваження на здійснення затримання відсилає до інших законодавчих актів.

Окрім цього, «уповноважена службова особа» згадується у КПК України поруч із термінами «дізнавач», «слідчий», «прокурор», відтак такі терміни не є тотожними.

Верховний Суд у постанові від 15.06.2021 у справі № 204/6541/16 виснував, що за результатами аналізу законодавства до «уповноважених службових осіб» відносяться поліцейські патрульної або інших служб поліції, військовослужбовці Служби правопорядки, Національної гвардії України, службові особи Державної прикордонної служби України та Служби безпеки України, тощо [128].

Також, варто зазначити, що законодавцем у ст. 40-1 КПК України не передбачено право дізнавача на затримання підозрюваної особи.

Водночас, у ч. 6 ст. 298-2 КПК України, встановлено, що уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, здійснює особистий обшук затриманої особи. В свою чергу, у ст. 40-1 КПК України, законодавцем передбачено і право дізнавача на обшук затриманої особи.

Враховуючи наведене, вважаємо за необхідне ч. 1 ст. 298-2 КПК України викласти наступним чином: «Уповноважена службова особа, дізнавач мають право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні кримінального проступку...», а також внести відповідні зміни до ст. 40-1 КПК України в частині повноважень дізнавача на затримання підозрюваної особи.

Пропонується також у ч. 6 ст. 298-2 КПК України зазначити право дізнавача на проведення особистого обшуку затриманої особи.

Слід звернути увагу, що законодавцем передбачено спеціальні умови затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок.

Зокрема, за загальним правилом, затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, з моменту фактичного затримання, здійснюється не більше ніж на три години [74].

В.Г. Дрозд зауважує, встановлення строку затримання у 3 години свідчить про те, що ця міра примусу є тимчасовим заходом, передбаченим для забезпечення належної поведінки особи, яка є підозрюваною у вчиненні кримінального проступку. Короткочасність затримання під час дізнання пояснюється меншим ступенем загрози громадській безпеці, порівняно із злочином [44, с. 274].

Згідно з нормами ст. 209 КПК України, особа вважається затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою [74].

Водночас варто враховувати, що уповноважена службова особа зобов'язана доставити особу затриману за вчинення кримінального проступку до найближчого підрозділу органу досудового розслідування, в якому негайно реєструються дата, точний час (година та хвилини) доставлення затриманого й інші відомості, передбачені законодавством (ч. 1 ст. 210 КПК України) [74].

У ряді рішень ЄСПЛ досліджувалась вимога «негайної реєстрації» затриманої особи. Наприклад у справі Гавула проти України» ЄСПЛ визнав порушення § 1 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо невідповідності часу реєстрації затримання осіб моменту їх фактичного

затримання, коли затримки у реєстрації склали одну добу. Суд констатував, що «відсутність запису про затримання має сама по собі вважатися серйозним порушенням, позаяк за усталеною позицією Суду невизнане затримання особи є повним запереченням фундаментальних гарантій, передбачених ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, і серйозним порушенням цього положення» [68].

Положення ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод знайшли своє відображення у нормах законодавства, якими визначено порядок затримання особи за вчинення кримінального проступку.

Водночас, ч. 4 ст. 298-2 КПК України встановлює і інші строки затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок. Так, особу може бути затримано до 72 годин у випадку якщо наявні умови, передбачені п. 1-3 ч. 1 ст. 298-2 КПК України (особа відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір; особа намагається залишити місце вчинення кримінального проступку; під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку особа не виконує законних вимог уповноваженої службової особи). При цьому, варто пам'ятати, що затримана особа не пізніше 60 годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу.

Окрім цього, ч. 4 ст. 298-2 КПК України передбачено, що особу може бути затримано до 24 годин за умови, якщо така особа перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим [74].

Відтак, фактично ч. 4 ст. 298-2 КПК України, якою встановлено строки можливого затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, до 72 або ж до 24 годин, повністю охоплено усі можливі випадки, коли таку особу взагалі може бути затримано. Обґрунтовано виникає питання необхідності окремого передбачення законодавцем у ч. 2 ст. 298-2 КПК України строку затримання не більш ніж на три години. Саме через це не зрозумілим є порядок дій уповноваженої

службової особи при затриманні особи до 3 годин, а в подальшому прийняття рішення про наявність підстав для такого затримання до 72 годин.

Очевидно, що таке короткочасне затримання особи до 3 годин, може застосовуватись для забезпечення належної поведінки особи, яка вчинила кримінальний проступок. Відтак вважаємо, що на даний час відсутня потреба у передбаченому у КПК України затриманні особи, що вчинила кримінальний проступок, строком на 3 години, а відтак пропонується ч. 2 ст. 298-2 КПК України виключити. Таку ж позицію підтримали 73% опитаних респондентів (Додаток Д).

Варто також зауважити, що окрім затримання уповноваженою службовою особою, кожен має право затримати без ухвали слідчого судді, суду будь-яку особу (крім судді чи народного депутата України) при вчиненні або замаху на вчинення кримінального проступку, безпосередньо після вчинення кримінального проступку чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні [74].

Водночас, час утримання особи з моменту її затримання цивільною особою і до прибуття слідчо-оперативної групи або до доставлення затриманого до органу поліції – жодним чином не обчислюється та може тривати кілька годин, що призводить до невірному розрахунку інших процесуальних строків, обмеження прав і свобод людини і громадянина та ігнорування міжнародних стандартів у сфері затримання осіб [270, с. 31].

Щодо строків які спливають для дізнавача після затримання особи, варто зауважити, що дізнавач зобов'язаний у найкоротший строк, але не пізніше 72 годин з моменту затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298-2 КПК України, подати прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом із повідомленням про підозру, про що невідкладно письмово повідомляє підозрюваного, його захисника, законного представника, потерпілого [74].

Окрім цього, положеннями п. 1 ч. 3 ст. 219 КПК України передбачено, що у разі затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 КПК України, досудове розслідування повинно бути закінчене протягом сімдесяти двох годин з дня повідомлення особі про підозру.

Звичайно, підтримуємо позицію відносно того, що загальний строк саме затримання особи не може перевищувати 72 годин, а не пізніше ніж через 60 годин особа повинна бути звільнена чи доставлена до суду для обрання запобіжного заходу, оскільки порушення конституційних прав особи, є неприпустимим. Водночас, викликає збентеження той факт, що встановлення законодавцем дізнавачу 72-годинного строку з моменту затримання для скерування прокурору усіх матеріалів дізнання вже разом із повідомленням про підозру, та 72-годинного строку для закінчення дізнання може бути причиною певних упущень під час дізнання, у зв'язку з необхідністю завершення такого у надто стислі строки.

Зокрема, дослідженню підлягає можливість закінчення дізнання у 20-денний строк, як це передбачено п. 2 ч. 3 ст. 219 КПК України, у разі затримання особи, однак не визнання нею вини.

З цього приводу, підтримуємо позицію, висловлено І.В. Басистою, що за умов наявного правового поля, перш за все слід виходити з того, що строк затримання особи не повинен перевищувати 72 години з моменту затримання до початку розгляду провадження про кримінальний проступок в суді. При цьому, межі строків, визначені у ст. 301 КПК України, регламентують строки на виконання повноважень дізнавачем/прокурором на певному етапі досудового розслідування, а не загальні строки досудового розслідування, відтак такі не можуть в сукупності виходити за межі встановлені у п. 1 ч. 3 ст. 219 КПК України [6, с. 39].

Слід також звернути увагу, що законодавцем у ч. 6 ст. 298-2 КПК України передбачено, що уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, здійснює особистий обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 КПК України [74].

Вважаємо, що для того, щоб оцінити допустимість доказів, які отримані під час фактичного затримання особи, зокрема тих, що знайдені у ході особистого обшуку особи, слід виходити з того, чи було саме затримання законним у значенні ст. ст. 208, 298-2 КПК України, а саме чи існували обставини, які давали підстави для затримання.

Більше того, Верховний Суд зазначає, що здійснення законного затримання само собою дає підстави для проведення особистого обшуку, оскільки він є необхідною процесуальною дією для фіксації доказів правопорушення, а також забезпечення безпеки як осіб, що здійснюють затримання, так і інших осіб [128].

Відтак, усі запобіжні заходи об'єднані спільною метою, підставами та порядком їх застосування. Водночас при їх обранні, зміні та продовженні, зокрема в ході досудового розслідування кримінальних проступків, слід враховувати особливості, які притаманні окремим видам запобіжних заходів, а також особливості їх застосування саме під час дізнання.

2.3. Слідчі (розшукові) дії під час досудового розслідування кримінальних проступків

Слідчі (розшукові) дії є основним способом збирання та перевірки доказів у кримінальному провадженні.

Дослідженню питання функціонування слідчих (розшукових) дій присвятили свої праці безліч науковців, зокрема Ю.П. Алєнін, В.І. Галаган, Ю.М. Грошевий, О.В. Капліна, О.М Лаврін, В.Т. Малярєнко, В.Т. Нор, Д.Б. Сергєєва, В.П. Сердюк, В.І. Сліпченко, В.І. Фаринник, та інші.

Водночас, питання особливостей проведення слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування кримінальних проступків залишається недостатньо дослідженим у кримінальній процесуальній науці.

Перш за все, варто зауважити, що про визначення слідчих (розшукових) дій у науковому середовищі велися тривалі дискусії та єдиної точки зору щодо цього поняття немає.

Деякі дослідники, даючи наукове тлумачення поняття слідчих (розшукових) дій, дотримувались суб'єктного підходу. Зокрема, В. І. Фаринник стверджує, що ініціатором проведення слідчих (розшукових) дій майже у всіх випадках виступає слідчий, звідси і назва їх саме як «слідчих» дій. Науковець аналізуючи статтю 41 КПК України вказує, що нею передбачено можливість співробітників оперативних

підрозділів користуватись повноваженнями слідчого. У зв'язку з цим, у назві, поряд із слідчими, з'являється доповнення у вигляді «розшукових дій» [263, с. 4]. При цьому, вважаємо таке твердження необґрунтованим, з огляду на те, що відповідно до норм КПК України слідчі (розшукові) дії проводяться також дізнавачами, прокурорами.

На думку Д.Б. Сергєєвої та О.С. Старенького, слідчі (розшукові) дії – це засоби отримання доказів у кримінальних провадженнях. Ці заходи проводяться спеціально уповноваженими суб'єктами у визначеному порядку, з метою виявлення та закріплення фактичних даних, а також відомостей про їх джерела [198, с. 87].

Узагальнивши вітчизняне та зарубіжне законодавство, В.П. Сердюк наводить наступний авторське бачення поняття: «слідчі (розшукові) дії – це різновид процесуальних дій досудового розслідування, спрямованих на здійснення уповноваженою законом особою встановлених прав та обов'язків, спрямованих на отримання або перевірку фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню» [199, с. 258].

Вважаємо, що основною властивістю слідчих (розшукових) дій є виявлення, отримання та належна фіксація у відповідних джерелах фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження, а також перевірка раніше отриманих доказів. Інші дії дізнавача, слідчого, прокурора, котрі не спрямовані на отримання та перевірку доказів слід вважати процесуальними діями.

Частиною 2 статті 289 КПК України передбачено, що дізнання здійснюється за загальними правилами досудового розслідування, з врахуванням норм глави 25 КПК України [74]. Це вказує на можливість застосування під час дізнання всіх передбачених законом способів формування доказів, за незначними винятками.

В свою чергу, главою 25 КПК України, а саме ст. 300 цього Кодексу встановлено, що в ході дізнання дозволяється проводити:

- усі слідчі (розшукові) дії, передбачені КПК України;
- негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені ч. 2 ст. 264 та ст. 268 КПК України;

– додатково передбачені статтею 300 КПК України процесуальні дії – до внесення відомостей про кримінальний проступок до ЄРДР.

Як і під час розслідування злочинів, під час дізнання підставами для проведення слідчих (розшукових) дій є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення їх мети.

Отже, під час досудового розслідування кримінальних проступків можуть бути проведені наступні слідчі (розшукові) дії:

1) допит:

– свідка, потерпілого, підозрюваного, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб (ст. 224);

– свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні (ст. 225);

– малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 226);

– у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232);

2) пред'явлення для впізнання:

– особи – за фотознімками, матеріалами відеозапису, за голосом, ходом, позавізуально (ст. 228);

– речей (ст. 229);

– трупа (ст. 230);

– осіб чи речей у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232);

3) обшук (ст. 234–236);

4) огляд:

– огляд місця події (ч. 3 ст. 214);

– місцевості, приміщення (зокрема житла чи іншого володіння особи), речей і документів, комп'ютерних даних (ст. 237);

– трупа (ст. 238);

– огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239);

5) слідчий експеримент (ст. 240);

6) освідування особи (ст. 241);

- 7) залучення експерта для проведення експертизи (ст. 242–244);
- 8) отримання зразків для експертизи (ст. 245);
- 9) зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото–, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото–, кінозйомки, відеозапису (ст. 245-1).

При цьому, слідчі (розшукові) дії, які пов'язані зі смертю людини, такі як пред'явлення трупа для впізнання, огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією чи огляд трупа, дізнавачі в межах дізнання не проводять, оскільки протиправні дії чи бездіяльність, пов'язані з настанням смерті людини, належать до злочинів.

Окрім цього, відповідно до вищевказаної ст. 300 КПК України, котра кореспондується із ч. 3 ст. 214 КПК України, для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути:

- 1) відібрано пояснення;
- 2) проведено медичне освідування;
- 3) отримувано висновок спеціаліста, що має відповідати вимогам до висновку експерта;
- 4) знято показання технічних приладів і технічних засобів у провадженнях щодо вчинення кримінальних проступків, що мають функції фото– і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото– і кінозйомки, відеозапису;
- 5) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей [74].

Тобто законодавець вищевказані дії не відносить до слідчих (розшукових) дій, виділяючи їх у ст. 214, 300 КПК України окремо. Більше того, з аналізу наведених норм, вбачається, що такі дії можуть бути проведені лише внесення відомостей до ЄРДР, а після початку дізнання – уже ні.

Таке розширення видів процесуальної діяльності під час дізнання викликало обґрунтовану критику серед науковців та практичних працівників.

Зокрема, М.Є. Шумило зазначає, що дана корекція КПК України не узгоджується з його основними положеннями щодо видів доказів у кримінальному провадженні. Вона призводить до дублювання із змістом статті 99 КПК України і фактично дає можливість проводити процесуальні дії, спрямовані на збирання доказів, до внесення відомостей до ЄРДР [273, с. 149].

Окрім цього, І.Л. Беспалько нагадує, що однією з ключових концепцій КПК України 2012 року була та залишається необхідність розпочинати кримінальне провадження на підставі будь-якої інформації, що містить відомості про можливе вчинення кримінального правопорушення, без попередньої перевірки її достовірності. Можливість проведення до внесення відомостей в ЄРДР лише огляду місця події, пояснюється тим, що його основною метою є збереження слідів кримінального правопорушення [11, с. 183].

Аналізуючи вказані норми КПК України, О.І. Галаган та Д.П. Письменний вказують, що таким чином надано перевагу дізнанню у порівнянні з досудовим слідством. Якщо мова йде про спрощення порядку розслідування, то на думку науковців, воно повинно стосуватися не тільки дізнання, але і досудового слідства [32, с. 39]. Аналогічну позицію висловлює А.Р. Гавриш вказуючи на відсутність логіки у встановленні для розслідування кримінальних проступків ширшого спектру слідчих (розшукових) дій аніж для злочинів, адже проступки не є домірними за своєю суспільною небезпечністю [30, с. 178].

В свою чергу, не погоджуємось із твердженням Л.Д. Удалова та О.Ю. Хабло, які вважають, що процедуру так званої «дослідчої перевірки» необхідно передбачити не тільки для розслідування кримінальних проступків, а й для злочинів. Це обумовлено тим, що під час отримання інформації про кримінальне правопорушення досить складно визначити його кваліфікацію одразу, та вирішити, які процесуальні дії можна здійснювати для його перевірки [222, с. 138].

При цьому, В.І. Фаринник зазначає, що за даних обставин, більшість заяв чи повідомлень про вчинення кримінального провадження будуть перевірятись в порядку як це передбачено для кримінальних проступків [262].

Окрім цього, Г.П. Власова звертає увагу, що захисник, згідно зі Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» теж має право і повинен використовувати в якості доказів (у випадку якщо вони відповідають вимогам належності, допустимості, достовірності та достатності) пояснення осіб, результати медичного освідування (добровільного), висновок спеціаліста на запит адвоката, показання технічних засобів тощо [26, с. 157].

Відтак, новим, і найбільш дискусійним, способом з'ясування обставин вчинення кримінального проступку стало відібрання пояснень.

Поміж науковцями впродовж тривалого часу точаться дискусії щодо співвідношення понять «показання» та «пояснення», а також власне самого визначення терміну «показання».

Так, статтею 95 КПК України надано визначення терміну показання. Його визначено законодавцем як відомості, що надаються в усній чи письмовій формі щодо відомих обставин у кримінальному провадженні та мають значення для нього. Такі відомості можуть бути надані підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом під час допиту [74].

Цією ж статтею передбачено право отримувати пояснення від учасників кримінального провадження та інших осіб за їх згодою. Отримані пояснення не є джерелом доказів, крім випадків, передбачених КПК України [74].

Враховуючи, що визначення терміну «пояснення» у КПК України не наведено. В.А. Фастовець вказує, що аналіз положень чинного КПК України дає змогу зазначити, що в багатьох випадках законодавець вживає термін «показання» одночасно з терміном «пояснення», що свідчить про надання їм різного змісту та процесуального значення [264, с. 80]. Вченим зроблено висновок про те, що пояснення – це форма одержання представниками сторони захисту або потерпілим від учасників кримінального провадження та інших осіб за їх згодою відомостей щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження, а також про недоцільність наділення інших суб'єктів сторони обвинувачення (окрім потерпілого) правом відбирати пояснення.

Очевидно, що із внесенням змін до КПК України, щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень, така позиція науковця, в частині суб'єкта, котрого наділено правом відбирати пояснення, на даний час втратила свою актуальність.

У своїх дослідженнях Ю.М. Мирошніченко шляхом тлумачення положень позитивного права приходять до висновків, що пояснення можуть отримані в результаті: 1) опитування як окремої процесуальної дії; 2) проведення певних слідчих дій (пред'явлення для впізнання, обшуку, огляду, слідчого експерименту, освідування, отримання зразків для експертизи); 3) здійснення окремих процесуальних дій (застосування заходів забезпечення кримінального провадження, та інших) [102, с. 340].

Аналізуючи норми законодавства що стосуються відібрання пояснень під час дізнання, бачимо низку запитань, які потребують невідкладного вирішення.

Зокрема, як було проаналізовано вище, науковці стверджують, що пояснення можуть бути отримані від учасників кримінального провадження та інших осіб за їх згодою.

Водночас, статусу «учасник кримінального провадження» відповідна особа набуває вже власне після реєстрації такого кримінального провадження в ЄРДР та початку досудового розслідування.

При цьому, аналізуючи можливість отримання пояснень, до внесення відомостей до ЄРДР, в порядку ч. 3 ст. 214 КПК України, вбачається, що у цьому випадку такі пояснення надаватимуться особами, які ще не набули жодного процесуального статусу у кримінальному провадженні, зокрема статусу учасника кримінального провадження.

Отже, за загальним правилом, до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань усі особи, які дають пояснення, можуть скористатися положенням ч. 1 ст. 63 Конституції України, згідно з якою особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом [70; 111, с. 165].

Комплексно аналізуючи положення законодавчих актів, слід зауважити, що отримання до початку досудового розслідування пояснень у особи, яка в подальшому виступатиме у статусі підозрюваного, порушуватиме її право на захист, передбачене ст. 42 КПК України, оскільки таке появляється вже під час досудового розслідування.

Також, ЄСПЛ у своїх рішеннях зазначає, що для здійснення обвинуваченим свого права на захист йому, зазвичай, повинна бути забезпечена можливість отримати ефективну допомогу захисника з самого початку провадження. При цьому, у випадку, якщо запитання, що ставляться особі при відібранні пояснень свідчать про її причетність до вчинення кримінального правопорушення, таке відібрання пояснень ЄСПЛ визнає початком кримінального переслідування (справи «Сальдуз проти Туреччини» [206], «Яременко, проти України» [209], «Нечипорук і Йонкало проти України» [204]).

Дуже важливо розуміти, що свідок попереджається про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве показання (ст. 384 КК України) та за відмову від давання показань (ст. 385 КК України), потерпілий – лише за завідомо неправдиве показання, а заявник – за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення кримінального правопорушення [73]. При цьому, особа, яка надає пояснення про кримінальну відповідальність не попереджається. Відтак, не існує жодних гарантій достовірності інформації, отриманні з пояснень особи.

Окрім цього, проблемними питаннями отримання пояснень видається те, що нормами КПК України не унормовано: можливість користуватись правовою допомогою адвоката; коло учасників, у випадку отримання пояснень у неповнолітнього; можливість залучення перекладача у випадку необхідності; *тривалість* отримання пояснень; можливість використання технічних засобів під час отримання пояснень.

З урахуванням викладеного органи досудового розслідування орієнтують саме на проведення допитів у кримінальному провадженні, у тому числі навіть якщо попередньо вже було отримано пояснення від певної особи.

А.В. Самодін зазначає, що за таких умов виникає питання щодо доцільності існування пояснення як самостійного процесуального джерела доказів до внесення відомостей до ЄРДР, оскільки на практиці або ж особа допитується без відбирання пояснення, або ж обов'язково допитується після його відбирання [196, с. 53].

Вважаємо, що така невизначеність правового статусу отримання пояснень до внесення відомостей про кримінальний проступок в ЄРДР призводить до порушень вимог чинного кримінального процесуального законодавства. Більше того, дублювання отримання відомостей, щодо обставин вчинення кримінального проступку, шляхом отримання пояснень та подальшого допиту особи, за обмежених строків дізнання – суперечить основній меті запровадження спрощеного досудового розслідування кримінальних проступків.

М.Я. Никоненко цілком обґрунтовано приходять до висновку, що особа, котра надаватиме пояснення у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, зазнаватиме істотного обмеження її прав та законних інтересів, оскільки така особа не наділяється при цьому правами учасника кримінального провадження, а відтак не має змоги такі права реалізувати [111, с. 166].

О.А. Рижий у своєму дослідженні правової природи показань учасників кримінального провадження, зазначає, що категорія «показання» є відмінною від поняття «пояснення» як за змістовою, так і за процесуальною ознаками. Піддаючи критиці твердження науковців, котрі зазначали, що пояснення може бути отримано лише у особи, яка підозрюється, О.А. Рижий зауважує, що, з урахуванням положень ст. 298-1 КПК України, пояснення є джерелом доказів у кримінальному провадженні безвідносно до суб'єкта який їх надав [186, с. 53].

Окрім цього, В.А. Люліч звертає увагу на проблеми, пов'язані з механізмом отримання пояснень стороною захисту, оскільки захисник має право опитувати осіб лише за їх згодою, а вказане право захисника не забезпечено відповідним обов'язком слідчого, прокурора, слідчого судді та суду оцінювати і визначати результати вказаних результатів опитувань доказами та ураховувати при прийнятті процесуальних рішень [85, с. 78]. Вказане пов'язано із тим, що ст. 95 КПК України чітко вказує, що пояснення не є джерелом доказів, крім випадків, передбачених

КПК України, зокрема статтею 298-1 КПК України, що вкотре свідчить про неоднозначну правову регламентацію порядку отримання пояснень.

Враховуючи наведені дослідження, а також норми діючого законодавства, вважаємо, що в межах кримінального провадження щодо кримінальних проступків, пояснення – це відомості, які надаються в усній або письмовій формі різними особами, під час їх опитування до внесення відомостей про кримінальний проступок до Єдиного реєстру досудових розслідувань, щодо відомих їм обставин вчинення кримінального проступку.

Так, ключовим критерієм допустимості доказів є встановлена процедура їх отримання. Щодо медичного освідування та висновку спеціаліста І.Л. Беспалько зауважує, що «відсутність визначень змісту цих понять, вимог до їх отримання, призводитиме до відсутності гарантії забезпечення прав та законних інтересів учасників кримінального провадження під час збирання таких доказів, а також відсутності гарантій їх допустимості та достовірності» [11, с. 184]. На вказане також звертає увагу І.В. Гловюк [200, с. 258].

Оскільки у КПК України відсутнє визначення «медичне освідування» поміж вченими також є різні позиції щодо вказаного поняття.

Зокрема, О.Л. Дульський висловлює позицію, яку ми розділяємо, що медичне освідування та освідування (ст. 241 КПК України) є різними процесуальними діями [46, с.404]. Водночас, О.М. Дуфенюк та А.І. Кунтій висловлюють протилежну позицію, що медичне освідування на стан сп'яніння і освідування, як слідча (розшукова) дія є тотожними поняттями [47, с. 303].

О.Л. Дульський за результатами проведеного дослідження пропонує з метою уникнення неврегульованості вищевказаних аспектів, передбачити у КПК України окрему статтю, зазначивши у ній дефініцію «медичного освідування», перелік суб'єктів, що матимуть право його проводити, а також загальний порядок його проведення [46, с. 406].

Аналізом вироків постановлених за результатами розгляду кримінальних проваджень за обвинуваченням у вчиненні кримінального правопорушення,

передбаченого ст. 286-1 КК України, встановлено, що поміж інших доказів сторона обвинувачення підтверджує стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння:

- медичними висновками щодо результатів медичного огляду; актами медичного огляду.

Такі огляди на стан сп'яніння проводяться у закладах охорони здоров'я, а результати отримуються в порядку розділу II Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції. Відповідно до позицій Верховного Суду проведення медичного огляду до внесення відомостей до ЄРДР не є підставою для визнання його результатів недопустимим доказом, оскільки в розумінні вимог ст. ст. 214, 223 КПК України, медичний огляд не є слідчою (розшуковою) дією [262];

- проведеними на місці події працівниками поліції освідуваннями на факт вживання алкоголю, до прикладу за допомогою алкотестера газоаналізатора «Драгер» [22];

- висновками судово-медичної експертизи щодо стану сп'яніння. У такому випадку намагаються одразу вносити відомості до ЄРДР та проводити відповідну експертизу.

Звичайно, відповідно до практики Верховного Суду факт перебування особи в момент вчинення злочину, у стані алкогольного чи іншого сп'яніння, встановлюється судом шляхом дослідження всієї сукупності доказів, а не виключно результатами відповідного огляду [135].

Водночас, на даний час КПК України не передбачено можливості проведення медичного освідування, до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, під час досудового розслідуванні злочинів. В той же час, досліджуючи докази у сукупності, суди визнають такі медичні освідування належними та допустимими доказами, зазначаючи що вони не є слідчими (розшуковими) діями.

З приводу отримання висновку спеціаліста під час досудового розслідування кримінальних проступків, варто зазначити, що відповідно до положень КПК України спеціаліст не попереджається про кримінальну відповідальність за дачу

завідомо неправдивого висновку, а відтак його висновок може бути поставлений під сумнів уже на цій підставі.

О.І. Галаган та Д.П. Письменний також акцентують увагу на тому, що не зрозумілою є різниця між висновком спеціаліста та висновком експерта. Видається, що відрізняються вони лише тим, що висновок спеціаліста може бути отримано до внесення відомостей в ЄРДР. У такому випадку, вчені зазначають, що доцільно було б передбачати можливість проведення експертного дослідження до внесення відомостей до ЄРДР [32, с. 40].

Слід звернути увагу на те, що ст. 71 КПК України передбачає, що спеціалістом є особа, яка володіє спеціальними знаннями і навичками та може надавати висновки як під час досудового розслідування, так і під час судового розгляду.

Враховуючи, що до висновку спеціаліста поставлено вимогу, що він має відповідати вимогам до висновку експерта, то вважаємо, що як і експертиза, дослідження спеціаліста має призначатись на підставі відповідного документу.

З цього приводу, ст. 7-1 Закону України «Про судову експертизу» передбачає, що підставою для отримання висновку спеціаліста при з'ясуванні обставин вчинення кримінального проступку є, зокрема, запит службової особи підрозділу дізнання органу Національної поліції [182].

Формулювання вказаної статті закону є очевидно недосконалим. Перш за все, запит і його процесуальна форма не передбачені КПК України. Отже, не зрозуміло, чому у даній статті йдеться про службову особу підрозділу дізнання, якщо досудове розслідування кримінальних проступків здійснюється дізнавачами. Окрім цього, з урахуванням положень ст. 71 КПК України, спеціаліст надає відповідні висновки не лише для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку.

Досліджуючи питання правової регламентації кримінального процесуального інституту дізнання А.В. Рось також звертає увагу на те, що для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку, до внесення відомостей до ЄРДР можуть бути вилучені знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей, вважаючи при цьому єдиним правомірним варіантом такого вилучення – це під час

огляду місця події. Зокрема, А.В. Рось вказує, що така норма видається цілком нелогічною, оскільки яким чином можуть бути вилучені певні предмети й речі до внесення відомостей до ЄРДР, якщо їх виявлення можливе під час проведення саме процесуальних дій (затримання особи, особистого огляду або огляду речей), та які, відповідно до інших положень КПК України можуть проводитися виключно після внесення відомостей до ЄРДР [192, с. 442].

При цьому, за відсутності правової регламентації порядку отримання пояснень, проведення медичного освідування, отримання висновку спеціаліста, зняття показань технічних приладів і технічних засобів у провадженнях щодо вчинення кримінальних проступків, що мають функції фото– і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото– і кінозйомки, відеозапису, єдине що закріплено у Главі 25 КПК України – це особливості вилучення речей і документів, що є знаряддям та/або засобом вчинення кримінального проступку чи безпосереднім предметом посягання (ст. 298-3 КПК України).

Однак, як слушно вказують В.І. Галаган та Ж.В. Удовенко, якщо КПК України не прописано належну процедуру збирання фактичних даних (що є критерієм допустимості доказів в подальшому), а лише передбачено можливість їх проведення, то як до прикладу, стороні захисту заперечувати їх допустимість [31, с. 14].

Як зазначає Ю.М. Мирошніченко допустимість – це одна з необхідних ознак доказу, яку закон не пов'язує з жодним іншим процесуальним інститутом, а отже доречним може виявитись таке міркування: якщо законодавець зазначив за яких обставин пояснення визнаються недопустимими то логічним буде висновок про те, що за умови дотримання певних установ, пояснення будуть вважатися допустимими, а оскільки ця властивість у кримінальному процесі притаманна лише доказам, пояснення – доказ [102, с. 340].

За результатами дослідження процесуальних положень щодо належності та допустимості джерел доказів, вважаємо відсутні підстави для передбачення таких процесуальних джерел доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки як пояснення осіб, результати медичного освідування, висновок

спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото– і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото– і кінозйомки, відеозапису.

Аналогічно, з огляду на проведені дослідження, можливі численні порушення процесуальних прав сторін кримінального провадження, приходимо до висновку про необхідність внесення змін до норм КПК України що регламентують можливість проведення окремих дій для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до ЄРДР.

Щодо практики використання негласних слідчих (розшукових) дій під час дізнання варто зазначити, що згідно з ст. 246 КПК України НСРД– це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених законом.

З огляду на таке визначення, надане в КПК України, можна стверджувати, що окрім загальних ознак слідчих (розшукових) дій, характерною для НСРД є також властивість негласності, тобто, відомості про факт та методи проведення НСРД не підлягають розголошенню.

При цьому, Д.Б. Сергеева та М.А. Погорецький вказують, що конфіденційність факту проведення негласних слідчих (розшукових) дій не є абсолютною, на що вказано у самому законодавчому визначенні таких заходів [117, с. 138].

Так, ст. 300 КПК України передбачено, що для досудового розслідування кримінальних проступків дозволяється виконувати негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені ч. 2 ст. 264 та ст. 268 КПК України, зокрема:

- 1) здобувати відомості з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК України);
- 2) установлювати місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу) (ст. 268 КПК України).

Згідно з п. 1.11.6 Інструкції, зняття інформації з електронних інформаційних систем полягає в одержанні інформації, у тому числі із застосуванням технічного обладнання, яка міститься в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютер), автоматичних системах, комп'ютерній мережі [172].

При цьому, можливість проведення такої НСРД, як зняття інформації з електронних інформаційних систем, під час досудового розслідування кримінальних проступків передбачена законодавцем лише за умови, що доступ до таких електронних інформаційних систем не є обмеженим.

Частиною вчених висловлено позицію, що умова відсутності обмеження власником, володільцем або утримувачем доступу до електронних інформаційних систем чи їх частин або відсутність системи логічного доступу до електронних інформаційних систем чи їх частин, закріплена у положеннях ч. 2 ст. 264 КПК України, є підставою вважати, що дії зі зняття інформації з таких електронних інформаційних систем чи їх частин не належать до НСРД. Такі дії слід здійснювати керуючись положеннями ст. 187 КПК України, що закріплює правила проведення такої слідчої розшукової дії, як огляд [78, с. 342].

Варто також зауважити, що у законодавстві відсутнє визначення такого терміну, як електронна інформаційна система. Водночас, наявне визначення терміну «інформаційна (автоматизована) система» у Законі України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах». Так, відповідно до ст. 1 вказаного Закону інформаційна (автоматизована) – це організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів [69]. На вказане також звертають увагу, В.В. Абламська та Я.Ю. Конюшенко та зазначаючи, що таким чином у положеннях КПК України фактично не визначено об'єкт з якого дозволено знімати інформацію під час проведення цієї НСРД. З огляду на вказане результати проведення цієї НСРД можуть бути визнані недопустимими доказами [71, с. 277].

Відповідно до ч. 1 ст. 268 КПК України та п. 1.14.2 Інструкції, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу є негласною слідчою (розшуковою) дією, яка полягає в застосуванні технічних засобів для локалізації місцезнаходження радіоелектронного засобу, у тому числі мобільного терміналу систем зв'язку, та інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, без розкриття змісту

повідомлень, що передаються, якщо в результаті його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження [172].

При цьому, ст. 300 КПК України була викладена у чинній редакції Законом № 2617-VIII. До внесення вказаних змін законодавцем було заборонено проводити будь-які НСРД під час досудового розслідування кримінальних проступків.

Одразу варто зауважити, що механізм контролю за проведенням вищезгаданих НСРД під час дізнання є різним. Зокрема, установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) проводиться на підставі ухвали слідчого судді, виключення – установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) за заявою його власника. Водночас, зняття інформації з електронних інформаційних систем, у випадках, передбачених ч. 2 ст. 264 КПК України, не потребує дозволу слідчого судді.

Вчені відзначають, що заборона на провадження негласних слідчих (розшукових) дій зумовлена дією у кримінальному провадженні принципу пропорційності, згідно з яким обмеження конституційних та інших прав громадян повинно відповідати рівню суспільної небезпечності вчиненого кримінального правопорушення [75, с. 726].

Відповідно до норм КПК України, застосування НСРД у більшості випадків можливе тільки щодо тяжких та особливо тяжких злочинів, якщо відомості про них та особу, яка їх вчинила неможливо отримати в інший спосіб.

Як вірно зазначає В.О. Шерудило, для проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час дізнання необхідна наявність фактичних та юридичних підстав. До фактичних підстав відносять наявність достатніх відомостей в матеріалах кримінального провадження, до яких слід віднести: 1) факт розслідування кримінального проступку; наявність сукупності фактичних даних, яка дозволяє дізнавачу, прокурору, слідчому судді зробити висновок про те, що під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані фактичні дані, які матимуть доказове значення у кримінальному провадженні; 2) відомості про кримінальний проступок та особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом; 3) винесення постанови дізнавача, прокурора про проведення

негласної слідчої (розшукової) дії або ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, винесена на підставі відповідного клопотання дізнавача, прокурора [272, с. 179].

Відтак, вважаємо вірною позицію, щодо відсутності підстав для надання можливості проводити усі види НСРД під час дізнання, оскільки кримінальні проступки становлять незначний ступінь суспільної небезпеки та таке втручання у гарантовані державою права та свободи учасників кримінального провадження не відповідатиме принципу пропорційності.

При цьому, надання дозволу законодавцем на проведення під час досудового розслідування кримінальних проступків НСРД, передбачених ч. 2 ст. 264 та ст. 268 КПК України, вважаємо об'єктивно необхідним для досягнення цілей кримінального провадження, зокрема враховуючи те, що НСРД проводяться у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб.

Також варто зазначити, що якщо на момент проведення негласної слідчої (розшукової) дії були достатні підстави для обґрунтованого припущення щодо вчинення особою діяння, яке є тяжким або особливо тяжким злочином, однак під час проведення подальшого досудового розслідування кваліфікацію було змінено на таку, що передбачає відповідальність за нетяжкий злочин або проступок, то фактичні дані, отримані в результаті проведення негласної слідчої (розшукової) дії, можуть бути доказами в цьому кримінальному провадженні [133].

Отже, у чинному законодавстві України наявні недоліки в частині відсутності чітко встановлених вимог до підстав, мети, порядку проведення процесуальних дій, зазначених у ст. 300 КПК України (відібрання пояснень, проведення медичного освідування, отримання висновку спеціаліста, зняття показань технічних приладів і технічних засобів), які мають бути усунуті, задля забезпечення прав особи та ефективного виконання завдань кримінального провадження.

2.4. Особливості повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку та закінчення дізнання

У кримінальному процесуальному праві повідомлення про підозру – це один із процесуальних актів, спрямованих на практичну реалізацію функції розслідування та забезпечення захисту прав і законних інтересів осіб, щодо яких здійснюється кримінальне провадження, який полягає у прийнятті рішення про повідомлення про підозру, врученні повідомлення про підозру особі та роз'ясненні вже підозрюваному його прав та наданні можливостей щодо їх реалізації [79, с. 116].

Відповідно до ч 1 ст. 298 КПК України письмове повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку складається дізнавачем за погодженням із прокурором у випадках та порядку, передбачених цим Кодексом [74].

Так, відповідно до ч. 1 ст. 279 КПК України повідомлення про підозру обов'язково здійснюється у випадках затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення, а також за наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення [74].

Рішення слідчого, погоджене з прокурором, або самостійне рішення прокурора щодо підозри певної особи у вчиненні кримінального правопорушення приймається спеціальним процесуальним документом у формі письмового повідомлення. Як повідомлення про підозру у вчиненні злочину, так і повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку, повинні відповідати вимогам, передбаченим ст. 277 КПК України.

Водночас, повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку має свої особливості, у порівнянні з повідомленням про підозру у вчиненні злочину.

Разом із врученням повідомлення про підозру особа отримує інформацію про результати медичного освідування та висновку спеціаліста, якщо такі наявні. У випадку незгоди із їх результатами, підозрюваний вправі протягом 48 годин звернутися до дізнавача або прокурора з відповідним клопотанням про проведення

експертизи. У цьому випадку, з врахуванням вимог КПК України, дізнавач або прокурор можуть звернутися до експерта для проведення експертизи.

У випадку якщо особою не буде подано відповідного клопотання про проведення експертизи, його може бути заявлено уже під час судового розгляду [74].

Із набранням чинності Законом № 2617-VIII, яким запроваджено інститут кримінальних проступків, законодавцем поміж іншого передбачено також особливості закінчення дізнання у статті 301 КПК України.

При цьому, питання процесуальних строків, і їх дотримання, при закінченні дізнання, порядок відкриття матеріалів дізнання сторонами кримінального провадження, викликає низку питань як у науковців, так і у практичних працівників правоохоронних органів та суду.

Зокрема, дізнавач зобов'язаний у найкоротший строк, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту затримання особи (більше ніж на три години), подати прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом із повідомленням про підозру, про що невідкладно письмово повідомляє підозрюваного, його захисника, законного представника, потерпілого.

В свою чергу, прокурор не пізніше трьох днів після отримання матеріалів дізнання разом з повідомленням про підозру, а в разі затримання особи більше ніж на три години, протягом двадцяти чотирьох годин здійснити одну із зазначених дій:

1) прийняти рішення про закриття кримінального провадження, а в разі затримання особи – про негайне її звільнення;

2) повернути дізнавачу кримінальне провадження з письмовими вказівками про проведення процесуальних дій з одночасним продовженням строку дізнання до одного місяця та звільнити затриману особу (у разі затримання особи більше ніж на три години);

3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або про звільнення від кримінальної відповідальності. У такому випадку строк затримання особи не

повинен перевищувати сімдесяти двох годин з моменту затримання до початку розгляду провадження про кримінальний проступок в суді;

4) у разі встановлення ознак злочину, направити кримінальне провадження для проведення досудового слідства. В такому випадку строк затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 КПК України, зараховується до строку тримання особи під вартою [74].

І.В. Гловюк слушно вказує, що арифметичний підрахунок тих строків, які згадуються у статті 301 КПК України (72 години + 24 години, у випадку затримання особи), на перший погляд, дійсно викликають думку щодо того, що ці строки перевищують строк досудового розслідування, передбачений у ч. 3 ст. 219 КПК України. При цьому науковиця зазначає, що такий встановлений законодавцем термін виконання положень КПК України не позбавляє дізнавача та прокурора можливості дотримання загальних строків досудового розслідування [33, с. 16].

Вважаємо, що важливим є не лише дотримання процесуальних строків, передбачених ст. 301 КПК України, але і загального строку досудового розслідування, визначеного положеннями ст. 219 КПК України, оскільки досудове розслідування кримінальних проступків здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими КПК України.

Зазначений у положеннях ч. 13 ст. 290, ч. 5 ст. 301 КПК України строк на направлення дізнавачем прокурору матеріалів кримінального провадження, прийняття рішення про звернення до суду з обвинувальним актом, виготовлення та вручення копій матеріалів провадження стороні захисту прокурором, передбачений спеціальною нормою (ст. 301 КПК України), не повинен виходити за межі відносно загальної норми (ст. 219 КПК України).

Відтак, погоджуючись із позицією І.В. Басистої, вважаємо, що правила, визначені у ст. 301 КПК України визначають межі строків якими зобов'язані керуватись дізнавач та прокурор, однак такі строки регламентують строки на виконання їх повноважень на певному етапі розслідування, які однак в своїй сукупності не повинні виходити за межі встановлені у ст. 219 КПК України [6, с. 39; 9, с. 132].

Із вказаним погодився Верховний Суд у постанові від 06.09.2022 у справі №705/1850/21, виснувавши, що особливості закінчення дізнання, встановлені статтею 301 КПК України, визначають межі строків, якими мають керуватись дізнавач і прокурор. Суд зауважує, що такі строки визначають не строку досудового розслідування, а часові межі для виконання повноважень на певному етапі досудового розслідування. Водночас, такі строки не повинні перевищувати строків, передбачених п. 1 ч. 3 ст. 219 КПК України, оскільки лише нормами цієї статті визначено максимальні строки для закінчення досудового розслідування у випадку вчинення кримінального проступку та строки його продовження [137].

Суд також зазначив, що термін не пізніше трьох днів, дозволяє виконати зазначені вимоги за коротший період (як-от один, два дні). Це, разом із діями дізнавача, проведеними у найкоротші строки, не перешкоджає дотриматись строків досудового розслідування, встановлених у п. 1 ч. 3 ст. 219 КПК України [137].

Враховуючи, що чіткі правила обґрунтування строків є ключовою гарантією ефективності досудового розслідування, вважаємо за необхідне внести зміни до положень ч. 1 ст. 301 КПК України в частині строку скерування дізнавачем зібраних матеріалів прокурору, зокрема «Дізнавач зобов'язаний у найкоротший строк, але не пізніше сорока восьми годин з моменту затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 цього Кодексу, подати прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом із повідомленням про підозру...». У такому випадку, надані прокурору, у ч. 2 ст. 301 КПК України, 24 години для прийняття однієї з зазначених у вказаній статті дій, будуть входити в загальні строки досудового розслідування, передбачені ст. 219 КПК України.

Окрім цього, варто зауважити, що у разі прийняття рішення про звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або про звільнення від кримінальної відповідальності, прокурор не пізніше трьох днів з моменту отримання матеріалів дізнання, а в разі закінчення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо особи, яка затримувалась більше ніж як на три години – протягом двадцяти чотирьох годин повинен забезпечити надання: – особі, яка

вчинила кримінальний проступок, або її захиснику, – потерпілому чи його представнику копій матеріалів дізнання шляхом їх вручення, а у разі неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень, зокрема шляхом надсилання копій матеріалів дізнання за останнім відомим місцем проживання чи перебування таких осіб [74].

Як зазначає О.В. Малахова, для забезпечення права підозрюваного на захист необхідною умовою є право сторони захисту бути обізнаним з матеріалами кримінального провадження, якими оперує сторона обвинувачення під час прийняття процесуальних рішень. Можливість ознайомитись із наявними матеріалами досудового розслідування забезпечує реалізацію права підозрюваного на захист, а саме праву знати у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють. Вказане сприяє обранню більш ефективного напрямку участі у кримінально-процесуальному доказуванні [86, с. 102].

Перш за все, варто зауважити, що законодавець у ч. 13 ст. 290 КПК України чітко вказав, що відкриття матеріалів дізнання здійснюється сторонами кримінального провадження в порядку, передбаченому ст. ст. 301 та 314 КПК України.

У справі № 344/6630/17 Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного кримінального суду наголосив на тому, що досудове розслідування має три ключові етапи: початок досудового розслідування (пов'язується з внесенням відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань); завершення (фіксується фактом відкриття матеріалів досудового розслідування відповідно до положень статі 290 КПК України); закінчення (визначається направленням до суду обвинувального акта або клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру). Відтак, на позицію суду, кінцевим моментом строку досудового розслідування є його закінчення, як це передбачено статтею 219 КПК України [126].

З огляду на наведену позицію Верховного Суду варто зауважити, що законодавець ще у назві статті 301 КПК України зауважує, що йтиметься саме про «закінчення», а не «завершення» дізнання.

Відтак, досудове розслідування злочинів завершується відкриттям матеріалів іншій стороні в порядку статті 290 КПК України, та закінчується скеруванням до суду обвинувального акта чи клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

В свою чергу, підозрюваний, його захисник, законний представник та захисник особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру про завершення дізнання не повідомляються, процес відкриття матеріалів іншій стороні – відсутній (окрім вручення копій відповідних матеріалів).

В контексті цього, важливим є саме визначення моменту, коли прокурор приймає рішення про звернення до суду – до надання копій матеріалів дізнання чи після цього.

Із ч. 5 ст. 301 КПК України вбачається, що у разі прийняття прокурором рішення про звернення до суду ... прокурор зобов'язаний у межах строків, визначених частиною другою цієї статті, забезпечити надання ... копій матеріалів дізнання шляхом їх вручення.

З огляду на норми частини 2 статті 301 КПК України копії матеріалів дізнання мають бути вручені відповідним сторонам не пізніше 3 днів після їх отримання прокурором разом з повідомленням про підозру. У випадку затримання особи в порядку ч. 4 ст. 298-2 КПК України – копії матеріалів дізнання вручаються протягом 24 годин.

В свою чергу, ч. 4 ст. 291 КПК України, яка визначає перелік документів, що додаються до обвинувального акту, не передбачено необхідності надання суду будь-яких підтверджень вручення копій матеріалів дізнання, їх надсилання чи складання протоколу про відмову від їх отримання. Більше того, надання суду таких підтверджень до початку судового розгляду забороняється.

Отже, прокурор приймає рішення про скерування кримінального провадження до суду фактично не чекаючи ознайомлення інших сторін із матеріалами дізнання.

Варто також звернути увагу, що частиною 5 статті 301 КПК України передбачено, що особі, яка вчинила кримінальний проступок (її захиснику), а також потерпілому (його представнику) вручаються копії матеріалів дізнання.

Вбачається, що прокурору достатньо надати копії матеріалів дізнання або безпосередньо особі, яка вчинила кримінальний проступок, або ж її захиснику.

При цьому, при відкритті матеріалів в порядку ст. 290 КПК України доступ до матеріалів кримінального провадження надається і підозрюваному і його захиснику.

У практиці Верховного Суду зазначено, що доступ до матеріалів кримінального провадження має надаватися усім без виключення учасникам кримінального провадження із сторони захисту, тобто і підозрюваному, і законному представнику та захиснику [145].

При цьому, вважаємо, що надання копій матеріалів дізнання лише підозрюваному чи захиснику є обґрунтованим, оскільки на відміну від процедури відкриття матеріалів досудового слідства, сторонам надаються або надсилаються саме копії відповідних матеріалів. Зобов'язання прокурора надавати або ж надсилати копії матеріалів дізнання і особі, яка вчинила кримінальний проступок і її захиснику, не відповідає першочерговому бажанню законодавця спростити досудове розслідування кримінальних проступків, у порівнянні із розслідуванням злочинів.

Водночас, незрозумілою є позиція законодавця щодо надання копій матеріалів особі, яка вчинила кримінальний проступок, або її захиснику, потерпілому чи його представнику, однак обмеження у такому праві законного представника потерпілого, законного представника підозрюваного, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача, його представника. Вважаємо, що такі сторони мають хоча б повідомлятися про закінчення дізнання та прийняття прокурором рішення про звернення до суду з обвинувальним актом.

Окрім цього, вважаємо недоречним застосований законодавцем у частині 5 статті 301 КПК України термін «особа, яка вчинила кримінальний проступок».

Надання такій особі матеріалів дізнання, в порядку передбаченому вказаною статтею, відбувається вже після отримання прокурором від дізнавача матеріалів дізнання разом із повідомленням про підозру. Отже, така особа вже перебуває у процесуальному статусі підозрюваного, користується відповідними правами та зобов'язана виконувати встановлені обов'язки.

Більше того, особа, яка вчинила кримінальний проступок, не є ні стороною, ні учасником кримінального провадження в розумінні ст. 3 КК України.

Відтак, пропоную внести зміни до ч. 5 ст. 301 КПК України замінивши термін «особа, яка вчинила кримінальний проступок» на «підозрюваний».

У ч. 5 ст. 301 КПК України передбачено, що прокурор зобов'язаний забезпечити надання копій матеріалів дізнання шляхом їх вручення. При цьому, поміж науковців та практичних працівників виникають обґрунтовані запитання щодо того, які саме матеріали дізнання прокурор зобов'язаний надати стороні захисту під час ознайомлення.

Зокрема, А.О. Воробей зазначає, що законодавцем не передбачено необхідності надання речових чи інших доказів, які, взяті в сукупності, можуть бути використані для доведення вини обвинуваченого під час судового розгляду. Також не встановлено процедуру ознайомлення із відеоматеріалами, звукозаписами та електронними доказами [29, с. 278].

З цього приводу варто зауважити наступне. Разом із копією обвинувального акту підозрюваному вручається копія реєстру матеріалів досудового розслідування, в якому зокрема зазначається про визнання та приєднання до кримінального провадження речових доказів. Обвинувачений та його захисник не позбавлені права ознайомитись із відповідними речовими доказами.

Слушною є позиція Верховного Суду висловлена у постанові від 12.03.2020 справі № 688/2831/17 відносно того, що законодавство встановлює процедуру, яка забезпечує реалізацію права на справедливий суд у його процесуальному аспекті. Ця процедура передбачає, що сторонам майбутнього судового розгляду надається можливість ознайомитися із доказами (в тому числі речовими) кожної із них, і

підготувати свою правову позицію, що буде обстоюватись ними у змагальній процедурі судового розгляду.

Суд звертає увагу, що орган досудового розслідування зобов'язаний надати можливість сторонам безперешкодно ознайомитися із речовими доказами, у разі виявлення ними такого бажання. Однак, за відсутності ініціативи сторони, на орган досудового розслідування не покладено обов'язок здійснювати таке ознайомлення [121].

Відтак, відсутність законодавчо визначеного порядку вручення прокурором речових та електронних доказів, звукозаписів та відеоматеріалів, не позбавляє сторону захисту можливості виявити ініціативу та безперешкодно ознайомитись із такими доказами, тим більше, що про наявність речових доказів стороні відомо із реєстру матеріалів досудового розслідування.

Статтею 301 КПК України зобов'язано прокурора надавати саме копії матеріалів дізнання шляхом їх вручення, а у разі неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень, зокрема шляхом надсилання копій матеріалів дізнання за останнім відомим місцем проживання чи перебування таких осіб [74].

Вказане викликає обґрунтовані дискусії поміж науковців щодо доцільності впровадження такого зобов'язання, адже нерідко матеріали дізнання можуть налічувати декілька томів, та у такому випадку виготовлення їх копій потребуватиме значного матеріального та часового ресурсу.

Окрім цього, спірним є формулювання «неможливості вручення» матеріалів дізнання, та в який момент, а також у яких випадках, можна вважати, що матеріали неможливо вручити і необхідно надсилати за останнім відомим місцем проживання чи перебування.

Так, прокурор після отримання матеріалів дізнання, у разі прийняття рішення про звернення до суду з обвинувальним актом, має досить обмежений строк для забезпечення надання копій матеріалів дізнання відповідним сторонам, а саме три дні (або 24 години у випадку затримання особи в порядку, визначеному у ч. 4 ст. 298-2 КПК України).

КПК України визначено обов'язок підозрюваного, потерпілого прибути за викликом до прокурора у призначений строк. Водночас, ч. 9 ст. 135 КПК України передбачає, що особа за 3 дні до дня, коли вона зобов'язана прибути за викликом, має отримати відповідну повістку, або бути повідомленою про виклик іншим шляхом.

Вказане саме по собі ставить під загрозу можливість дотримання прокурором процесуальних строків, передбачених для забезпечення надання копій матеріалів дізнання.

Окрім цього, ч. 10 ст. 290 КПК України визначено порядок дій у випадку зволікання сторони при ознайомленні з матеріалами кримінального провадження. Такого порядку у статті 301 КПК України не передбачено.

У разі відмови від отримання матеріалів дізнання чи зволікання із їх отриманням особи вважаються такими, що отримали доступ до матеріалів дізнання. Про відмову від отримання чи неотримання копій матеріалів дізнання складається відповідний протокол [74].

При цьому, Шевченківський районний суд міста Києва ухвалою від 19.02.2021 у справі № 761/35545/20 повертаючи обвинувальний акт прокурору зазначив, що до протоколу про відмову від отримання копій матеріалів дізнання (обвинувального акта з додатками), суд ставиться критично, оскільки складений такий протокол прокурором без посилань на свідків, в присутності яких мала місце відмова обвинуваченого від отримання обвинувального акта [261].

Порядок фіксування у протоколі ходу та результатів проведення цієї процесуальної передбачено у статтях 104-106 КПК України.

Дійсно, згідно з вимогами частини 6 статті 104 КПК України факт відмови особи від підписання протоколу, а також пояснення щодо причин такої відмови, засвідчується підписом її захисника, чи законного представника, а у випадку їх відсутності – понятих [74].

У випадку, якщо особа не з'явилася для отримання копій матеріалів дізнання відповідний протокол підписується лише прокурором.

Вважаємо, що неявка у призначений строк відповідної сторони на виклик до прокурора для отримання копій матеріалів дізнання вважатиметься «неможливістю вручення» та становитиме достатню підставу для надсилання копій матеріалів дізнання за останнім відомим місцем проживання чи перебування таких осіб, якщо про виклик на відповідну процесуальну дію сторона буде повідомлена не менш ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана була прибути за викликом.

Окрім цього, як показує судова практика, після складання прокурором у присутності двох понятих протоколу про відмову від отримання копій матеріалів кримінального провадження, такий випадок вважається «неможливістю вручення», а матеріали кримінального провадження скеровуються відповідній стороні з описом вкладення у цінний лист.

Відповідно до ч. 2 ст. 314 КПК України суд, встановивши об'єктивну неможливість сторони ознайомитись із матеріалами дізнання в порядку, передбаченому ч. 5 ст. 301 КПК України, за наявності відповідного клопотання сторони, постановляє ухвалу та вирішує питання щодо відкриття сторонами матеріалів дізнання [74].

Так, сторони мотивують неможливість ознайомитись з матеріалами справи тим, що завчасно не була повідомлена про необхідність явки для ознайомлення з матеріалами дізнання, або ж адвокат не брав участі в кримінальному провадженні на стадії дізнання.

На практиці, у деяких випадках суд зазначає, що розписка про отримання копій матеріалів дізнання не завірена у встановленому порядку та в розписці не зазначено матеріали дізнання на якій кількості аркушів надавалися стороні.

При цьому, постановляючи ухвалу про задоволення клопотання про відкриття матеріалів дізнання, суд зазвичай вказує, що не ознайомлення з матеріалами дізнання є ознакою порушення прав та законних інтересів відповідної сторони.

Зауважимо, що у 99 % випадків такі клопотання судом задовольняються, а сторонам надається доступ до відповідних матеріалів.

Цікавим є випадок коли клопотання про відкриття матеріалів дізнання в порядку ч. 2 ст. 314 КПК України заявлялось самим прокурором. Вказане

клопотання мотивовано тим, що у підготовчому судовому засіданні стороною захисту зазначалось про необізнаність із матеріалами дізнання, хоча стороною обвинувачення вживались заходи щодо вручення копій матеріалів дізнання, однак сторона захисту не з'явилась для його отримання [235].

Звичайно, у КПК України немає прямої вказівки ким саме під час підготовчого судового засідання може подаватись відповідне клопотання про відкриття матеріалів дізнання, однак вважаємо, що для його задоволення, саме сторона якій відповідні матеріали не відкрито повинна довести об'єктивну неможливість ознайомитися з ними у порядку, передбаченому ч. 5 ст. 301 КПК України. Якщо ж стороною такі обставини не доведено, то і підстави для задоволення відповідного клопотання відсутні.

Відповідно до практики Верховного Суду, правозастосувач при ознайомленні з матеріалами дізнання має керуватися положеннями ч. 5 ст. 301 КПК України, яка передбачає єдину форму ознайомлення – шляхом їх вручення особі, а не ст. 290 КПК України [150].

При цьому, Верховний Суд за результатами розгляду справ, сформував позицію, відповідно до якої положення ст. 290 КПК України як загальної норми застосовуються у тих випадках, коли спеціальна норма не регулює окремі питання кримінальної процесуальної діяльності.

Отже, на думку суду, не підлягають застосуванню при ознайомленні з матеріалами дізнання положення ч. ч. 1-4, 7-10 ст. 290 КПК України [150].

Разом з тим, при закінченні дізнання мають застосовуватися положення ч. 6 ст. 290 КПК України щодо надання стороною захисту за запитом прокурора доступу до матеріалів, які знаходяться у її розпорядженні, ч. 11 ст. 290 КПК України щодо відкриття сторонами додаткових матеріалів, отриманих до або під час судового розгляду та ч. 12 ст. 290 КПК України, яка встановлює наслідки невідкриття матеріалів [150].

Цікавою є позиція Верховного Суду, викладена у постанові від 12.01.2023 у справі № 596/413/21.

Щодо ненадання прокурором копій матеріалів дізнання, в порядку визначеному частиною 5 статті 301 КПК України суд зазначив, що такі твердження спростовуються протоколом про надання доступу до матеріалів кримінального провадження. Відповідно до цього протоколу, 19.03.2021 підозрюваний та його захисник засвідчили своїми підписами факт надання їм доступу до ознайомлення з матеріалами досудового розслідування в обсязі 180 аркушів та отримання підозрюваним копій матеріалів в кількості 10 аркушів, про що у них зауважень не виникало.

Тобто, підозрюваний та його захисник, на думку суду, скористались наданим їм правом доступу до матеріалів та ознайомились з ними в повному обсязі. Такі обставини узгоджуються із положеннями загальної норми про відкриття матеріалів іншій стороні – статті 290 КПК України [146].

При цьому, слушною є окрема думка судді Верховного Суду, викладена у справі № 353/685/22.

Так, у вказаній справі як потерпілому, так і підозрюваному було надано доступ до матеріалів досудового розслідування в порядку, визначеному ст. 290 КПК України, про що свідчать відповідні протоколи, підписані без застережень та зауважень.

Суддя зазначає, що підставою виокремлення спеціальної норми, передбаченої в ч. 5 ст. 301 КПК України, є прагнення законодавця забезпечити дієву реалізацію мети створення інституту кримінальних проступків – забезпечення їх швидкого розслідування.

Водночас, приписи як ст. 290 КПК України, так і ч. 5 ст. 301 вказаного Кодексу, спрямовані на забезпечення права своєчасно і повно отримати доступ до матеріалів досудового розслідування, що є гарантією виконання завдань ст. 2 КПК України [95].

В цьому контексті виконання вимог ст. 290 КПК України після завершення досудового розслідування проступку замість тих, що встановлені в ч. 5 ст. 301 КПК України, створює процесуальні ризики лише для сторони обвинувачення, які

пов'язані із дотриманням строків закінчення дізнання, проте аж ніяк не впливає на процесуальні права потерпілого [116].

Процедура, визначена в ст. 290 КПК України, жодним чином не звужує і не обмежує прав учасників кримінального провадження на доступ до матеріалів досудового розслідування, у порівнянні тією з процедурою, яка передбачена положеннями ч. 5 ст. 301 КПК України. Вона забезпечує право на справедливий суд і належну реалізацію своїх процесуальних прав всіма учасниками провадження.

Підсумовуючи наведене, вважаємо, що надання доступу до матеріалів досудового розслідування відповідно до вимог ст. 290 КПК України, однак невиконання приписів ч. 5 ст. 301 КК України щодо надання копій матеріалів дізнання шляхом їх вручення, не може вважатися істотним порушенням вимог КПК України, та тягнути за собою відсутність у суду права допустити відомості, що містяться у них, як докази, оскільки ст. 290 КПК України забезпечує сторонам такі ж гарантії, як і ч. 5 ст. 301 КПК України.

2.5. Окремі аспекти судового розгляду кримінальних проступків

Право на справедливий судовий розгляд є однією із фундаментальних засад кримінального процесу. Зокрема, у ст. 21 КПК України закріплено, що кожному гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом.

У ст. 381 КПК України законодавцем передбачено, що після отримання обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку суд у п'ятиденний строк, а у разі затримання особи – у порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298-2 цього Кодексу, невідкладно призначає судовий розгляд [74].

Вказівка на необхідність призначення саме судового розгляду після отримання судом обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку викликала ряд обгрунтованої критики поміж науковців та практичних працівників.

Перш за все, за загальним правилом, встановленим у ст. 314 КПК України суд призначає підготовче судове засідання.

Як влучно зазначають О.В. Єні та Л.Г. Матієк не слід занижувати важливість стадії підготовчого провадження, розглядаючи її як просту формальну процедуру. Адже це не лише перехідний етап між досудовим розслідуванням та судовим розглядом. Процесуальні дії, виконані на цій стадії дозволяють забезпечити дотримання розумних строків під час судового розгляду, його повноти, об'єктивності, а також реалізувати низку прав та законних інтересів учасників кримінального провадження [53, с. 288].

Вказану думку повністю підтримують В.І. Галаган, О.І. Галаган, С.І. Дячук, «сутність підготовчого судового засідання визначається з урахуванням мети, функціональної ролі та принципів кримінального провадження, що відображається у змагальності, диспозитивності та процесуальній економії на стадії підготовчого провадження. Мета підготовчого судового засідання – з'ясувати можливість врегулювання правового конфлікту до судового розгляду чи забезпечити правильне та швидке вирішення справи під час судового розгляду» [45, с. 142].

Більше того, відповідно до п. 24 ст. 3 КПК України судове провадження в суді першої інстанції включає підготовче судове провадження, судовий розгляд і ухвалення та проголошення судового рішення.

Варто зауважити, що саме у підготовчому судовому засіданні суд має право прийняти ряд важливих рішень, зокрема таких як:

1) затвердити угоду або відмовити в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування в порядку, передбаченому ст. ст. 468-475 КПК України;

Зокрема, впродовж 2020 року судами, лише за результатами розгляду обвинувального акта щодо кримінального проступку у спрощеному провадженні, затверджено 3 угоди про примирення, 10 угод про визнання винуватості. У 2021 році цей показник становив 7 угод про примирення та 34 угоди про визнання винуватості. У 2023 році – 2 угоди про примирення та 39 про визнання винуватості [56; 57; 58; 59].

2) закрити провадження у випадку встановлення підстав, передбачених пунктами 5-8, 10 частини першої або частиною другою статті 284 КПК України;

3) повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам КПК України;

4) направити обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у випадку встановлення невідповідності кримінального провадження;

5) призначити судовий розгляд на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру;

6) доручити представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь [74].

Окрім цього, вищезгадана процедура відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів дізнання за клопотанням сторони на підставі ухвали суду, у разі встановлення об'єктивної неможливості ознайомитися з матеріалами дізнання у порядку, передбаченому ч. 5 ст. 301 КПК України, передбачена КПК України саме в ході підготовчого судового засідання, а не судового розгляду.

Однак, невідкладне призначення саме судового розгляду після отримання обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку, а не підготовчого судового засідання, обмежуватиме право сторін на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування у разі встановлення об'єктивної неможливості з ними ознайомитись раніше, а відтак порушуватиме засаду змагальності сторін у кримінальному процесі.

Зокрема, у рішеннях Європейського суду з прав людини «Matyjek проти Польщі» та «Моїсеєв проти Росії» зазначено, що рівність сторін може бути порушена, коли обвинувачений має обмежений доступ до матеріалів своєї справи або ж до інших документів, що мають загальний інтерес [212; 213].

Також, у рішенні ЄСПЛ Куоріла проти Фінляндії встановлено, що недоведення доказової бази до відома захисту може загрожувати рівності сторін, а також праву на змагальний судовий розгляд [211].

Для того ж, аби гарантувати обвинуваченому справедливий судовий розгляд, будь-які труднощі, спричинені для захисту обмеженням його прав, повинні бути

належно компенсовані у ході провадження в судових органах, про що зазначено у рішеннях ЄСПЛ «Rowe та Davis проти Сполученого Королівства» та «Доорсон проти Нідерландів» [214; 210].

Відтак, виходячи з практики ЄСПЛ, відкриття судом матеріалів дізнання сторонам у разі встановлення об'єктивної неможливості ознайомитися з ними гарантуватиме обвинуваченому справедливий судовий розгляд, а також рівність сторін.

З аналізу судової практики, опублікованої у Єдиному державному реєстрі судових рішень вбачається, що суди неоднаково застосовують норми КПК України, з огляду на цю законодавчу неузгодженість.

Зокрема, ухвалою Христинівського районного суду Черкаської області від 18.12.2020 у справі № 706/1363/20 [257], ухвалою Соснівського районного суду міста Черкаси від 02.11.2021 у справі № 712/11830/21 [250], ухвалою Херсонського міського суду Херсонської області від 11.10.2023 у справі № 766/7765/23 [258] суд розглянувши обвинувальний акт у кримінальному провадженні щодо вчинення кримінального проступку призначив судовий розгляд обвинувального акта.

У інших випадках, суди розглянувши обвинувальний акт щодо вчинення кримінального проступку призначають підготовче судове засідання. До прикладу, ухвали Червоноградського міського суду Львівської області від 30.01.2023 у справі № 459/273/23 [259], Костопільського районного суду Рівненської області від 01.02.2023 у справі № 564/226/23 [241], Київського районного суду міста Одеси від 15.08.2023 у справі № 947/3545/23 [240].

Як вірно зазначає Я.В. Замкова, такі неузгодженості свідчать про те, що законодавець прагнув застосувати спрощену форму розгляду проваджень про кримінальні проступки і таким чином зменшити навантаженість на суддів, надавши їм можливість зосередити більше уваги та часу для розгляду справ про тяжкі та особливо тяжкі злочини, але не передбачив належну процедуру [54, с. 253].

Так, у своєму дослідженні О.А. Марченко зазначає, що обвинувальний акт щодо кримінального проступку може бути двох видів:

- 1) складений у загальному порядку, визначеному ст. 291 КПК України;

2) складений у спрощеному порядку, передбаченому у ст. 302 КПК України [96, с. 54].

Однак, із такою позицією важко погодитись оскільки відповідно до ст. 110 КПК України обвинувальний акт є процесуальним рішенням, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування. Обвинувальний акт повинен відповідати вимогам, передбаченим у статті 291 КПК України.

Відтак, порядок складення, підписання обвинувального акту, а також відомості які він має містити, чітко передбачено ст. 291 КПК України. Будь-які особливості щодо складення обвинувального акту щодо кримінальних проступків не передбачено.

При цьому, законодавцем дійсно передбачено можливість розгляду обвинувального акта щодо кримінального проступку у спрощеному провадженні.

Як вірно вказує І.В. Гловюк, спрощене судове провадження щодо проступків є можливим за дотримання передбачених законом умов, проте не є необхідним, причому його ініціація – це не обов'язок для прокурора, а суд має дискреційні повноваження щодо застосування загального порядку провадження [36, с. 63].

Зокрема, у ст. 302 КПК України передбачено, що «прокурор має право» надіслати до суду обвинувальний акт, в якому зазначає клопотання про його розгляд у спрощеному порядку. Отже, навіть за наявності усіх передбачених КПК України умов для розгляду обвинувального акта у спрощеному провадженні, прокурор самостійно приймає остаточне рішення щодо доцільності зазначення відповідного клопотання.

Варто зауважити, що ст. 302 КПК України містить значно ширше коло умов необхідних для розгляду обвинувального акту щодо вчинення кримінального проступку без проведення судового розгляду в судовому засіданні, ніж це передбачено у ч. 2 ст. 381 КПК України.

Зокрема, ч. 2 ст. 381 КПК України визначає лише дві умови, за яких суд розглядає обвинувальний акт щодо вчинення кримінального проступку без проведення судового розгляду в судовому засіданні:

- 1) обвинувачений не оспорує встановлені під час дізнання обставини;
- 2) обвинувачений згоден з розглядом обвинувального акта.

При цьому, у ч. 1 ст. 302 КПК України встановлено, що для надіслання прокурором до суду обвинувального акта із клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні необхідно:

- 1) беззаперечне визнання своєї винуватості підозрюваним;
- 2) підозрюваний не оспорує встановлені досудовим розслідуванням обставини;
- 3) підозрюваний згоден з розглядом обвинувального акта за його відсутності;
- 4) потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, не заперечують проти розгляду обвинувального акта у спрощеному провадженні [74].

Фактично на виконання вимог ч. 3 ст. 302 КПК України до обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні додаються відповідні документи, які підтверджують виконання підозрюваним, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження усіх вимог та обмежень, встановлених у частинах 1 та 2 вказаної статті.

Очевидно, що після отримання обвинувального акта із клопотанням прокурора про його розгляд в спрощеному провадженні суд має переконатись у наявності для цього достатніх умов, зокрема шляхом ознайомлення із доданими до обвинувального акта матеріалами.

Розповсюдженою є практика подання апеляційних та касаційних скарг на вироки судів першої інстанції з огляду на те, що стороною обвинувачення у порушення вимог ст. 302 КПК України не було отримано добровільну та усвідомлену згоду підозрюваного на спрощений розгляд провадження щодо нього.

Зокрема, апелянти посилаються на відсутність добровільної та усвідомленої згоди у зв'язку з тим, що: підозрюваний не усвідомлював, що за результатами спрощеного провадження йому буде призначено покарання у виді реального позбавлення волі [230]; підозрюваний написав заяву про визнання своєї винуватості під фізичним і психологічним примусом з боку дізнавача та адвоката,

якому не надавав згоди на здійснення його захисту [154]; підозрюваний заявив про згоду на обмеження апеляційного оскарження та про згоду на спрощене провадження не надавав [239]; підозрюваний не надавав згоди на призначення покарання, справа розглянута без дослідження доказів, підозрюваний вважав, що підписав не згоду на проведення розгляду в порядку спрощеного провадження [242].

У всіх вищевказаних випадках суди, відмовляючи у задоволенні апеляційних та касаційних скарг, зазначають, що добровільність позиції обвинуваченого підтверджувалась, зокрема, його письмовою заявою, складеною у присутності захисника – адвоката; матеріали провадження не містять скарг або заяв від підозрюваного чи його захисника, де б йшлося про застосування примусу чи протиправного впливу з боку працівників органу досудового розслідування з метою примусити підозрюваного написати заяву про визнання винуватості, відсутні дані про звернення до правоохоронних органів у порядку, визначеному ст. 214 КПК України, із відповідними заявами.

Спрощене провадження щодо кримінальних проступків здійснюється згідно із загальними правилами судового провадження, передбаченими КПК України, з урахуванням параграфу 1 Глави 30 КПК України [74].

При цьому, дискусійним питанням, на якому зокрема також зосереджено увагу І.В. Гловюк, є наявність у суду повноважень повернути обвинувальний акт щодо кримінального проступку поза межами судового засідання.

Зокрема, І.В. Гловюк у своєму дослідженні вказує, що КПК України, крім перехідного періоду не передбачив особливої процедури повернення обвинувальних актів щодо кримінальних проступків поза межами підготовчого засідання, а стадія підготовчого судового провадження є єдиною стадією, на якій суд уповноважений вирішити це питання [36, с. 68].

До прикладу, ухвалою Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 23.12.2022 № 308/16887/22 повернуто обвинувальний акт прокурору. Суд розглянувши у спрощеному провадженні щодо кримінальних проступків за відсутності учасників судового провадження обвинувальний акт у кримінальному

провадженні встановив, що такий не відповідає приписам ч. 2 ст. 291 КПК України, а саме у формулюванні обвинувачення, невірно зазначено час вчинення кримінального правопорушення [251].

Як вірно зазначено Закарпатським апеляційним судом, яким вищевказану ухвалу Ужгородського міськрайонного суду скасовано, нормами кримінального процесуального закону передбачено право суду прийняти рішення про повернення обвинувального акта у підготовчому судовому засіданні та не регламентовано можливості постановлення судом судового рішення про повернення обвинувального акта за результатами його розгляду у спрощеному провадженні [236].

Суд має право визнати за необхідне та призначити розгляд обвинувального акта щодо кримінального проступку у судовому засіданні, викликавши для участі учасників кримінального провадження [74].

Відтак вважаємо, що у випадку встановлення судом невідповідності обвинувального акта вимогам КПК України, в частині положень ч. 3 ст. 382 КПК України, суд призначає розгляд обвинувального акта та викликає для участі в ньому учасників кримінального провадження, якщо визнає це за необхідне. В подальшому, у підготовчому судовому засіданні суд має право, за наявності для цього достатніх підстав, прийняти рішення про повернення обвинувального акта прокурору. Такі дії суду відповідатимуть вимогам ст. ст. 314, 382 КПК України.

Варто зазначити, що розглядаючи обвинувальний акт у спрощеному порядку суд не має законних підстав для закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України за власної ініціативи, без клопотання учасника судового провадження [149].

У вироку суду за результатами спрощеного провадження замість доказів на підтвердження встановлених судом обставин зазначаються встановлені органом досудового розслідування обставини, які не оспоруються учасниками судового провадження (ч. 2 ст. 382 КПК України) [74].

Водночас, частиною четвертою статті 95 КПК України передбачено, що суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо

сприймав під час судового засідання або отриманих у порядку, передбаченому статтею 225 цього Кодексу. Суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору або посилатися на них [74].

Вказані норми кримінального процесуального законодавства містять очевидну суперечність. З одного боку, суд зобов'язаний безпосередньо сприймати показання і базувати на них свої висновки, а з іншого – має право обґрунтувати вирок щодо кримінального проступку на обставинах встановлених органом досудового розслідування, що є прямим порушенням передбаченої статтею 23 КПК України засади кримінального провадження, а саме безпосередності дослідження показань, речей і документів.

Разом з тим, стосовно кримінальних проступків можлива не лише спрощена судова процедура.

Якщо суд визнає за необхідне, то він має право призначити розгляд у судовому засіданні обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку та викликати для участі в ньому учасників кримінального провадження. Вважаємо, що така можливість залишається і в інших учасників кримінального провадження, хоча це безпосередньо не передбачена у КПК України. У такому випадку застосовується загальна процедура судового розгляду [74].

Необхідність проведення судового розгляду обвинувального акта, який надійшов для розгляду у спрощеному провадженні, може виникнути, якщо:

- а) відсутні фактичні підстави для визнання винуватості;
- б) існують обґрунтовані підстави вважати, що особа не добровільно визнала свою винуватість та з тих чи інших причин не оспорує встановлені досудовим розслідуванням обставини;
- в) проведення розгляду обвинувального акта у спрощеному провадженні порушує права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб тощо [179].

Водночас, аналізом судової практики вбачається, що обвинуваченими та їх захисниками подаються апеляційні скарги на вирoki судів з огляду на те, що судом не було розглянуто необхідність призначення розгляду обвинувального акта у судовому засіданні та виклику для участі учасників кримінального провадження.

З цього приводу Верховний Суд висловив позицію, що вирішення вищезазначеного питання є проявом дискреційних повноважень суду, що слідує з наведених положень процесуального закону, а призначення розгляду обвинувального акта в судовому засіданні та виклик для участі у ньому учасників кримінального провадження є правом, а не обов'язком суду [229].

Варто зауважити, що згідно з ч. 5 ст. 382 КПК України вирок за результатами розгляду обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку може бути оскаржений в апеляційному порядку з урахуванням особливостей, передбачених статтею 394 цього Кодексу [74].

В свою чергу, ч. 1 ст. 394 КПК України передбачає, що вирок суду першої інстанції, ухвалений за результатами спрощеного провадження в порядку не може бути оскаржений в апеляційному порядку з наступних підстав:

- 1) розгляду провадження за відсутності учасників судового провадження;
- 2) не дослідження доказів у судовому засіданні;
- 3) з метою оспорити встановлені досудовим розслідуванням обставини.

Такі обмеження в частині оскарження вироку суду роз'яснюються підозрюваному, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, при наданні згоди на розгляд обвинувального акта у спрощеному порядку.

Відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 412 КПК України здійснення судового провадження за відсутності обвинуваченого, крім випадків, передбачених ч. 3 ст. 323, ст. 381 КПК України, визнається істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону та підставою для скасування судового рішення [74].

Вказана вимога є однією з гарантій дотримання прав обвинуваченого, передбачених, зокрема, у ст. 42 КПК України, та спрямована на ефективну реалізацію таких прав під час здійснення судового провадження.

При цьому, суди апеляційної інстанції, встановивши, що у матеріалах справи наявна заява підозрюваного щодо визнання своєї винуватості, згода із встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлення з обмеженням права на апеляційне оскарження та згода на розгляд обвинувального

акта у спрощеному провадженні, подана у присутності захисника, обґрунтовано відмовляють у відкритті апеляційного провадження.

Зокрема, таку позицію судів апеляційної інстанції підтримує і Верховний Суд, про що зазначено у його постановах від 24.11.2022 у справі № 448/336/22 [143], від 06.10.2022 у справі № 523/8813/21 [141], ухвалі від 15.11.2022 у справі № 461/1739/22 [228].

Аналогічна ситуація має місце у випадку оскарження потерпілими вироків судів першої інстанції, ухвалених за результатами спрощеного провадження.

Так, Верховний Суд залишив без задоволення касаційну скаргу потерпілого, подану з мотивів того, що він не був повідомлений про дату слухання кримінального провадження. Зокрема, Верховний Суд зазначив, що потерпілий висловив свою згоду із встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлений з обмеженнями права на апеляційне оскарження та надав згоду на розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні без проведення судового розгляду в судовому засіданні, про що свідчать його підписи у відповідних заявах [124].

Також, необхідно звернути увагу, що згідно із ч. 1 ст. 382 КПК України суд вивчає обвинувальний акт щодо вчинення кримінального проступку та додані до нього матеріали та ухвалює вирок у 15-денний строк з дня його отримання, або ж невідкладно, якщо особу затримано в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298-2 КПК України.

При цьому, слід звернути увагу, що законодавцем визначено можливість розгляду судом обвинувальних актів щодо кримінальних проступків за відсутності учасників судового провадження. У такому випадку, вирок за результатами їх розгляду скеровується учасникам вже після ухвалення. Вказане ускладнює реалізацію сторонами повноважень, пов'язаних із можливістю оскаржити судові рішення в апеляційному порядку.

Водночас, Верховний Суд у справі № 756/5760/22 від 16.02.2023 виклав правовий висновок, який стосується необхідності дотримання строків під час

оскарження судових рішень, ухвалених у спрощеному провадженні щодо кримінальних проступків.

Зокрема, постановою Верховного Суду залишено без задоволення подану прокурором касаційну скаргу на ухвалу апеляційного суду, якою відмовлено у задоволенні його клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження вироку.

Верховний Суд підтримуючи позицію апеляційного суду зауважив, що обвинувальний акт направлено прокурором до суду із клопотанням про його розгляд у спрощеному порядку. Відтак, відповідно до норм КПК України, обвинувальний акт був розглянутий у п'ятиденний строк з ухваленням вироку.

Отже, прокурор у кримінальному провадженні повинен був цікавитись результатами розгляду судом цього кримінального провадження та мав можливість дізнатись мотиви прийнятого рішення.

Верховний Суд зауважив, що ЄСПЛ неодноразово наголошував на тому, що сторона, яка задіяна у судовому розгляді справи, зобов'язана з розумним інтервалом часу сама цікавитися провадженням у її справі, добросовісно користуватися своїми процесуальними правами та неухильно виконувати процесуальні обов'язки. Сторони повинні вживати заходи, щоб довідатись про стан відомого їм судового провадження, обов'язком заінтересованої сторони є прояв особливої старанності під час захисту своїх інтересів [147].

При цьому, погоджуємось із висновками, сформульованими за результатами наукової розвідки І.В. Басистою, Н.В. Глинською та О.М. Дроздовим, що у КПК України визначено лише те, що копія вироку про результати розгляду обвинувального акта щодо кримінального проступку, не пізніше наступного дня після його ухвалення, надсилається учасникам судового провадження. Водночас, жодних додаткових обов'язків щодо ініціативної діяльності, в тому числі прокурора, КПК України не встановлює. Відтак, для прокурора, який не брав участі у розгляді справи, строк апеляційного оскарження судового рішення має обчислюватись з дня отримання його копії [10, с. 369].

Враховуючи наведене, вважаємо, що неухильне дотримання строків під час здійснення кримінального провадження є неможливим без наявності чітких правил їх обчислення. При цьому, важливого значення набувають приписи правових норм, які регулюють початковий момент перебігу строків, обставини, що впливають на його перебіг, а також встановлюють момент його закінчення, оскільки процедура визначення строків для подання апеляційної скарги має на меті забезпечити належне відправлення правосуддя. Окрім цього, важливим моментом є і дотримання принципу правової визначеності, зокрема в частині можливості чи неможливості оскарження судових рішень, ухвалених у спрощеному провадженні щодо кримінальних проступків.

Відповідно до статистичних даних впродовж 6 місяців 2020 року на розгляді судів перебувало 5226 проваджень за клопотаннями про розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні.

Водночас, загальна кількість кримінальних правопорушень щодо кримінальних проступків, за якими провадження направлені до суду – 28722 [56].

Отже, вже у перші 6 місяців функціонування інституту кримінальних проступків, кожне 5 кримінальне провадження скеровано до суду із клопотанням прокурора про розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні.

Із загальної кількості справ вказаної категорії, котрі перебували на розгляді судів, у 2020 році розглянуто 4702 провадження, із постановленням вироку – 4543. Тобто фактично судами розглянуто 89,9 % обвинувальних актів скерованих для розгляду у спрощеному провадженні [56].

Відповідно до Єдиного звіту про кримінальні правопорушення за 2021 рік, впродовж вказаного року, органами досудового розслідування до суду загалом скеровано 50932 кримінальних проваджень щодо кримінальних проступків [49].

При цьому, у 2021 році на розгляді судів перебувало уже 12796 проваджень за клопотаннями прокурора про розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні, отже кожен 4 обвинувальний акт був скерований прокурором із таким клопотанням.

В свою чергу, із 12796 проваджень вказаної категорії судами розглянуто 11974, що становить 93,6%, із постановленням вироку – 11645 [57].

У 2022 році на розгляді судів перебувало 10023 провадження за клопотанням про розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні. При цьому, впродовж вказаного року, органами досудового розслідування до суду загалом скеровано 37211 кримінальних проваджень щодо кримінальних проступків.

Так, судами із 10023 проваджень розглянуто 9448, тобто 94,3%, із постановленням вироку – 9259.

Усього у 2022 році судами розглянуто 33823 провадження щодо кримінальних проступків [58].

Органами досудового розслідування впродовж 2023 року до суду загалом скеровано 49650 кримінальних проваджень щодо кримінальних проступків, в тому числі 15094 – із клопотанням про розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні.

Із загальної кількості проваджень, за клопотаннями про розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні, що перебували на розгляді судів у 2023 році (15658) – судами розглянуто 14837 (94,7%), у тому числі із постановленням вироку 14648 [59].

Аналізуючи статистичну звітність щодо функціонування спрощеного судового провадження щодо кримінальних проступків, можна зробити однозначний висновок – такий інститут досягнув бажаних результатів.

Відсоток розглянутих справ вказаної категорії впродовж останніх трьох з половиною років є надзвичайно високим і в середньому становить 93%, чого аж ніяк не досягнуто під час судового розгляду кримінальних проступків у загальному порядку (63%), і тим більше нетяжких злочинів (41%), тяжких злочинів (33%) та особливо тяжких злочинів (13%).

Однак, навіть за таких статистичних показників дієвості розгляду обвинувального акта у спрощеному провадженні у КПК України існує ряд недоліків, наведених у даному підрозділі, які потребують виправлення та уточнення.

Висновки до розділу 2

Проведений у даному розділі дисертації юридичний аналіз особливостей досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень щодо кримінальних проступків, надав можливість виділити низку проблемних аспектів теоретико-прикладного та практичного характеру, а також запропонувати оптимальні шляхи для їх вирішення.

Зокрема, з урахуванням принципу правової визначеності, висловлено пропозицію щодо доповнення вказівкою на дізнавача ті статті КПК України, у яких виконання повноважень дізнавачем може певним чином обмежувати права чи свободи осіб.

При умові, що не буде врахована інша пропозиція, висловлена у цій роботі (щодо відсутності підстав для отримання ухвали слідчого судді та необхідності «легалізації» джерел доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки для їх подальшого використання у кримінальному провадженні щодо злочину), для уникнення різного тлумачення та підвищення якості кримінального процесуального регулювання вказаного питання запропоновано у абз. 1 ч. 1 ст. 298-1 КПК України фразу «такі процесуальні джерела доказів» замінити словами «пояснення осіб, результати медичного освідування, висновки спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото– і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото– і кінозйомки, відеозапису».

Виходячи із практики досудового розслідування кримінальних проступків, обґрунтовано необхідність забезпечення у чинному КПК України можливості продовження строків дізнання до двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, у випадку неможливості його закінчення внаслідок особливої складності провадження, на підставі ухвали слідчого судді.

Також, за результатами аналізу норм законодавства щодо порядку та особливостей затримання особи, що вчинила кримінальний проступок, уповноваженою службовою особою, запропоновано ч. 1 ст. 298-2 КПК України викласти наступним чином: «Уповноважена службова особа, дізнавач мають право

без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні кримінального проступку...», а також внести відповідні зміни до ст. 40-1 КПК України в частині повноважень дізнавача на затримання підозрюваної особи.

Вказано на необхідність чіткого встановлення вимог до підстав, мети, порядку проведення процесуальних дій, зазначених у ст. 300 КПК України, зокрема відібрання пояснень, проведення медичного освідування, отримання висновку спеціаліста, зняття показань технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото– і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото– і кінозйомки, відеозапису.

На наше переконання, задля чіткого визначення строків на виконання повноважень на кожному етапі досудового розслідування, необхідно внести зміни до положень ч. 1 ст. 301 КПК України в частині строку скерування дізнавачем зібраних матеріалів прокурору, зазначивши, що «Дізнавач зобов'язаний у найкоротший строк, але не пізніше сорока восьми годин з моменту затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 цього Кодексу, подати прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом із повідомленням про підозру...». У такому випадку, надані прокурору, у ч. 2 ст. 301 КПК України, 24 години для прийняття однієї з зазначених у вказаній статті дій, будуть входити в загальні строки досудового розслідування, передбачені ст. 219 КПК України.

Виокремлено власну позицію щодо строків та суб'єктів, яким мають бути надані копії матеріалів дізнання, порядку надання речових доказів для ознайомлення, а також сформовано обставини, за яких вважатиметься, що копії матеріалів дізнання неможливо вручити.

Опрацюванням співвідношення норм ст. 290 КПК України та ч. 5 ст. 301 КПК України між собою, у дисертації нами обґрунтовано, що надання доступу до матеріалів досудового розслідування відповідно до вимог ст. 290 КПК України, однак невиконання приписів ч. 5 ст. 301 КК України щодо надання копій матеріалів дізнання шляхом їх вручення, не може вважатися істотним порушенням вимог КПК України, та тягнути за собою відсутність у суду права допустити відомості, що

містяться у них, як докази, оскільки ст. 290 КПК України забезпечує сторонам такі ж гарантії, як і частина 5 статті 301 КПК України.

За результатами аналізу статистичних даних відносно функціонування спрощеного судового провадження щодо кримінальних проступків, встановлено, що вказаним інститутом досягнуто бажаних результатів.

При цьому, зосереджено увагу на необхідності дотримання усіх умов для надіслання прокурором до суду обвинувального акта із клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні, в тому числі наявності добровільної та усвідомленої згоди підозрюваного, відсутність заперечень потерпілого, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Зазначено, що у випадку встановлення судом невідповідності обвинувального акта вимогам КПК України, в частині положень ч. 3 ст. 382 КПК України, суд призначає розгляд обвинувального акта та викликає для участі в ньому учасників кримінального провадження, якщо визнає це за необхідне. В подальшому, у підготовчому судовому засіданні суд має право, за наявності для цього достатніх підстав, прийняти рішення про повернення обвинувального акта прокурору. Такі дії суду відповідатимуть вимогам ст. ст. 314, 382 КПК України.

РОЗДІЛ 3. СПОСОБИ УСУНЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

3.1. Правове регулювання розслідування кримінальних проступків у зарубіжному законодавстві

Важливість теоретичного вивчення проблемних питань, котрі виникають під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проступків зумовлена потребами практики застосування новел Кримінального процесуального кодексу України, якими введено в дію даний інститут.

Без сумніву, такі проблемні питання потребують теоретичного осмислення та законодавчого вирішення, однак законотворча діяльність не буде достатньо ефективною, якщо не враховувати та не вивчати досвід інших демократичних держав світу, у яких інститут кримінальних проступків функціонує вже протягом тривалого часу. Очевидно, що розслідування кримінальних правопорушень у формі дізнання має суттєві відмінності у різних країнах.

Курс, який тримає Україна на вступ в ЄС вимагає, поміж іншого, і приведення КПК України до стандартів рамкового кримінального процесуального законодавства.

Глибокий аналіз зарубіжного досвіду щодо досудового розслідування та судового розгляду справ щодо кримінальних проступків, слугуватиме базисом для вдосконалення існуючих проблемних питань у діючому законодавстві України.

Зокрема, такі вчені як О.В. Баулін, Н.І. Бровко, Г.П. Власова, В.В. Луцик, І.В. Манжул, А.М. Михайлюк, В.І. Самарін, П.Ю. Світайло, С.І. Сімакова, Г.В. Федотова, М.І. Хавронюк та інші, звертали увагу у своїх дослідженнях на досвід законодавчого регулювання інституту кримінального проступку у зарубіжних країнах.

Як вірно зазначає І.В. Манжул, аналізуючи наведену проблематику, насамперед необхідно звертати увагу на: поділ злочину на види злочинних діянь у

зарубіжному кримінальному праві; його розмежування з проступком; поняття кримінального проступку; встановлення суб'єкта юрисдикції, який визначає межі провадження кримінальних проступків; переваги спрощеного провадження з розгляду таких справ та його особливості; обґрунтування необхідності прийняття самостійного окремого законодавчого акта щодо кримінального проступку, інші аспекти інституту кримінального проступку [95, с. 195].

Інститут кримінального проступку не є новим у міжнародному праві. Водночас, дізнання у англо-саксонській та романо-германській (континентальній) правових системах мають свої особливості.

Французька Республіка є яскравим представником романо-германської системи, оскільки основним джерелом кримінального та кримінально-процесуального права цієї країни є кодифіковані законодавчі акти.

Зокрема, ще у Кримінальному кодексі Франції 1810 року було закріплено класифікацію суспільно небезпечних діянь, на злочини, за які було встановлено тяжкі та «ганебні» покарання; проступки – за які передбачено виправні покарання; а також поліцейські правопорушення – які передбачали поліцейські покарання [20, с. 299].

У Кримінальному кодексі Французької Республіки 1992 року вищевказана класифікація здебільшого була збережена, однак дещо модифікована.

Зокрема, злочинні діяння відповідно до Кримінального кодексу Франції 1992 року поділяються на злочини (crime), проступки (delit) та порушення (contraventions) [278]. Проступок – це менш тяжке ніж злочин правопорушення, яке подібне на адміністративне, однак, на відміну від адміністративного правопорушення тягне за собою судимість у особи [4, с. 181]. При цьому, самого визначення проступку у Кримінальному кодексі Франції немає.

Федеративна Республіка Німеччина також відноситься до представників романо-германської правової системи. Водночас, поряд із Кримінальним кодексом ФРН існують закони додаткового права (Nebenstrafrecht), які встановлюють покарання за певні діяння.

Так, Кримінальний кодекс ФРН (§ 12) закріплює подвійну категоризацію злочинних діянь на злочин (Verbrechen) і проступок (Vergehen) [104, с. 196]. Критерієм поділу є розмір покарання, що передбачений за вчинення відповідного діяння.

Зокрема, проступками вважаються протиправні діяння, за які передбачено покарання у вигляді штрафу або позбавлення волі строком на один рік чи менше [265, с. 280].

Детальний аналіз законодавства про кримінальні проступки у **Естонії, Литві та Латвії** здійснено М.І. Хавронюком. Зокрема, науковець зазначає, що законодавці вказаних країн застосували однакові родові поняття «злочинне діяння» для понять «проступок» та «злочин», а самому проступку дали формальне визначення – злочинного діяння, за вчинення якого у Кримінальному кодексі (у Естонії – Пенітенціарний кодекс) передбачено певне покарання, здебільшого – нетривале позбавлення волі, або більш м'яке покарання (штраф, арешт, позбавлення права керування транспортним засобом [269, с. 125]. За цих умов, зазначає М.І. Хавронюк, між злочином та проступком у вказаних країнах майже немає відмінностей, що здебільшого впливає і на порядок їх розслідування та судового розгляду.

Як зазначають Р.В. Миронюк та С.А. Миронюк у державах із широким кримінальним правом, яке охоплює право про адміністративні правопорушення, зокрема Естонії, на здійснення провадження поширюється положення кримінального кодексу. Закони про проступки цієї країни лише визначають особливості провадження щодо накладення санкцій [101, с. 223].

Досліджуючи кримінальне процесуальне право у вищезгаданих державах, варто зауважити, що основним його джерелом у **Французькій Республіці** є Code de procédure pénale (Кримінально-процесуальний кодекс Франції), прийнятий 1958 року [279].

Так, А.М. Михайлюк відзначає, що у Франції є п'ять форм дізнання: 1) очевидних кримінальних діянь; 2) первісне; 3) сумнівної смерті при підозрілих

обставинах; 4) дізнання при розшуку безвісти зниклих осіб; 5) розшук осіб, що переховуються [103, с. 172].

Згідно з кримінальним процесуальним законодавством Французької Республіки, дізнання вважається еквівалентом загального розслідування. Воно спрямоване на підтвердження факту наявності події правопорушення, збір доказів і встановлення особи, яка вчинила таке правопорушення. Наступним етапом після дізнання є попереднє слідство, яке проводиться відносно злочинів та інших протиправних діянь. Цей етап не є обов'язковим і здійснюється лише на підставі рішення прокурора. Тобто, за інших обставин, кримінальне розслідування завершується під час поліцейського дізнання.

Дізнання здійснюється під керівництвом прокурора посадовими особами, державними службовцями та агентами (ст. 12 КПК Франції) [279].

При цьому, саме кримінальні проступки у Франції розслідуються у формі очевидних кримінальних діянь. Проступок вважається очевидним, відповідно до ст. 53 КПК Франції, якщо: вчиняється в даний час, або щойно був вчинений; якщо в безпосередній близькості від місця події підозрюваного переслідують; у нього знаходять предмети, або пред'являють сліди або докази, що вказують на його участь у проступку.

Після виявлення очевидного проступку розслідування, що проводиться під наглядом прокурора може тривати без перерви протягом восьми днів. Якщо розслідування, необхідне для встановлення істини щодо проступку, не може бути відкладено, прокурор вправі прийняти рішення про продовження розслідування на тих самих умовах, але не більше ніж на вісім днів [279].

Принципова різниця щодо застосування запобіжних заходів між Україною та Францією вбачається у тому, що за наявності відповідних для цього умов, передбачених ст. 62-2 КПК Франції, до особи, яка вчинила очевидний проступок може бути застосовано поліцейське тримання під вартою на строк до 24 годин, який в подальшому може бути продовжено. При цьому, у випадку, якщо проти особи немає достатніх доказів, вона може затримуватись лише для проведення допиту.

Якщо цього вимагають потреби розслідування проступку, прокурор може видати ордер на обшук будь-якої особи, щодо якої є одна або більше розумних підстав підозрювати, що вона вчинила або намагалася вчинити правопорушення (ст. 69 КПК Франції) [279].

Співробітники судової поліції та під їхнім наглядом співробітники судової поліції, проводять попереднє розслідування або за дорученням прокурора, або за власною ініціативою. Ця діяльність здійснюється під наглядом прокурора.

Доручаючи співробітникам кримінальної поліції проведення досудового розслідування, прокурор встановлює строк, протягом якого розслідування має бути завершено. Він може продовжити цей строк з урахуванням обґрунтувань, наданих слідчими [279].

Тривалість попереднього розслідування проступку не може перевищувати двох років, та з письмового дозволу прокурора із зазначенням причин, тривалість може бути продовжено один раз максимум на один рік після закінчення вказаного строку.

Слідчі повинні завершити свою діяльність і передати матеріали справи прокурору до закінчення дворічного строку або, у разі його продовження, трирічного строку для того, щоб можна було розпочати публічне провадження, за необхідності шляхом початку судового розслідування, або застосування альтернативної процедури кримінального переслідування, або закриття провадження [279].

Підготовче слідство, яке проводиться після поліцейського дізнання, здійснюється слідчим суддею. Після завершення попереднього слідства справа передається на розгляд обвинувальній камері апеляційного суду [39, с. 310]. При цьому, підготовче слідство є обов'язковим для кримінальних проступків та може проводитись відносно цієї категорії правопорушень лише за вимогою прокурора.

Відповідно до КПК Франції, прокурор може обрати спрощену процедуру судового розгляду. У такому випадку, він насилає обвинувальний акт і свої матеріали до суду. В свою чергу, суддя приймає рішення без попереднього обговорення шляхом винесення кримінальної постанови або про виправдання

обвинуваченого, або про засудження його до штрафу і, за необхідності, до одного або декількох додаткових покарань. При цьому, якщо суддя вважає, що було б корисно провести змагальний розгляд справи, він передає справу прокурору для здійснення кримінального переслідування у звичайному порядку [279].

При цьому, на відміну від КПК України, беззаперечного визнання вини підозрюваним, згоди підозрюваного з розглядом обвинувального акта за його відсутності, відсутності заперечень потерпілого, не вимагається.

Г.П. Власова відзначає також те, що у Французькій Республіці фактором, який визначає межі розслідування у справах про кримінальні проступки є пріоритет призначення обвинуваченому за вчинений кримінальний проступок покарання саме у вигляді штрафу, зокрема якщо за вчинення проступку передбачено можливість призначення як штрафу, так і ув'язнення. Проте на цей фактор впливають і інші обставини, а саме добровільна сплата штрафу засудженим, позиція прокурора стосовно типу і розміру покарання [25, с. 25].

Кримінально-процесуальний кодекс **Федеративної Республіки Німеччина** регулює особливості провадження щодо проступків.

Так, відповідно до § 153а Кримінально-процесуального кодексу ФРН за згодою суду, відповідального за відкриття основного провадження, та обвинуваченого, прокуратура може тимчасово утриматися від висунення публічного обвинувачення у справі про проступок і водночас накласти на обвинуваченого умови та інструкції, якщо вони відповідають суспільному інтересу в кримінальному переслідуванні і не суперечать тяжкості вини [287]. Такими умовами зокрема можуть бути: платіж для відшкодування шкоди, завданої правопорушенням; сплата певної грошової суми благодійній організації чи державній казні; медіація з потерпілим; пройти курс соціального навчання чи лікування.

Окрім цього, § 407 Кримінально-процесуального кодексу ФРН передбачає, що у провадженні судді у кримінальних справах та у справах, що підпадають під юрисдикцію мирових суддів, правові наслідки проступку можуть бути визначені

шляхом винесення письмової постанови про покарання без проведення основного судового засідання за письмовою заявою прокуратури.

Прокуратура звертається з таким клопотанням, якщо за результатами розслідування вона не вважає, що судовий розгляд справи є необхідним. Клопотання повинне бути спрямоване на конкретні правові наслідки. Вона використовується для відкриття публічного провадження [287].

При цьому, постановою про спрощене стягнення можуть бути визначені лише такі правові наслідки правопорушення, окремо або паралельно:

1) штраф, попередження із застереженням покарання, заборона керування транспортними засобами, конфіскація, знищення, приведення в непридатність, повідомлення про засудження та штрафи щодо юридичної особи або об'єднання осіб;

2) вилучення посвідчення водія, якщо заборона не перевищує двох років;

2а) заборона утримувати або доглядати, торгувати або іншим чином професійно поводитися з тваринами будь-якого або певного виду на строк від одного до трьох років;

3) утримання від покарання [287].

Якщо обвинувачений має захисника, йому також може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до одного року, якщо його виконання буде відстрочено з випробувальним терміном.

Згідно з абзац 2 § 408 Кримінально-процесуального кодексу ФРН якщо суддя не вважає наявність достатньої підозри щодо обвинуваченого, він повинен відмовити у винесенні постанови про спрощене покарання.

Суддя зобов'язаний задовольнити клопотання прокурора, якщо немає заперечень проти видачі судової постанови про спрощене стягнення. Однак, суддя повинен призначити основне слухання, якщо у нього є застереження щодо прийняття рішення без нього, або якщо він бажає відхилитися від судового рішення, викладеного в клопотанні про видачу судової постанови, або встановити правові наслідки, відмінні від тих, про які просив прокурор, і якщо прокуратура

наполягає на їх застосуванні. Таким чином, спрощене провадження переходить у загальне основне судове провадження.

Якщо основне провадження вже відкрито, прокуратура може подати клопотання про винесення постанови про спрощене покарання в рамках провадження перед суддею у кримінальних справах і судом мирових суддів, якщо дотримані вимоги § 407 Кримінально-процесуального кодексу ФРН [287].

Обвинувачений може подати заперечення проти постанови про спрощене покарання у письмовій формі або до протоколу судового засідання протягом двох тижнів з дня вручення постанови в суді, який видав постанову про спрощене покарання.

Естонською Республікою 22.05.2002 прийнято Деліктно-процесуальний кодекс, яким встановлено порядок провадження у справах про проступки. Такий порядок стосується провадження в позасудовому порядку, здійснення судочинства та виконання призначених покарань [41].

Ключовий аспект, закріплений у вищевказаному Кодексі – це провадження в справах про проступки у позасудовому порядку. Так, відповідно до ст. 9 установами, що здійснюють переслідування у позасудовому порядку, є органи, наділені повноваженнями виконавчої влади, а також міські та волосні управи [41].

Водночас, запобіжні заходи, які передбачені кримінальним процесуальним законодавством заборонено застосовувати вищевказаних справах.

Відповідно до норм Деліктно-процесуального кодексу Естонської Республіки у справах про проступки можуть бути застосовані наступні процедури:

1) Припинення провадження. З міркувань доцільності, а також якщо шкода завдана проступком відшкодована, особа, яка веде провадження, вправі його припинити (ст. 30);

2) Попереджувальне провадження. Якщо вчинено малозначний проступок, особу, яка його вчинила, може бути залишено без покарання і накладено попереджувальний штраф, або ж відповідна установа вправі обмежитися усним попередженням (ст. 53-54);

3) Прискорене провадження. Таке провадження може бути застосовано, якщо обставини вчинення проступку є очевидними. У такому випадку на особу накладається штраф. При цьому, прискорене провадження не проводиться, якщо особа проти цього заперечує, є неповнолітньою, або особою, що страждає психічним розладом (ст.55-57);

4) Провадження в загальному порядку.

Якщо ідеться про провадження в загальному порядку, то у такому випадку складається протокол про проступок. Подальший рух справи залежить від того, якому органу підсудний проступок. Якщо йдеться про повітовий або міський суд, то справа про проступок, надані особою заперечення направляється для розгляду у відповідний суд. Якщо справа належить до компетенції установи, яка здійснює провадження у позасудовому порядку, то рішення приймається у письмовому провадженні на підставі зібраних у справі доказів та наявних матеріалів, без виклику учасників процесу (ст. 58-75).

При цьому, цікавим для дослідження є також досвід **Естонської Республіки**, щодо порядку завершення досудового розслідування та спрощеного провадження, передбаченого для злочинів у КПК Естонії, оскільки такі процедури є максимально наближеними до тих, що закріплені у КПК України.

Відповідно до § 222 КПК Естонії працівник слідчого органу скерує матеріали кримінальної справи до прокуратури, після того як переконується, що усі необхідні докази у справі вже зібрано [285].

Прокуратура, до якої надійшло кримінальне провадження, оголошує досудове провадження закінченим, зобов'язує слідчий орган виконати додаткові дії або закриває кримінальне провадження. Якщо прокуратура визнає, що досудове провадження завершено, вона направляє кримінальну справу для розгляду.

Згідно з § 224 Кримінально-процесуального кодексу Естонської Республіки прокуратура надає захиснику копію кримінального провадження на електронному носії інформації або на паперовому носії на письмову обґрунтовану вимогу захисника. Адвокат захисту може відмовитися від копії матеріалів справи. Прийняття або відмова від копії підписується захисником. Якщо участь захисника

не є обов'язковою, кримінальне провадження може бути надано для ознайомлення підозрюваному за його клопотанням у спосіб, встановлений прокурором.

Окрім цього, на вимогу потерпілого або цивільного відповідача прокуратура надає кримінальну справу для ознайомлення. Потерпілий і цивільний відповідач мають право зняти копії з матеріалів кримінальної справи та вимагати від сторони обвинувачення зняти копії з матеріалів кримінальної справи за плату.

За клопотанням захисника, потерпілого або цивільного відповідача йому пред'являється для ознайомлення запис у кримінальній справі або речовий доказ.

Про пред'явлення захиснику, потерпілому або цивільному відповідачу кримінальної справи, запису у кримінальній справі або речового доказу робиться відмітка в кримінальній справі [285].

Із такого законодавчого регулювання відкриття матеріалів дізнання у Естонській Республіці вважаємо за необхідне виділити наступні ключові моменти:

1. Копії матеріалів кримінального провадження надаються на електронному носії інформації;

2. Копії матеріалів кримінального провадження надаються на паперовому носії виключно на письмову обґрунтовану вимогу захисника;

3. У випадку обов'язкової участі захисника у кримінальному провадженні – матеріали надаються виключно захиснику, а вже безпосередньо захисник ознайомлює підозрюваного/обвинуваченого із матеріалами справи;

4. Якщо участь захисника не є обов'язковою кримінальне провадження надається для ознайомлення підозрюваному за його клопотанням. При цьому, спосіб у який провадження може бути надано для ознайомлення встановлюється прокурором;

5. Відеозапис у кримінальній справі або речовий доказ надається лише у випадку отримання відповідного клопотання;

6. Потерпілому або цивільному відповідачу кримінальне провадження надається для ознайомлення не в обов'язковому порядку, а лише за їх клопотанням. При цьому, копії із матеріалів надаються за додаткову плату.

На нашу думку, відкриття матеріалів дізнання у спосіб передбачений § 224 Кримінально-процесуального кодексу Естонської Республіки повністю забезпечує додержання гарантій прав особи у кримінальному процесі та може бути запозичений для імплементації у КПК України.

У КПК Естонії також передбачено підстави для застосування спрощеного судового провадження.

Зокрема, за клопотанням обвинуваченого і прокуратури суд може вирішити кримінальну справу за матеріалами кримінальної справи в порядку спрощеного провадження без виклику свідків, експертів і експертів. Водночас, таке клопотання може бути подано лише до початку дослідження доказів [28, с. 98].

Із заявою про застосування спрощеного провадження підозрюваний, обвинувачений може звернутися до прокуратури, однак у разі відмови прокурора – кримінальне провадження продовжується у загальному порядку.

Обвинувачений і прокуратура можуть відмовитися від застосування спрощеного провадження до закінчення судового слідства. Якщо під час судового розгляду обвинувачений або прокуратура відмовляється від клопотання про застосування спрощеного позовного провадження, суд повертає кримінальну справу до прокуратури.

Перш за все, суддя, який отримав кримінальне провадження, перевіряє підсудність кримінальної справи відповідно до положень КПК Естонії та постановляє:

- 1) притягнути обвинуваченого до відповідальності;
- 2) повернути кримінальну справу до прокуратури, якщо немає підстав для застосування спрощеного провадження;
- 3) повернути кримінальну справу до прокуратури і продовжити провадження, якщо суд не погоджується на розгляд кримінальної справи в порядку спрощеного провадження [285].

У судові засідання під час спрощеного провадження запрошуються прокурор, обвинувачений, захисник, потерпілий і цивільний відповідач. Під час судового розгляду прокурор виступає з вступною промовою, адвокат надає висновок щодо

обґрунтованості обвинувачення, а також виступають потерпілий і цивільний відповідач. Обвинувачений також може вимагати його допиту.

Суд може постановити одне з наступних рішень:

1) повертає кримінальну справу до прокуратури, якщо немає підстав для застосування спрощеного провадження;

2) ухвала про повернення кримінальної справи до прокуратури, якщо матеріалів кримінальної справи недостатньо для розгляду кримінальної справи в порядку спрощеного провадження;

3) постанову про закриття кримінального провадження за наявності підстав, зазначених у пунктах 2-6 частини першої статті 199 КПК Естонії;

4) вирок про засудження або виправдання обвинуваченого.

При постановленні обвинувального вироку в порядку спрощеного провадження суд, зваживши всі обставини злочину, зменшує призначене обвинуваченому основне покарання на одну третину [285].

Законодавством **Латвійської Республіки** визначено, що у випадку вчинення особою кримінального проступку може бути застосовано порядок досудового кримінального провадження та судового розгляду у прискореному процесі [286].

Так, відповідний орган після початку розслідування зобов'язаний з'ясувати обставини вчиненого кримінального правопорушення, потерпілого, характер і розмір шкоди, визнати особу підозрюваною, отримати докази та вчинити інші процесуальні дії. Такі матеріали повинні бути надані прокурору не пізніше 10 днів з моменту відкриття кримінального провадження, інакше розслідування продовжується в загальному порядку.

Прокурор після отримання кримінального провадження в прискореному порядку вирішує питання щодо завершення досудового кримінального провадження та не пізніше 10 днів приймає рішення про передачу справи до суду або повертає матеріали для продовження розслідування із зазначенням необхідності проведення окремих процесуальних дій.

У випадку прийняття рішення про передачу справи до суду прокурор приймає ухвалу про передачу кримінальної справи до суду в прискореному порядку, яка вважається постановою про притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Строк розгляду справи визначає прокурор за погодженням із судом, але строк до судового засідання не може бути більшим ніж 10 днів, рахуючи з дня вручення обвинуваченому копії ухвали [286].

Після вручення обвинуваченому копії постанови прокурор письмово фіксує відомості про ставлення обвинуваченого до обвинувачення, чи бажає обвинувачений участі в судовому розгляді справи захисника чи перекладача, чи згоден він на можливість розгляду судом кримінальної справи без дослідження доказів. Після видачі копії постанови прокурор надсилає постанову та матеріали кримінальної справи до суду. Ухвала про передачу кримінальної справи до суду в прискореному порядку оскарженню не підлягає [286].

Кримінально-процесуальним кодексом **Литовської Республіки** також передбачено спрощений порядок розгляду справ [283].

Зокрема, відповідно до ст. 418 Кримінально-процесуального кодексу Литовської Республіки судовий розгляд може не проводитися, а покарання призначається кримінальним судовим наказом у випадках, коли правопорушник відшкодовує завдану шкоду, якщо така є, або зобов'язується відшкодувати чи виправити таку шкоду. У такому випадку прокурор звертається до судді із клопотанням про завершення провадження шляхом видачі кримінального наказу. При цьому, обвинувальний акт не складається, а клопотання надсилається до суду прокурором разом з матеріалами, зібраними під час досудового розслідування.

Про рішення завершити провадження кримінальним судовим наказом прокурор повідомляє потерпілого, який вправі оскаржити таке рішення протягом семи днів. Водночас, обвинувачений не має заперечувати проти завершення провадження шляхом видачі кримінального наказу.

Суддя, отримавши клопотання прокурора та матеріали, зібрані під час досудового розслідування, не пізніше семи днів приймає одне з таких рішень:

- 1) виносить кримінальний судовий наказ;

2) направляє справи до суду, якщо обставини справи недостатньо з'ясовані і сумніви, що виникли, можуть бути усунені лише в судовому засіданні;

3) закрити кримінальне провадження у випадках встановлення наявності обставин, які унеможливають провадження [283].

Відповідно до Кримінально-процесуального кодексу **Чеської Республіки** щодо кримінальних правопорушень, провадження у яких здійснюється в районному суді першої інстанції і за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше 5 років може бути проведено скорочене попереднє провадження. Таке провадження проводиться органами поліції.

Скорочене попереднє провадження має бути завершено не пізніше ніж через два тижні з дня, коли поліцейський орган повідомив підозрюваному про те, у вчиненні якого діяння він підозрюється, і яке кримінальне діяння розглядається в цьому діянні [282].

Після закінчення скороченого попереднього провадження поліцейський орган повинен подати прокурору короткий звіт про результат розслідування, в якому зазначається, яке кримінальне правопорушення вважається вчиненим, у вчиненні якого повідомлено про підозру та які докази, які можуть бути надані в суді, обґрунтовують підозру. Орган поліції долучає до протоколу всі документи та речі, зібрані під час скороченого попереднього провадження.

Прокурор приймає одне з наступних рішень:

1) вносить до суду клопотання про призначення покарання, якщо визнає, що результати скороченого досудового провадження виправдовують притягнення підозрюваного до суду;

2) подає до суду пропозицію про затвердження угоди про вину та покарання;

3) відкладає розгляд справи, у випадку, якщо вирішив затвердити мирову угоду; справа не містить підозри у вчиненні кримінального правопорушення; кримінальне переслідування є неприйнятним чи недоцільним;

4) передає справу до компетентного органу для розгляду правопорушення, або до іншого органу для дисциплінарного провадження;

5) повертає справу до поліцейського органу, у випадку необхідності проведення подальших дій у рамках скороченого попереднього провадження;

б) приймає рішення про неможливість проведення скороченого попереднього провадження [282].

Відповідно до статті 179d Кримінально-процесуального закону Чеської Республіки клопотання про покарання містить ті самі елементи, що й обвинувальний акт, за винятком обґрунтування. Прокурор додає до клопотання всі документи та інші додатки, які мають відношення до судового провадження та рішень.

Скорочене попереднє провадження не може бути проведено або продовжено, якщо:

а) названо причину затримання та не дотримано умов для передачі заарештованого підозрюваного разом із пропозицією про покарання до суду;

б) є підстави для здійснення спільного провадження щодо двох і більше кримінальних правопорушень, і хоча б одне з них потребує розслідування [282].

Відтак, як вірно зазначає П.Ю. Світайло між скороченим досудовим розслідуванням у Чеській Республіці проводити розслідування у спрощеному порядку мають повноваження лише органи поліції, які повинні виконувати всі дії в порядку загальних вимог досудового розслідування, в той час як згідно із КПК України можливе використання додаткових доказів, що є виключенням із загальних вимог доказування в кримінальному провадженні.

Окрім цього, у Кримінально-процесуальному кодексі Чеської Республіки передбачено, що спрощена процедура не може бути застосована до кримінальних справ, у за проведення спільного розслідування двох і більше злочинів, з яких хоча б один підлягає розслідуванню [197, с. 175].

Відповідно до Кримінального кодексу **Італійської Республіки** кримінальні правопорушення поділяються на злочини і проступки, відповідно до різних видів покарань, встановлених за них. Зокрема, проступками є діяння, що караються грошовим стягненням або арештом. Злочинами є діяння, які караються довічним позбавленням волі, позбавленням волі на певний строк або штрафом [281].

В свою чергу, особливості розслідування та судового розгляду кримінальних проступків у Італійській Республіці передбачено Кримінально-процесуальним кодексом Італії, а також Законом «Про зміни у кримінальній системі» 1981 року.

Так, відповідно до Розділу I Книги 6 Кримінально-процесуального кодексу Італії обвинувачений може вимагати, щоб судовий розгляд було завершено на попередньому слуханні. Воля обвинуваченого повинна бути виражена особисто або через спеціальну довіреність, а підпис засвідчується нотаріусом, іншою уповноваженою особою або захисником.

Клопотання подається до секретаріату разом із погоджувальним документом прокурора не пізніше ніж за п'ять днів до призначеного судового засідання. Клопотання та згода також можуть бути подані під час попереднього слухання, поки не будуть сформульовані висновки відповідно до статей 421 і 422 Кримінально-процесуального кодексу Італії.

За результатами розгляду клопотання суддя видає ухвалу про проведення спрощеного судового розгляду. Судовий розгляд у спрощеному порядку відбувається в камеральному порядку; суддя наказує, щоб судовий розгляд відбувався у відкритому засіданні, якщо цього вимагають усі підсудні [280].

У Розділі 54а Кримінально-процесуального кодексу **Республіки Польща** також передбачено можливість проведення прискореного провадження. Зокрема, відповідно до Art. 517b. § 1 Кримінально-процесуального кодексу Республіки Польща в порядку прискореного провадження можуть розглядатися справи, в яких проводиться розслідування, якщо особу, яка вчинила злочин, затримано на місці вчинення злочину або безпосередньо після його вчинення. Затриманий протягом 48 годин має бути доставлений поліцією і переданий у розпорядження суду з клопотанням про розгляд справи в порядку прискореного провадження. Розслідування може обмежитися допитом особи як підозрюваного, а також забезпеченням доказів в необхідному обсязі [284].

Описуючи тенденцію до виділення проступку як окремого виду кримінального правопорушення у законодавстві **Казахстану, Киргизії та Узбекистану** М.І. Хавронюк вдається і до аналізу особливостей регулювання

досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проступків у вказаних країнах.

Вчений за результатами дослідження зазначає, що у законодавстві Казахстану та Киргизії також передбачені процедури спрощеного порядку кримінального провадження щодо кримінальних проступків, а саме протокольна форма та наказне провадження у Казахстані та скорочене розслідування і спрощене судове провадження у Киргизії. Спрощені судові провадження у справах про кримінальні проступки характеризуються тим, що вони можуть бути застосовані у випадку, якщо особа не заперечує своєї вини у вчиненому правопорушенні. У такому випадку строки провадження є стислими, вирок ухвалюється без дослідження доказів, а покарання є попередньо визначеним і відносно м'яким [269, с. 132].

Для кримінального процесу англо-саксонської правової сім'ї (**США та Великої Британії**) притаманним є прецедентне право, а відтак саме судова практика є основним джерелом кримінального процесуального права у вказаних країнах.

Зокрема, **Великій Британії** відсутній об'єднуючий весь масив кримінального процесуального права акт – кримінальний процесуальний кодекс.

Кодексом коронних прокурорів (The Code for Crown Prosecutors) закріплено, що у кожному випадку передачі справи до суду прокурор має враховувати фактори суспільного інтересу. Чим серйозніший злочин, тим більша ймовірність того, що буде потрібне судове переслідування. Оцінюючи серйозність правопорушення, прокурори повинні враховувати вину підозрюваного та заподіяну шкоду.

Функція CPS не полягає в тому, щоб вирішувати, чи є особа винною у вчиненні кримінального правопорушення, а в тому, щоб оцінити, чи доцільно висувати звинувачення для розгляду кримінальним судом. Оцінка CPS будь-якої справи ні в якому разі не є висновком про будь-яку провину чи злочинну поведінку або наслідком такої поведінки. Визнати провину може лише суд [289].

Вищевказаний кодекс також передбачає позасудовий розгляд, який може замінити судове переслідування, якщо серйозність і наслідки правопорушення дозволяють таку заміну. Зокрема, прокурори можуть рекомендувати або

санкціонувати позасудове вирішення справи як альтернативу судовому переслідуванню.

Так, п. 7.2 передбачає, що прокурори повинні дотримуватися будь-яких відповідних вказівок, коли їх просять проконсультувати чи дозволити позасудовий розгляд, включаючи будь-які відповідні регулятивні процедури, штрафні або цивільні покарання чи інше розпорядження. Вони повинні забезпечити дотримання відповідного стандарту доказів для конкретного позасудового вирішення справи, включаючи, якщо це необхідно, чітке визнання провини, а також те, що таке вирішення справи відповідатиме суспільним інтересам [289].

При цьому, як зазначає Г.В. Федотова, станом на сьогоднішній час, на підставі класифікації за тяжкістю злочину, у англійському праві кримінальні правопорушення можна поділити на такі, що переслідуються за обвинувальним актом, та злочини, які переслідуються в порядку спрощеного провадження. При цьому, основна відмінність їх судового розгляду полягає у тому, що в деяких випадках справи зобов'язані бути розглянуті у суді присяжних, в той час як у спрощеному порядку справи розглядаються в мировому суді, без участі суду присяжних, одноособово суддею (магістратом) [265, с. 285].

В свою чергу, в **Сполучених Штатах Америки** існує два рівні законодавства, а саме загальне федеральне законодавство та законодавство окремих штатів. Саме тому, розслідування кримінальних правопорушень здійснюється на підставі прецедентів федеральних та місцевих судів, відомчих актів і частково процесуальними законами окремих штатів. Так, у окремих штатах кримінальне процесуальне право частково врегульовано відповідними кодексами (Нью-Йорк, Іллінойс, Каліфорнія) [104, с. 74].

Кримінальні правопорушення у США поділяються в залежності від їх тяжкості, а не суспільної небезпеки, на наступні види: фелонії; місдимінори (англ. *misdemeanour* – проступок); незначні правопорушення.

Так, фелонії є найбільш небезпечними правопорушенням, що караються позбавленням волі на строк понад рік або смертною карою. Місдимінори є менш небезпечними, за них передбачено покарання у вигляді штрафу або позбавлення

волі на строк до одного року. Місдимінори є діянням, яке найбільш схоже за характером до кримінальних проступків. Незначні (кримінальні) правопорушення караються позбавленням волі на строк до 6 місяців або штрафом до 5 тисяч доларів для фізичних осіб чи 10 тисяч доларів для юридичних осіб [21, с. 271].

Судовий розгляд у справах про «місдимінори» розпочинається із попереднього слухання судом. На таких слуханнях, судом вирішується питання щодо можливості скерування справи для подальшого розгляду по суті. При цьому, суддя вправі прийняти справу до свого розгляду та вирішити її по суті, якщо буде встановлено, що злочин є малозначним, наявна згода обвинуваченого, а також визнання ним своєї вини у вчиненому правопорушенні [25, с. 26].

Отже, інститут кримінальних проступків не є новим для міжнародного права. Вказане обумовлює можливість використання досвіду зарубіжних країн для удосконалення законодавства України, а відтак ефективного функціонування інституту дізнання. Зокрема, проаналізований досвід країн англо-саксонської та романо-германської правових систем показує, що очевидно система прецедентного права є менш близькою для України. В свою чергу досвід Естонської Республіки, зокрема, в частині порядку відкриття матеріалів дізнання, є цінним для можливої імплементації у КПК України.

3.2. Шляхи удосконалення законодавства, що регулює здійснення кримінального провадження щодо кримінальних проступків

Забезпечення прав і свобод людини та громадянина під час дізнання є одним із найбільш пріоритетних питань кримінального процесу. При цьому, рівень забезпеченості вказаних прав і свобод залежить від належної організації досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проступків.

Відповідно до проведеного опитування 93 % респондентів визнало рівень кримінального процесуального законодавства щодо досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проступків незадовільним або посереднім, а відтак таким, що потребує подальшого вдосконалення (Додаток Д).

Проведені нами дослідження нормативного змісту положень чинного кримінального процесуального закону, що регламентують порядок досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проступків, дають підстави зрозуміти, що вказані положення містять численні неточності та неузгодженості, які потребують вирішення. Окрім цього, з огляду на проаналізовану позитивну практику регулювання розслідування кримінальних проступків у міжнародному законодавстві, вважаємо, що найбільш вдалі положення, можуть бути враховані законодавцем для ефективного функціонування інституту дізнання в Україні.

Зокрема, одним з аспектів, на який варто звернути увагу – це те, що відповідно до ст. 298-1 КПК України такі процесуальні джерела доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки, як пояснення осіб, результати медичного освідування, висновки спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото– і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото– і кінозйомки, відеозапису, не можуть бути використані у кримінальному провадженні щодо злочину, окрім як на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора.

Зрозуміло, що процесуальними джерелами доказів у кримінальних провадженнях про злочини, відповідно до ч. 2 ст. 84 КПК України, є виключно показання, речові докази, документи, висновки експертів.

За змістом ст. ст. 86, 87 КПК України доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом, невід'ємною складовою якого є здійснення процесуальних дій уповноваженою на те особою в конкретному кримінальному провадженні. Збирання доказів неуповноваженою особою є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону [134].

ЄСПЛ щодо допустимості доказів неодноразово у своїх рішеннях наголошував, що порядок збирання доказів, передбачений національним правом, має відповідати основним правам, визнаним Конвенцією про захист прав і основоположних свобод.

При цьому, відповідно до ст. 40-1 КПК України дізнавач при здійсненні дізнання наділяється повноваженнями слідчого. А відтак, дізнавач користується

правами слідчого опитуючи осіб, вилучаючи знаряддя і засоби вчинення правопорушення, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або виявлені під час затримання, а також проводячи слідчі (розшукові) дії.

Верховний Суд, аналізуючи положення ст. 39-1, 40, 40-1, 110 КПК України вказує, що докази, зібрані у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, не можна вважати допустимими з огляду на відсутність постанови про доручення дізнавачам повноважень на виконання слідчих (розшукових) дій [134]. Проведення слідчих (розшукових) дій відбулося дізнавачами, відомості про повноваження яких не містяться в матеріалах кримінального провадження, що в даному випадку тягне за собою визнання доказів недопустимими. Така, ж усталена практика Верховного Суду стосується проведення слідчих дій слідчим, відомості про повноваження якого не містяться в матеріалах кримінального провадження, що тягне за собою визнання недопустимими зібраних доказів за результатами проведення таких слідчих дій [119; 125].

Із системного аналізу норм ст. ст. 84, 298-1 КПК України випливає, що висновок спеціалістів у розумінні абз. 2 ч. 1 ст. 298-1 КПК України не є доказом у кримінальному провадженні щодо злочинів, а відтак не може підтверджувати чи спростовувати обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні щодо злочинів, передбачені ч. 1 ст. 91 КПК України (Постанова Верховного Суду від 29.05.2023 у справі № 583/877/21) [151].

Відповідно до постанови Верховного Суду від 06.02.2020 у справі № 336/2314/17, у тому разі, якщо висновки експерта отримано на підставі постанови слідчого, який станом на вказану дату не мав повноважень для проведення процесуальних дій у цьому кримінальному провадженні вони є недопустимими [120].

Так, у випадку якщо в ході досудового розслідування кримінального проступку було встановлено наявність ознак злочину та змінено правову кваліфікацію, або ж у при об'єднанні в одне провадження матеріалів досудових розслідувань щодо злочину та щодо кримінального проступку, а відтак визначення

підслідності кримінального правопорушення за відповідним слідчим органом, прокурор зобов'язаний отримати ухвалу слідчого судді, для подальшого використання доказів здобутих під час дізнання.

Водночас, враховуючи, що пояснення осіб, результати медичного освідування, висновок спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото– і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото– і кінозйомки, відеозапису, отримують дізнавачі, відомості про повноваження яких містилися в матеріалах кримінального провадження про вчинення кримінального проступку, у встановленому законодавством порядку, то відсутні очевидні підстави для того, щоб вважати їх недопустимими доказами.

На нашу думку, наділення пояснень осіб, результатів медичного освідування, висновку спеціаліста, показань технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото– і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото– і кінозйомки, відеозапису статусу процесуальних джерел доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки вказує на певний ступінь «якісності» їх отримання. Адже доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, що отримані у передбаченому КПК України порядку, а відтак є належними та допустимими.

З огляду на викладене, вважаємо, що положення КПК України щодо необхідності так званої «легалізації» доказів отриманих під час дізнання, шляхом отримання ухвали слідчого судді про надання дозволу на використання у кримінальному провадженні щодо злочину доказів, зібраних у кримінальному провадженні щодо кримінального проступку, не є необхідним.

Окрім цього, як нами уже наголошувалось раніше, зобов'язання прокурора, відповідно до вимог ст. 301 КПК України, забезпечити надання особі, яка вчинила кримінальний проступок, або її захиснику, потерпілому чи його представнику копій матеріалів дізнання шляхом їх вручення викликає дискусії поміж науковців та практичних працівників, зокрема в частині необхідності витрачання значного матеріального та часового ресурсу, оскільки нерідко такі матеріали можуть налічувати декілька томів інформації.

Як нами вже зазначалось вище, із вказаного питання вважаємо за можливе звернутись до досвіду Естонської Республіки.

Перш за все вважаємо, що надання копій матеріалів на електронному носії інформації дасть можливість забезпечити виконання основного завдання для виконання якого запроваджувалось досудове розслідування кримінальних проступків, а саме спрощення порядку їх розслідування, швидке і повне розслідування злочинів невеликої тяжкості. При цьому, стороні захисту все ще буде забезпечено можливість отримати копії матеріалів кримінального провадження на паперовому носії, однак виключно за обґрунтованим клопотанням.

Перший крок на шляху до такого спрощення Україною вже зроблено шляхом запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування, що є дієвим шляхом економії ресурсів, часу та забезпечення дотримання розумних строків.

Так, із запровадженням вказаної системи статтю 290 КПК України доповнено положенням про те, що відкриття матеріалів досудового розслідування, що містяться в інформаційно-телекомунікаційній системі досудового розслідування, здійснюється шляхом надання доступу до них або надання електронних копій таких матеріалів, засвідчених в установленому порядку [163].

Водночас, за результатами використання пілотної версії електронного кримінального провадження eCase Національне антикорупційне бюро України зазначило, що існує три групи основних ризиків, які можуть виникнути на шляху повноцінного запуску системи: 1) нормативні – необхідність внесення відповідних змін у законодавство, зокрема введення поняття «електронне кримінальне провадження»; 2) інтерактивні (поєднання роботи системи eCase із ЄРДР та автоматизованою системою документообігу суду «ДЗ»; 3) безпекові [84, с. 111].

Окрім цього, на наше переконання, для врегулювання питання щодо порядку вручення прокурором речових та електронних доказів, звукозаписів та відеоматеріалів, у ст. 301 КПК України варто передбачити, аналогічне положення, як і у КПК Естонії щодо надання аудіо-, відеозапису або речового доказу для ознайомлення, лише у випадку отримання відповідного клопотання сторони.

Також, варто зауважити, що у наукових дослідженнях, присвячених запровадженню інституту кримінального проступку, думки вчених розділились і щодо доцільності запровадження процедури спрощеного судового розгляду.

До прикладу Є.В. Ігнатенко, В.В. Пахомова зазначають, що у випадку спрощення процедури судового розгляду у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків, яка не передбачає дослідження та перевірки доказів у суді, заслуховування показань обвинуваченого та встановлення його позиції стосовно всіх обставин справи, створює ілюзію гарантій верховенства права. На думку науковців, така процедура не відповідає ні потребам людини, ані потребам суспільства чи держави, а отже потребує скасування [61, с. 249].

На вказане також звертає увагу Ю.В. Гуцуляк зауважуючи, що не дивлячись на переваги дізнання, спрощення процедури судового розгляду може призвести до порушення прав особи, яка вчинила кримінальний проступок та зловживання правоохоронними органами своїми повноваженнями [40, с. 186].

Відтак, з огляду на такі думки вчених про обмеження та можливе порушення прав особи, яка вчинила кримінальний проступок, внаслідок спрощення процедури судового розгляду, на нашу думку, варто звернути увагу на досвід спрощення процедури судового розгляду за кримінальним процесуальним законодавством Естонської Республіки, яким передбачено можливість зменшення судом призначеного обвинуваченому основного покарання на одну третину (за результатами аналізу усіх обставин вчиненого правопорушення).

Досвід сплати засудженими половини штрафу у США та Європейських країнах показує, що вказане має позитивний психологічний аспект на засуджених.

І.В. Обронова у своєму дослідженні вказує, що фактично, законодавець можливість розгляду обвинувального акта у спрощеному порядку поставив у залежність від волевиявлення окремих учасників провадження – передусім, прокурора як ініціатора такого порядку розгляду, а також підозрюваного (обвинуваченого), потерпілого і представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, що є проявом реалізації засади диспозитивності у кримінальному провадженні [115, с. 29].

При цьому, що стосується отримання згоди підозрюваного (обвинуваченого), то І.В. Обронова зазначає, що останньому має бути гарантована реалізація права на справедливий суд, передбаченого ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. На підтвердження вказаного, дослідниця посилається на рішення «Колоцца проти Італії» (Colozza v. Italy) у якому ЄСПЛ констатував, що, хоча у п. 1 ст. 6 Конвенції про це спеціально не зазначається, із завдань і цілей ст. 6 Конвенції, взятої у цілому, вбачається, що людина, якій пред'явлене кримінальне обвинувачення, має право брати участь у розгляді справи. Більше того, п.п. «с», «d» та «е» п. 3 ст. 6 Конвенції гарантують кожній людині, якій пред'явлене кримінальне обвинувачення, право «захищати себе особисто», «допитувати свідків, що свідчать проти неї, чи мати право на те, щоб ці свідки були допитані», «користуватися безкоштовною допомогою перекладача, якщо вона не розуміє або не розмовляє мовою, якою здійснюється судочинство», і важко уявити собі, як вона може здійснювати ці права, не будучи присутньою [115, с. 29].

Враховуючи такі обставини, вважаємо, що розгляд обвинувального акта в спрощеному провадженні, без сумніву обмежує процесуальні права підозрюваного, зокрема щодо безпосередньої участі у розгляді обвинувального акта, а також подальшої можливості оскаржити вирок в апеляційному порядку з підстав розгляду провадження за відсутності учасників судового провадження, не дослідження доказів у судовому засіданні або з метою оспорити встановлені досудовим розслідуванням обставини. Не дивлячись на це, для скерування обвинувального акту із клопотанням про його розгляд у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні, підозрюваний також повинен беззаперечно визнати свою винуватість, не оспорювати встановлені досудовим розслідуванням обставини і надати свою згоду на розгляд обвинувального акта за його відсутності.

Звичайно, розгляд обвинувального акта щодо кримінального проступку у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні, забезпечує процесуальну швидкість, що є позитивним аспектом також і для самого підозрюваного. При цьому, вважаємо, що у такому випадку законодавцю варто

розглянути можливість запровадження досвіду Естонської Республіки, передбачивши по аналогії й у законодавстві України, що при постановленні обвинувального вироку в порядку спрощеного провадження суд, зваживши всі обставини злочину, зменшує призначене обвинуваченому основне покарання на одну третину.

Такі зміни, на нашу думку, сприятимуть як швидкості досудового розслідування, так і забезпечуватимуть виконання завдань кримінального провадження.

При цьому, вважаємо за необхідне передбачити у КПК України можливість подати підозрюваному, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, до постановлення вироку у кримінальному провадженні, клопотання про відмову від розгляду обвинувального акта у спрощеному провадженні.

Дослідивши особливості спрощеного судового провадження щодо кримінальних проступків, вважаю за необхідне доповнити статтю 302 КПК України наступною частиною: «За наявності достатніх підстав вважати, що підозрюваному, з урахуванням вимог кримінального закону, може бути призначено покарання у виді позбавлення волі, надіслання до суду обвинувального акту, в якому зазначається клопотання про його розгляд у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні, не допускається».

Окрім цього, вважаю що у ст. 382 КПК України необхідно передбачити наступне: «Суд призначає судовий розгляд у судовому засіданні обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку та викликає для участі в ньому учасників кримінального провадження, у випадку встановлення, за результатами вивчення обвинувального акта та доданих до нього матеріалів, наявності підстав для призначення обвинуваченому покарання у виді позбавлення волі».

До таких висновків приходимо з огляду на наступне.

Так, відповідно до положень ст. 12 КК України кримінальний проступок – це діяння за вчинення якого може бути призначено виключно таке покарання, яке не пов'язане із позбавленням волі.

Для скерування прокурором до суду обвинувального акта із клопотанням про його розгляд у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні, щодо підозрюваного одночасно повинен існувати комплекс умов, зокрема:

- 1) беззаперечне визнання своєї винуватості;
- 2) не оспорювання встановлених досудовим розслідуванням обставин;
- 3) наявність згоди підозрюваного з розглядом обвинувального акта за його відсутності;
- 4) підозрюваному роз'яснюється зміст встановлених досудовим розслідуванням обставин;
- 5) підозрюваному роз'яснюються обмеження щодо апеляційного оскарження з підстав розгляду провадження за відсутності учасників судового провадження, не дослідження доказів у судовому засіданні або з метою оспорити встановлені досудовим розслідуванням обставини;
- 6) необхідність пересвідчитись у добровільності згоди підозрюваного на розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні;
- 7) отримання письмової заяви підозрюваного, складеної в присутності захисника, щодо беззаперечного визнання своєї винуватості, згоди із встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлення з обмеженням права апеляційного оскарження та згоди з розглядом обвинувального акта у спрощеному провадженні.

Лише за наявності усіх вищезазначених умов прокурор має право прийняти рішення про зазначення клопотання про розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні при надісланні обвинувального акта до суду.

При цьому, на відміну від інституту угод в кримінальному провадженні (угоди про примирення та угоди про визнання винуватості), безпосередньо у яких зазначається узгоджене сторонами покарання, у випадку скерування обвинувального акта щодо кримінального проступку для розгляду в порядку ст. 382 КПК України, суд самостійно, за результатами вивчення обвинувального акту та доданих до нього матеріалів, ухвалює вирок та призначає покарання.

Звичайно, виходячи із зазначених вище норм кримінального процесуального закону, підозрюваний добровільно погоджується на певні обмеження заради спрощення судового розгляду, при цьому розуміючи що в подальшому буде позбавлений можливості оскаржити в апеляційному порядку постановлений судом вирок з підстав розгляду провадження за відсутності учасників судового провадження, не дослідження доказів у судовому засіданні або з метою оспорити встановлені досудовим розслідуванням обставини.

Більше того, скерування прокурором до суду обвинувального акта із клопотанням про його розгляд у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні можливе лише за умови отримання добровільної згоди та письмової заяви підозрюваного, яку він складає в присутності захисника.

Вважаємо, що законодавцем передбачено дієвий механізм скерування та розгляду обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку у спрощеному провадженні, з метою унеможливити будь-які зловживання з боку правоохоронних органів.

Однак, на нашу думку, у випадку наявності достатніх підстав вважати, що підозрюваному/обвинуваченому, з урахуванням вимог кримінального закону, може бути призначено покарання у виді позбавлення волі, необхідно проводити судовий розгляд обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку у судовому засіданні, за участі учасників кримінального провадження. Вказане обґрунтовано тим, що спрощене судове провадження передбачене для розгляду кримінальних проступків, за вчинення яких не може бути призначено покарання у виді позбавлення волі.

Засуджені, оскаржуючи вироки судів першої інстанції зазначають, що їхня згода на спрощений розгляд обвинувального акта була добровільною, однак не усвідомленою, оскільки вони не розуміли, що така згода може потягнути призначення покарання у виді позбавлення волі, або ж оспорюють добровільність наданої згоди [253].

Варто відмітити, що КК України система покарань закріплена у статті 51, у якій чільне місце займає покарання, пов'язане із ізоляцією від суспільства –

позбавлення волі. При цьому, відповідно до прийнятих на міжнародному рівні принципів, конвенцій та норм, позбавлення волі повинно бути останньою мірою і застосовуватися тільки тоді, коли у випадку незастосування такого суспільству загрожує значна шкода.

Відповідно до п. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод «кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи ... незалежним і безстороннім судом, ..., який встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення» [69].

Поняття судової дискреції (судового розсуду) у кримінальному судочинстві охоплює повноваження суду (права та обов'язки), надані йому державою, обирати між альтернативами, кожна з яких є законною, інтелектуально-вольову владну діяльність суду з вирішення у визначених законом випадках спірних правових питань, виходячи із цілей та принципів права, загальних засад судочинства, конкретних обставин справи, даних про особу винуватого, справедливості й достатності обраного покарання тощо.

Пропорційність дискреційних повноважень суду забезпечується, зокрема, належним обґрунтуванням обраного рішення в процесуальному документі [153].

Відтак, Верховний Суд вважає, що якщо суд першої інстанції на підставі наданих йому матеріалів може передбачити, що внаслідок застосування вимог кримінального закону розгляд обвинувального акта закінчиться покаранням у виді позбавлення волі, то він має розглянути необхідність призначення розгляду у судовому засіданні та виклику для участі в ньому учасників кримінального провадження відповідно до ч. 3 ст. 382 КПК України [139].

Аналіз вироків оприлюднених у Єдиному державному реєстрі судових рішень свідчить, що суди отримавши обвинувальний акт із клопотанням про його розгляд у спрощеному порядку без проведення судового розгляду та відповідні додані до нього матеріали ухвалюють вирок не призначаючи розгляд у судовому засіданні, не зважаючи що за результатами судового розгляду обвинуваченому призначається покарання у виді позбавлення волі [23; 24].

Відтак суду першої інстанції, перед постановленням судового рішення у справі, необхідно встановити, що покарання у виді позбавлення волі відповідатиме його меті, справедливості, гуманності і не призведе до порушення виваженості, розумного балансу між загальними інтересами суспільства та потребою захисту основоположних прав особи, яка притягується до кримінальної відповідальності.

Із необхідністю встановлення заборони розгляду обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку у спрощеному провадженні у випадку імовірності призначення обвинуваченому покарання у виді позбавлення волі погодилась більшість опитаних респондентів (додаток Д).

Окрім цього, варто також звернути увагу на те, що Верховний Суд у своїх рішеннях вказує, що відповідно до положень ч. 1 ст. 381 КПК України після отримання обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку суд у п'ятиденний строк, а у разі затримання особи – у порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 КПК України, невідкладно призначає судовий розгляд (а не підготовче судове засідання). Відповідно, незалежно від того, чи визнає обвинувачений свою вину у вчиненні інкримінованого йому кримінального проступку суд, згідно з приписами закону щодо спрощеного розгляду проваджень, невідкладно має призначити саме його судовий розгляд, а не підготовче судове засідання [225].

При цьому, як свідчить проведене опитування – 91% респондентів підтримують позицію щодо необхідності проведення підготовчого судового засідання під час розгляду обвинувальних актів щодо кримінальних проступків (Додаток Д).

З огляду на різноманітну практику судів із вказаного питання, а також на проведені нами дослідження вважаємо за необхідне внести зміни до ч. 1 ст. 381 КПК України зазначивши, що «Після отримання обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку суд у п'ятиденний строк, а у разі затримання особи – у порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 цього Кодексу, невідкладно призначає підготовче судове засідання».

Висновки до розділу 3

Порівняльне дослідження законодавства зарубіжних держав засвідчує, що інститут кримінальних проступків не є новим для міжнародного права. При цьому, досвід правового регулювання кримінальних проступків у англосаксонській та романо-германській (континентальній) правових системах має свої особливості.

Так, у Французькій Республіці, Федеративній Республіці Німеччина та Італійській Республіці закріплено подвійну категоризацію діянь на злочини та проступки. У вказаних країнах прокурор може обрати спрощену процедуру судового розгляду, зокрема шляхом внесення відповідного документу про покарання без проведення основного судового засідання.

Враховуючи досвід Литовської Республіки, Латвійської Республіки доходимо до висновку, що цими країнами також передбачено спрощений порядок щодо досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проступків. Зокрема, за законодавством Литовської Республіки, судовий розгляд може не проводитися, а покарання призначається кримінальним судовим наказом у випадках, коли правопорушник відшкодовує завдану шкоду, якщо така є, або зобов'язується відшкодувати чи виправити таку шкоду. У такому випадку прокурор звертається до судді із клопотанням про завершення провадження шляхом видачі кримінального наказу. При цьому, обвинувальний акт не складається, а клопотання надсилається до суду прокурором разом з матеріалами, зібраними під час досудового розслідування. Тобто, у даному випадку бачимо акцент законодавця саме на відновленні порушених прав та відшкодування заподіяної шкоди.

Проаналізовано, що скорочене попереднє провадження у Чеській Республіці не може бути проведено або продовжено якщо не дотримано умов для передачі заарештованого підозрюваного разом із пропозицією про покарання до суду, а також якщо є підстави для здійснення спільного провадження щодо двох і більше кримінальних правопорушень, і хоча б одне з них потребує розслідування.

Вивчення досвіду країн з англосаксонською системою права показує, що ними кримінальний проступок тлумачиться як злочин сумарного провадження.

Так, у Великій Британії необхідність судового розгляду справи ставиться в залежність від таких факторів, як суспільний інтерес, серйозність правопорушення, вина підозрюваного та заподіяна ним шкода.

З огляду на проаналізовану позитивну практику регулювання розслідування та судового розгляду кримінальних проступків у міжнародному законодавстві, вважаємо, що найбільш вдалі положення, можуть бути враховані законодавцем для ефективного функціонування інституту дізнання в Україні.

На нашу думку, відкриття матеріалів дізнання у спосіб передбачений КПК Естонії повністю забезпечує додержання гарантій прав особи у кримінальному процесі.

Зазначено, що надання копій матеріалів на електронному носії інформації дасть можливість забезпечити виконання основного завдання для виконання якого запроваджувалось досудове розслідування кримінальних проступків, а саме спрощення порядку їх розслідування, швидкого і повного розслідування. При цьому, стороні захисту все ще буде забезпечено можливість отримати копії матеріалів кримінального провадження на паперовому носії, однак виключно за обґрунтованим клопотанням.

Окрім цього, на наше переконання, для врегулювання питання щодо порядку вручення прокурором речових та електронних доказів, звукозаписів та відеоматеріалів, у ст. 301 КПК України варто передбачити, аналогічне положення, як і у КПК Естонії щодо надання аудіо-, відеозапису або речового доказу для ознайомлення, лише у випадку отримання відповідного клопотання сторони.

Зроблено висновок про можливість запровадження міжнародного досвіду, щодо зменшення судом призначеного обвинуваченому основного покарання на одну третину при постановленні обвинувального вироку в порядку спрощеного провадження.

Висловлено думку щодо необхідності законодавчого закріплення у КПК України можливості підозрюваного, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, до постановлення вироку у кримінальному

провадженні, подати клопотання про відмову від розгляду обвинувального акту у спрощеному провадженні.

Дослідивши особливості спрощеного судового провадження щодо кримінальних проступків, обґрунтовано позицію про доповнення КПК України положеннями про неможливість надіслання до суду обвинувального акту, в якому зазначається клопотання про його розгляд у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні, а також розгляд такого обвинувального акту, у випадку наявності підстав для призначення обвинуваченому покарання у виді позбавлення волі.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації викладено науково обґрунтовані положення, що відображають результат проведеного дослідження, мають теоретичне і практичне значення для науки кримінального процесу та практичної діяльності стосовно особливостей застосування кримінального процесуального законодавства щодо кримінальних проступків. Відтак сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, що відповідають вимогам наукової новизни:

1. У процесі еволюції кримінального процесуального законодавства на території України, на основі історичного огляду, виокремлено періодизацію становлення та розвитку інституту кримінальних проступків: 1) період Київської Русі та феодальної роздробленості (XI століття – середина XIV століття); 2) період перебування українських земель у складі Великого князівства Литовського, Польського Королівства та Речі Посполитої (XIV століття – середина XVII століття); 3) період визвольної війни 1648 – 1657 років та часи Гетьманщини (II-га половина XVII століття – XVIII століття); 4) перебування України у складі Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперії; 5) період відродження української національної держави і права; 6) радянський період – УСРР (УРСР); 7) період незалежності України.

Не зважаючи на спроби диференціації розслідування злочинів та кримінальних проступків, найбільшого розвитку інститут кримінальних проступків отримав під час судової реформи 1960-х років, та досягнув свого піку з прийняттям у 2012 році КПК України, а в подальшому із набранням чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 2617–VIII.

2. Норми, закріплені у Прикінцевих та перехідних положеннях Закону № 2617–VIII призвели до низки проблемних питань, які опрацьовано в дисертації та запропоновано можливі шляхи їх вирішення, зокрема:

– визначено, що згідно з пп. 2 п. 4 Розділу II Закону № 2617–VIII повідомлення особі про підозру здійснюється слідчим у строк не більше 72 годин, а також відповідними положеннями не передбачено необхідність погодження такого повідомлення про підозру із прокурором. Водночас, з огляду на вимоги ст. 277 КПК України вважаємо, що таке погодження повинно бути отримано;

– зауважено, що у випадках, встановлених пп. 3 п. 4 Розділу II Закону № 2617–VIII, рішення про виділення матеріалів щодо кримінального проступку в окреме провадження приймається саме слідчим за погодженням із прокурором, якщо виділення матеріалів можливе без шкоди для подальшого досудового розслідування, та навіть у такому випадку саме слідчий продовжуватиме здійснювати дізнання;

– вказано на необхідності відновлення усіх зупинених досудових розслідувань у кримінальних провадженнях про злочини, які визначено як кримінальні проступки, з метою виконання відповідних процесуальних дій, зокрема передбачених у пп. 4 п. 4 Прикінцевих та перехідних положень Закону № 2617–VIII;

– доведено недоцільність передбачених законодавцем у пп. 5 п. 4 Прикінцевих та перехідних положень Закону № 2617–VIII вимоги про необхідність повернення судом обвинувального акта прокурору для його подальшого внесення до суду з урахуванням вимог глави 25 КПК України, у всіх без винятку кримінальних провадженнях;

– зосереджено увагу на нормах пп. 6 п. 4 Прикінцевих та перехідних положень Закону № 2617–VIII та висловлено власну позицію щодо можливості самостійного визначення суддями вчиненого кримінального правопорушення як проступку, при винесенні вироку у кримінальному провадженні.

3. Розглянувши характерні риси та особливості дізнання, резюмуємо, що необхідність і доцільність проведення будь-яких процесуальних дій, окрім огляду місця події, до внесення відомостей в ЄРДР, є сумнівною, в тому числі з огляду на відсутність у більшості випадків критерію їх невідкладності.

Не зазначення у певних нормах КПК України дізнавача, як суб'єкта здійснення повноважень, неодноразово ставало підставою для відмов слідчими суддями у задоволенні поданих клопотань, у зв'язку з тим, що у подальшому здобуті докази вважатимуться недопустимими. З урахуванням проведеного дослідження, пропонується доповнити вказівкою на дізнавача ті статті КПК України, у яких виконання повноважень дізнавачем може певним чином обмежувати права чи свободи осіб, зокрема щодо проведення особистого обшуку затриманої особи.

Для уникнення різного тлумачення та підвищення якості кримінального процесуального регулювання запропоновано у абз. 1 ч. 1 ст. 298¹ КПК України фразу «такі процесуальні джерела доказів» замінити словами «пояснення осіб, результати медичного освідчування, висновки спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото– і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото– і кінозйомки, відеозапису».

Не зважаючи на те, що Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури» виключено норму щодо загальних строків досудового розслідування акцентовано увагу на необхідності дотримання розумних строків під час розслідування кримінальних проступків. При цьому, враховуючи, що кримінальне процесуальне законодавство має бути чітке, доступне та однозначне у своєму застосуванні – доведено необхідність внесення змін у ч. 1 ст. 298⁵ КПК України, узгодивши її із положеннями п. 1 ч. 4 ст. 219 КПК України, та виклавши у наступній редакції: «У випадках, передбачених пунктами 1 і 2 частини 3 статті 219 цього Кодексу строк дізнання може бути продовжений прокурором до одного місяця. Про продовження строку дізнання прокурор виносить постанову».

Обмежені строки досудового розслідування кримінальних проступків, неможливість їх продовження більш ніж на 1 місяць, необхідність призначення та проведення експертиз, створюють небезпеку неповноти досудового розслідування. Відтак, обґрунтовано необхідність передбачити у КПК України можливості продовжити строки дізнання до двох місяців з дня повідомлення особі про підозру

у вчиненні кримінального проступку, у випадку неможливості його закінчення внаслідок особливої складності провадження. Заради уникнення можливих зловживань, гарантування дотримання прав осіб, яким повідомлено про підозру, пропонується що таке продовження здійснюватиметься слідчим суддею за клопотанням прокурора.

4. Заходи забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування кримінальних проступків застосовуються в аналогічному порядку як і під час розслідування злочинів, водночас ключовим моментом є необхідність дотримання правила пропорційного втручання у права і свободи особи. Визначено, що у дізнавача/прокурора під час досудового розслідування кримінального проступку відсутні підстави для подання до суду клопотань про дозвіл на затримання з метою приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, а у слідчих суддів відсутні підстави для задоволення таких клопотань.

Вважаємо за необхідне ч. 1 ст. 298-2 КПК України доповнити наступним чином: «Уповноважена службова особа, дізнавач мають право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні кримінального проступку...», а також внести відповідні зміни до ст. 40-1 КПК України в частині повноважень дізнавача на затримання підозрюваної особи.

Доведено недоцільність передбаченого у КПК України затримання особи, що вчинила кримінальний проступок, строком на 3 години, а відтак пропонується ч. 2 ст. 298-2 КПК України виключити.

5. Вказано на необхідність чіткого встановлення вимог до фактичних підстав, мети, порядку проведення процесуальних дій, зазначених у ст. 300 КПК України, зокрема відібрання пояснень, проведення медичного освідування, отримання висновку спеціаліста, зняття показань технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото– і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото– і кінозйомки, відеозапису, адже відсутність їх правової регламентації негативно впливає на результати розслідування кримінальних проступків, та має наслідком різну правозастосовну практику.

6. Передбачено необхідність закріплення строків скерування дізнавачем зібраних матеріалів прокурору, з урахуванням загальних строків досудового розслідування, передбачених ст. 219 КПК України, зазначивши, що «Дізнавач зобов'язаний у найкоротший строк, але не пізніше сорока восьми годин з моменту затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 цього Кодексу, подати прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом із повідомленням про підозру...».

Розроблено пропозиції щодо комплексного удосконалення строків та суб'єктів, яким мають бути надані копії матеріалів дізнання, порядку надання речових доказів для ознайомлення, співвідношення норм ст. 290 КПК України та ч. 5 ст. 301 КПК України, а також сформовано обставини, за яких вважатиметься, що копії матеріалів дізнання неможливо вручити.

7. КПК України передбачено дві форми судового розгляду кримінальних проступків, зокрема прискорене призначення судового розгляду (ч. 1 ст. 382 КПК України) та без проведення судового розгляду в судовому засіданні (ч. 2 ст. 382 КПК України).

На підставі аналізу судової практики, наукових позицій та проведеного опитування, обґрунтовано необхідність призначення підготовчого судового засідання після отримання судом обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку.

Після отримання обвинувального акта із клопотанням прокурора про його розгляд у спрощеному провадженні суд шляхом ознайомлення із доданими до обвинувального акта матеріалами має переконатись у наявності для цього достатніх умов, ключовою з яких є добровільність позиції обвинуваченого. При цьому, у такому випадку, призначення розгляду обвинувального акта у судовому засіданні є проявом дискреційних повноважень суду.

8. Інститут кримінальних проступків не є новим для міжнародного права. Вказане обумовлює можливість використання досвіду зарубіжних країн для удосконалення законодавства України, а відтак ефективного функціонування інституту дізнання.

Так, обґрунтовано необхідність запровадження у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві порядку відкриття матеріалів дізнання у спосіб, передбачений КПК Естонії. Зокрема зазначено, що надання копій матеріалів на електронному носії інформації надасть можливість забезпечити виконання основного завдання для виконання якого запроваджувалось досудове розслідування кримінальних проступків, а саме спрощення порядку, швидкість і при цьому повнота їх розслідування. В той же час, стороні захисту все ще буде забезпечено можливість отримати копії матеріалів кримінального провадження на паперовому носії, однак виключно за обґрунтованим клопотанням.

Окрім цього, із врахуванням існуючої проблематики відносно порядку вручення прокурором речових та електронних доказів, звукозаписів та відеоматеріалів під час закінчення дізнання, доведено можливість використання досвіду Естонської Республіки, та надання аудіо–, відеозапису або речового доказу для ознайомлення, лише у випадку отримання відповідного клопотання сторони.

Проаналізовано можливість запровадження міжнародного досвіду, щодо зменшення судом призначеного обвинуваченому основного покарання на одну третину при постановленні обвинувального вироку в порядку спрощеного провадження.

9. Висловлено позицію, щодо необхідності законодавчого закріплення у КПК України можливості підозрюваного, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, до постановлення вироку у кримінальному провадженні, подати клопотання про відмову від розгляду обвинувального акта у спрощеному провадженні.

Також, обґрунтовано необхідність доповнення КПК України положеннями про неможливість надіслання до суду обвинувального акта, в якому зазначається клопотання про його розгляд у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні, а також розгляд такого обвинувального акта, у випадку наявності підстав для призначення обвинуваченому покарання у виді позбавлення волі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2021 році. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/zvi/Analiz_zdisn_pravos_2021.pdf
2. Бабенко А.М., Вапсва Ю.А., Грищук В.К. та ін. ; за заг. ред. О.М. Бандурки Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник. Харків : Вид-во ХНУВС, 2010. 407 с.
3. Баранець В.А. Зарубіжний досвід розслідування кримінальних правопорушень у формі дізнання. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 331–336
4. Басалюк Н.В. Система покарань за кримінальним законодавством Німеччини, Швейцарії, Франції. *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнар. наук. – практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) Одеса : Гельветика, 2020. С. 178–182.
5. Басиста І.В. Окремі процесуальні проблеми, обумовлені чинною класифікацією кримінальних правопорушень. *Класифікація кримінальних правопорушень: матеріально-правові та процесуальні проблеми* : матеріали круглого столу (Київ, 29 січ. 2021 р.) Київ : НаУКМА, 2021. С. 4–11.
6. Басиста І.В. Щодо застосування строків, визначених в статті 301 КПК, яка регулює особливості закінчення дізнання, під час вирішення питання про закриття кримінального провадження у разі, якщо після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений статтею 219 КПК (п.10 ч. 1 ст. 284 КПК). *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах* : матеріали Міжнар. Наук. – практ. конф. (м. Львів, 21 жов. 2022 р.) Львів : ЛьвДУВС, 2022. С. 32–40.
7. Басиста І.В. Щодо можливості оскарження в апеляційному порядку ухвал слідчих суддів за результатами розгляду скарги на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, які постановлені до 17 червня 2020 року. *Науково-інформаційний вісник*

Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2021. № 11 (23). С. 159–170.

8. Басиста І.В. Щодо правомірності проведення обшуку та/або огляду житла чи іншого володіння особи за дорученням слідчого, дізнавача прокурора. *Соціально-правові студії. 2021. Вип. № 3(13). С. 115–122.*

9. Басиста І. В., Благута Р. І., Комісарчук Ю. А. Актуальні проблеми застосування кримінального процесуального законодавства : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 432 с.

10. Басиста І.В., Глинська Н.В., Дроздов О.М. Обчислення строку апеляційного оскарження судових рішень, ухвалених у спрощених провадженнях щодо кримінальних проступків, для прокурора, який не брав участі у судовому розгляді. *Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 12. С. 367–371.*

11. Беспалько І.Л. Особливості кримінального процесуального доказування щодо кримінальних проступків під час досудового розслідування. *Юридичний бюлетень. 2021. Вип. 18. С. 178–187.*

12. Благута Р.І., Гарасимів О.І., Гуцуляк Ю.В. та ін. Дізнання : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 340 с.

13. Бодунова А.Н., Новоженець Я.І. Історико-правові аспекти становлення досудового розслідування кримінальних проступків на території України. *Міжнародний юридичний вісник : актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2018. Вип. 3–4 (12–13). С. 180–185.*

14. Божик В.І. Забезпечення прав особи під час досудового розслідування кримінальних проступків : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. ПрАТ «Вищ. навч. закл. «Міжрегіональна академія управління персоналом». Київ, 2020. 227 с.

15. Божик В.І. Особливості застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування кримінальних проступків. *Юридичний бюлетень. 2019. Вип. 11 (ч. 2). С. 234–240.*

16. Бойко І.Й. Інститут покарання у джерелах права Галицько-Волинської держави (1199-1349 рр). *Актуальні проблеми держави і права : збірник наук праць. 2013. Вип. 69. С. 261–269.*

17. Бойко І.Й. Органи влади і право в Галичині у складі Польського Королівства (1349-1569 рр.) : монографія. Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2009. 628 с.
18. Бойко І.Й. Покарання на українських землях за кримінальним законодавством Австрії та Австро-Угорщини (1772-1918 рр.). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2014. Вип. 59. С. 71–79.
19. Борисов В.І., Тютюгін В.І., Демидова Л.М. Кримінальний проступок: концептуальні засади запровадження до національного законодавства. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2016. № 2(7). С. 129–142.
20. Бровко Н.І., Сімакова С.І. Інститут кримінальних проступків як механізм спрощеного порядку досудового розслідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 298–301.
21. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник. К. : ЦУЛ, 2012. 319 с.
22. Вирок Долинського районного суду Івано-Франківської області від 09.11.2022 у справі № 343/1195/22. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/107209696>
23. Вирок Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 27.12.2023 у справі № 183/13870/23. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/116067318>
24. Вирок Ленінського районного суду міста Запоріжжя від 02.08.2021 у справі № 334/5373/21. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/99069310>
25. Власова Г.П. Межі провадження щодо кримінальних проступків за прикладом зарубіжних країн. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. Вип № 1. С. 24–27.
26. Власова Г.П. Процесуальні особливості досудового розслідування кримінальних проступків. *Київський часопис права*. 2022. № 2. С. 154–158.
27. Власова Г. П. Спрощення кримінального судочинства України : історія, теорія, практика : монографія. Ірпінь : Видавництво Національного університету ДПС України, 2014. 424 с.

28. Власова Г.П. Спрощення кримінального провадження на прикладі окремих європейських країн: досвід, практика застосування. *Публічне право*. 2012. № 3 (11). С. 96–102.

29. Воробей А.О. Відкриття матеріалів дізнання за кримінальним процесуальним кодексом України : проблеми та шляхи вирішення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 277–280.

30. Гавриш А. Р. Досудове розслідування кримінальних проступків: основні аспекти. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 172–180. URL : <https://doi.org/10.32850/sulj.2021.1.30>

31. Галаган В.І., Удовенко Ж.В. Проблеми збирання доказів щодо кримінальних проступків до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. *Класифікація кримінальних правопорушень: матеріально-правові та процесуальні проблеми* : матеріали круглого столу (Київ, 29 січ. 2021 р.) Київ : НаУКМА, 2021. С. 12–16.

32. Галаган О.І., Письменний Д.П. Окремі питання доказування під час розслідування кримінальних проступків. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали міжвідом. наук. – практ. круглого столу (Київ, 14 лист. 2019 р.). Київ : НАВС, 2019. С. 39–41. URL : <http://nbuv.gov.ua/>

33. Гловюк І.В. Деякі питання тлумачення норм щодо строків досудового розслідування у практиці ККС ВС. Всеукраїнська науково-практична конференція з нагоди 10-річчя вступу в дію Кримінально процесуального кодексу (м. Львів, 18 лист. 2022 р.). Львів : Львів. нац. Університет ім. І.Франка, 2022. С. 13–22.

34. Гловюк І.В. Повернення обвинувального акта прокурору для внесення з урахуванням вимог Глави 25 КПК України: доктринальне та судове тлумачення. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні* : матеріали V Всеукр. науково – практ. конф. (м. Львів, 10 груд. 2021 р.) Львів : Львів. нац. Університет ім. І.Франка, 2021. С. 222–226.

35. Гловюк І.В., Пономаренко Д.В. Прогнозовані проблеми застосування законодавства про кримінальні проступки. *Бюлетень Асоціації адвокатів України*. 2019. № 3 (40). С. 10–12.
36. Гловюк І.В. Судове провадження щодо кримінальних проступків у суді першої інстанції : теорія і практика. *Право України*. 2021. № 3. С. 61–72.
37. Говорун Д.М., Тищенко О.І. Questions compliance with the requirements Criminal Procedure Code about the detention of persons suspected of committing a crime. *European Reforms Bulletin*. 2015. № 3. С. 7–10.
38. Головка О.М., Греченко В.А. Право Київської Русі в дослідженнях вчених університетів на теренах України у ХІХ – на початку ХХ ст. : монографія. Харків: Константа, 2018. 472 с.
39. Гринюк В.О. Порівняльно-правові аспекти порядку реалізації функції обвинувачення у країнах англо-американської та континентальної правових систем. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Випуск 5. С. 308–312.
40. Гуцуляк Ю.В. Процесуальні аспекти дізнання як форми досудового розслідування URL : <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/download/7430/7647/>
41. Деліктно-процесуальний кодекс Естонської Республіки від 22.05.2002. URL : https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/old/files/zarub_zakon/Est_K_2002.pdf
42. Дмитрук М.М. Кримінальний проступок : правова природа та ознаки : монографія. Одеса : Юрид. літ, 2014. 224 с.
43. Дрозд В.Г., Гаврилюк Л.В., Романов М.Ю. та ін. Досудове розслідування кримінальних проступків : монографія. Київ : 7БЦ, 2023. 568 с.
44. Дрозд В.Г. Затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок : питання кореляції законодавчих приписів щодо їх правозастосування. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 270–275. DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.41>
45. Дячук С.І., Галаган В.І., Галаган О.І. Застосування кримінального процесуального законодавства на підготовчому провадженні у суді першої

інстанції. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. 2012. Том 144–145. С. 142–146.

46. Дульський О.Л. Медичне освідчування як спосіб збирання доказів під час досудового розслідування: кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти. *Юридичний бюлетень*. 2023. Випуск 29. С. 401–409.

47. Дуфенюк О.М., Кунтій А.І. Правова регламентація проведення освідчування: проблеми та шляхи вирішення. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2015. № 4. С. 298–306. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2015_4_33

48. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika>

49. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika>

50. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika>

51. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika>

52. Єднак В.В. Окремі процесуальні аспекти обчислення і продовження строку досудового розслідування після повідомлення особі про підозру. *Юридичний бюлетень*. 2021. Вип. 21. С. 131–139.

53. Єні О.В., Матієк Л.Г. Підготовче провадження як елемент судового провадження в суді першої інстанції. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 286–289.

54. Замкова Я.В. Проблемні питання розгляду судом справ про кримінальні проступки у підготовчому провадженні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 251–255.

55. Захарченко П.П. Історія держави і права України : підручник. Київ : Атіка, 2005. 367 с.

56. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2020 рік URL : https://court.gov.ua/insh/sudova_statystyka/rik_2020

57. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2021 рік URL : https://court.gov.ua/insh/sudova_statystyka/zvitnist_21

58. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2022 рік URL : https://court.gov.ua/insh/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022

59. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2023 рік URL : https://court.gov.ua/insh/sudova_statystyka/zvit_dsau_2023

60. Іванов В.М. Історія держави і права України : Підручник. К. : МАУП, 2007. 552 с.

61. Ігнатенко Є. В., Пахомов В. В. Актуальні питання впровадження інституту кримінального проступку в Україні. *Діяльність органів публічної влади щодо забезпечення стабільності та безпеки суспільства*: матеріали Міжнар. наук. – практ. конф. (м. Суми, 21–22 трав. 2015 р.) Суми : СумДУ, 2015. С. 248–251.

62. Іскендеров Е.Ф. Становлення та розвиток діяльності органів досудового розслідування за статутом кримінального судочинства 1864 р. та їх місце у кримінальному процесуальному доказуванні. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 4. С. 39–45.

63. Ківалов С.В., Музиченко П.П., Паньков А.В. Статути Великого Князівства Литовського у 3 т. Одеса : Юридична література, 2004. 568 с.

64. Ковтун І. В. Проблеми запровадження у законодавство України інституту кримінального проступку. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 230–240.

65. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 07.12.1984 р. № 8073-Х : станом на 14 жовт. 2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

66. Кожевніков Г.К. Заходи забезпечення кримінального провадження. *Вісник національної академії прокуратури України*. 2012. № 3. С. 68–70.
67. Колос М.І. Конституційні основи кримінально-правової політики Української Народної Республіки (1917 – 1918 роки). *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 2–3. С. 216–224.
68. Комплексне дослідження стану прав людини в Україні (річні звіти). URL : <http://khpg.org/index.php?id=1398021725>
69. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
70. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
71. Конюшенко Я.Ю., Абламська В.В. Особливості проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування кримінальних проступків. *Вісник ХНУВС*. 2022. № 4(99). С. 272–282.
72. Крапивін Є. Оцінка впровадження кримінальних проступків в Україні : в рамках проекту Ради Європи «Дотримання прав людини в системі кримінальної юстиції України». Київ. 2021. 59 с.
73. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 1 січ. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
74. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 1 січ. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
75. Кримінальний процесуальний кодекс України : науково-практичний коментар: у 2 т. / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та інші; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. Харків : Право. 2012. Т.1 768 с.
76. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. К. : Центр учбової літератури, 2013. 544 с.

77. Кримінальний процес : підручник / за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. Х. : Право, 2013. 824 с.
78. Кримінальний процес : підручник / О.В. Капліна, О.Г. Шило, В.М. Трофименко та ін. ; за заг. ред. О.В. Капліної, О.Г. Шило. Харків : Право, 2018. 584 с.
79. Кримінальний процес : підручник / Р.І. Благута, Ю.В. Гуцуляк, О.М. Дуфенюк та ін. ; за заг. ред. А.Я. Хитри, Р.М. Шехавцова, В.В. Луцика. Львів : ЛьвДУВС, 2019. Ч. 2. 620 с.
80. Кримінальний процес : підручник, у трьох частинах / І.В. Басиста, Р.І. Благута, І.В. Гловюк та ін. ; за заг. ред. А.Я. Хитри, Р.М. Шехавцова. Львів: ЛьвДУВС, 2022. Ч.1 492 с.
81. Кримінальний процес України : навч. посіб. ; за заг. ред. О. П. Кучинської, Ю. В. Циганюк. 3-тє вид., допов. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 652 с.
82. Кримінально-процесуальний кодекс України : Кодекс України від 28.12.1960 р. № 1001-05 : станом на 19 листоп. 2012 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text>
83. Кульчицький В.С. Джерела права в Галичині за часів австрійського панування (1772–1918). *Проблеми правознавства*. 1971. Вип. 19. С. 42–50.
84. Лісніченко Д.В., Мудрецька Г.В. Окремі аспекти запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 4. С. 109–114.
85. Люліч В.А. Форма опитування осіб захисником у кримінальному провадженні. *Часопис адвокатури України*. 2015. Том 8. № 2 (27). С. 78–81.
86. Малахова О.В. Реалізація інституту сприяння захисту у кримінально-процесуальному доказуванні : дис. ... канд. Юрид. Наук: 12.00.09. НУ «ОЮА». Одеса, 2016. 208 с.
87. Мальована Я.П. Засоби правового та виховного впливу на неповнолітніх правопорушників на західноукраїнських землях (кінець XVIII –

початок ХХ століття). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Юриспруденція. 2015. № 18 (1). С. 21–25.

88. Макаренко О.В. Злочини і покарання в праві української гетьманської держави 1648-1657 рр. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Національна академія внутрішніх справ. К., 2011. 22 с.

89. Максимовська С.С. Запобіжні заходи під час досудового розслідування кримінальних проступків. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування в Україні* : збірник тез науково-практичного семінару (26 листопада 2021 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьВДУВС. 2021. С. 93–96.

90. Максимовська С.С. Особливості повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку. *Modern research in world science. Proceedings of V International Scientific and Practical Conference*. Lviv, Ukraine. Pp. 947–951.

91. Максимовська С.С. Особливості закінчення дізнання. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування в Україні* : збірник тез науково – практичного семінару (02 грудня 2022 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьВДУВС. 2022. С. 64–67.

92. Максимовська С.С. Проблемні аспекти затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 394–397 DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/95>

93. Максимовська С.С. Порядок відкриття матеріалів дізнання сторонами кримінального провадження. *Juris Europensis Scientia*. 2023. Випуск 3. С. 77–81. DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v3.2023.16>

94. Максимовська С.С. Строки досудового розслідування кримінальних проступків. *Київський часопис права*. 2023. № 3. С. 181–186. DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2023.3.26>

95. Манжул І.В. Інститут кримінального проступку у законодавстві зарубіжних країн. *Наукові записки. Серія : право*. 2022. Випуск 12. С. 195–200.

96. Марченко О.А. Особливості досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання: деякі процесуальні аспекти. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. №30, ч. 2. С. 49–54.

97. Матвійчук В.О. Генеза інституту дізнання в Україні. *Держава та регіони*. 2021. № 4 (74). С. 210–216.
98. Мінко Т.П. та ін. Науково – практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» : наук. – практич. комент. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.
99. Меживой В. П. Щодо правомірного затримання осіб. Питання застосування нового КПК України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2013. № 3. С. 207–218.
100. Мельник А.В. Розвиток інституту дізнання в Україні. *Держава та регіони*. 2021. № 1 (71). С. 32–36.
101. Миронюк Р.В., Миронюк С.А. Особливості застосування поліцейськими заходів адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення та порядку оскарження їх застосування : зарубіжний досвід і впровадження його в Україні : монографія. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2021. С. 214–239.
102. Мирошниченко Ю.М. Вербальна інформація в кримінальному провадженні: шляхи отримання, форми закріплення, режим використання. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 2. С. 338–341.
103. Михайлюк А.М. Функціональна структура досудового розслідування у КПК Франції та України (порівняльно-правове дослідження). *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 1. С. 170–180.
104. Молдован А.В., Савченко В.А., Садова Т.В. Кримінальний процес: Україна, ФРН, США : навчальний посібник. К.: Алерта, 2014. 334 с.
105. Навроцький В.О. Про критерії виділення проступків як окремих видів публічних правопорушень. *Класифікація кримінальних правопорушень: матеріально-правові та процесуальні проблеми* : матеріали круглого столу (Київ. 29 січ. 2021 р.) Київ : НаУКМА, 2021. С. 22–27.
106. Назаров В.В. Проблемні питання застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні. *Матеріали Всеукр. науково-практ. конф. з нагоди 10-річчя вступу в дію КПК України*. (м. Львів, 18 лист. 2022 р.) Львів : 2022. С. 23–31.

107. Нестерук С.С. Особливості слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування кримінальних проступків. *Теоретичний аналіз та наукові дослідження юридичної науки у XXI столітті* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції м. Запоріжжя (23–24 квітня 2021 року) – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2021. С. 96–99.

108. Нестерук С.С. Особливості судового розгляду кримінальних проступків з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2021 р. № 3 (73). С. 95–100. DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2021.3.16>

109. Нестор Н.В. Спрощене кримінальне провадження щодо кримінальних проступків : вітчизняний та міжнародно-правовий аспекти. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 64–70.

110. Никифорак М.В. Джерела кримінального та кримінально-процесуального права на Буковині у 1775-1918 рр. *Науковий вісник Чернівецького університету* : збірник наук. праць. 2020. Вип. 91. С. 14–17.

111. Никоненко М.Я. Пояснення в системі джерел доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Юриспруденція. 2020. № 43. С. 163–167.

112. Новіченко А.В. Форми національної державності України в 1917-1921 роки. *Європейські перспективи*. 2021. № 4. С. 26–33.

113. Нор В.Т., Шевчук М.І. Обґрунтована підозра як підстава для обрання запобіжного заходу та продовження його строків : практика Європейського суду з прав людини та українські реалії. *Науковий журнал : Право і суспільство*. 2019. № 6. ч. 2. С. 173–187. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2019/6_2019/part_2/30.pdf

114. Оборнова І.В. Диференціація провадження в суді першої інстанції за Статутом кримінального судочинства 1864 року. *Університетські наукові записки*. 2021. № 6 (84). С. 197–207

115. Оборнова І.В. Особливості спрощеного провадження щодо кримінальних проступків в суді першої інстанції. *ScienceRise:Juridical Science*.

2022. № 3 (21). С. 26–31. URL : http://journals.uran.ua/sr_law/article/view/265189/261685
116. Окрема думка судді Верховного Суду від 17.07.2023 у справі № 353/685/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112345087>
117. Погорецький М.А., Сергєєва Д.Б. Негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи: поняття, сутність і співвідношення. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2. С. 137–141. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2014_2_34
118. Політова А.С. Кримінальний проступок як новела реформування кримінальної юстиції. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2013. № 4. С. 71–77.
119. Постанова Верховного Суду від 29.01.2020 у справі № 473/3712/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87365800>
120. Постанова Верховного Суду від 06.02.2020 у справі № 336/2314/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88376233>
121. Постанова Верховного Суду від 12.03.2020 справі № 688/2831/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88401454>
122. Постанова Верховного Суду від 20.10.2020 № 444/2115/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93014930>
123. Постанова Верховного Суду від 10.12.2020 у справі № 715/1912/19. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93542067>
124. Постанова Верховного Суду від 21.01.2021 у справі № 568/833/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94297270>
125. Постанова Верховного Суду від 11.02.2021 у справі № 487/5992/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94905389>
126. Постанова Верховного Суду від 17.02.2021 у справі № 344/6630/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95067240>
127. Постанова Верховного Суду від 20.04.2021 у справі № 405/7039/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96545143>

128. Постанова Верховного Суду у справі від 15.06.2021 № 204/6541/16.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97736430>
129. Постанова Верховного Суду від 30.09.2021 у справі № 556/450/18.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100109396>
130. Постанова Верховного Суду від 01.11.2021 у справі № 161/7092/20.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100919039>
131. Постанова Верховного Суду від 11.11.2021 у справі № 521/3194/20.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101100339>
132. Постанова Верховного Суду від 23.11.2021 у справі № 332/1189/18.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101424412>
133. Постанова Верховного Суду від 16.02.2022 у справі № 758/5719/16-к.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103487334>
134. Постанова Верховного Суду від 03.05.2022 у справі № 696/99/21.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104191851>
135. Постанова Верховного Суду від 02.06.2022 у справі №571/1436/15-к.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104667108>
136. Постанова Верховного Суду від 06.09.2022 у справі №506/392/16-к.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106141449>
137. Постанова Верховного Суду від 06.09.2022 у справі № 705/1850/21.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106191186>
138. Постанова Верховного Суду від 08.09.2022 у справі № 607/10395/21.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106191200>
139. Постанова Верховного Суду від 20.09.2022 у справі № 759/16293/20.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106390682>
140. Постанова Верховного Суду від 22.09.2022 у справі № 759/18227/21.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/10655858319>
141. Постанова Верховного Суду від 06.10.2022 у справі № 523/8813/21.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106708360>
142. Постанова Верховного Суду від 01.11.2022 у справі № 686/26679/19.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107219621>

143. Постанова Верховного Суду від 24.11.2022 у справі № 448/336/22.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107533532>
144. Постанова Верховного Суду від 07.12.2022 у справі № 681/1033/20.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107834075>
145. Постанова Верховного Суду від 27.12.2022 у справі № 607/21493/20.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108225982>
146. Постанова Верховного Суду від 12.01.2023 у справі № 596/413/21.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108423797>
147. Постанова Верховного Суду від 16.02.2023 у справі № 756/5760/22.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109075141>
148. Постанова Верховного Суду від 16.02.2023 у справі № 629/5831/19.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109046256>
149. Постанова Верховного Суду від 23.02.2023 у справі № 372/2485/20.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109242229>
150. Постанова Верховного Суду від 19.04.2023 у справі № 606/719/21.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110428051>
151. Постанова Верховного Суду від 29.05.2023 у справі № 583/877/21.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111348306>
152. Постанова Верховного Суду від 06.06.2023 у справі № 461/9707/21.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111431127>
153. Постанова Верховного Суду від 19.07.2023 у справі № 442/2407/22.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112345047>
154. Постанова Верховного Суду від 26.07.2023 у справі № 454/851/22.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112545985>
155. Постанова Верховного Суду від 05.10.2023 у справі № 758/12245/22.
URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114052728>
156. Постанова Кам'янського районного суду Черкаської області від 01.07.2020 у справі № 696/530/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90126305#>

157. Постанова Центрального районного суду міста Миколаєва від 02.07.2020 у справі № 490/2373/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90240827>

158. Постанова Червоноградського міського суду Львівської області від 01.07.2020 у справі № 459/1300/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90292290>

159. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 № 2617-VIII. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7279%D0%B4&skl=9

160. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» : Закон України від 17.06.2020 р. № 720-IX : станом на 1 січ. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/720-20/conv#n502>

161. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22.11.2018 р. № 2617-VIII : станом на 3 лип. 2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text>

162. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури : Закон України від 08.12.2023 р. № 3509-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3509-20#Text>

163. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування : Закон України від 01.06.2021 р. № 1498-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1498-20#Text>

164. Про внесення зміни до розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних

правопорушень» : Закон України від 03.12.2019 р. № 321-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-20#Text>

165. Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 р. № 988 : станом на 22 лют. 2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2015-%D0%BF/ed20230222#Text>

166. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV : станом на 3 серп. 2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>

167. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків від 28.02.2012 № 10126 URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=42706

168. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків від 03.03.2012 № 10146 URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=42733

169. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків від 19.05.2015 № 2897 URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=55214

170. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень від 10.11.2017 № 7279 URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=62859

171. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень від 16.11.2017 № 7279-1 URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62902

172. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : Наказ Ген. прокуратури України від 16.11.2012 р. №

114/1042/516/1199/936/1687/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>

173. Про затвердження Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції : Наказ М-ва внутр. справ України від 09.11.2015 р. № 1452/735. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1413-15#Text>

174. Про затвердження Основ кримінального законодавства Союзу РСР та союзних республік : Закон Союзу РСР від 25.12.1958. URL : <https://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data04/tex16066.htm>

175. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : Наказ Офісу Ген. прокурора від 30.06.2020 р. № 298 : станом на 18 серп. 2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>

176. Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України : Наказ М-ва внутр. справ України від 20.05.2020 № 405 : станом на 6 лют. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20#Text>

177. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР : станом на 31 груд. 2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр#Text>

178. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII : станом на 1 січ. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

179. Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України : Лист Вищ. спеціаліз. суду України з розгляду цивільн. і кримін. справ від 03.10.2012 р. № 223-1430/0/4-12. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1430740-12#Text>

180. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та

правоохоронних органів» : Указ Президента України від 08.04.2008 р. №311/2008.

URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008#Text>

181. Про робочу групу з питань реформування законодавства про адміністративні правопорушення та запровадження інституту кримінальних проступків : Розпорядж. Президента України від 30.05.2012 р. № 98/2012-рп : станом на 24 лют. 2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/98/2012-рп#Text>

182. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII : станом на 1 січ. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

183. Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів : Рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 15.02.2008 р. : станом на 17 квіт. 2008 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0009525-08#Text>

184. Пчеліна О.В., Фоміна Т.Г., Романюк В.В., Глобенко Г.І. Основи кримінального процесу : навч. посіб. Харків : ХНУВС, 2023. 132 с.

185. Рекомендація № 6 R (87) 18 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Стосовно спрощення кримінального правосуддя» : Рек. Ради Європи від 17.09.1987 р. № 6R(87)18. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_339#Text

186. Рижий О.А. Оцінка показань учасників кримінального провадження в суді першої інстанції : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». ЛьвДУВС. Львів, 2023. 221 с.

187. Рішення Конституційного Суду України від 26.06.2003 № 12-рп/2003 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-03#Text>

188. Рішення Конституційного Суду України від 17.06.2020 № 4-р(П)/2020 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va04p710-20#Text>

189. Рогальська В.В. Затримання уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді : процесуальні аспекти. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 2. С. 198–201

190. Роз'яснення щодо окремих положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення

досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 720–ІХ від 17 червня 2020 року URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001450-20#n2>

191. Романов М.Ю., Кобзар О.Ф. Організаційно-правові, адміністративні та кримінальні процесуальні аспекти діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України : монографія. Кропивницький : Донецький державний університет внутрішніх справ, 2022. 40 с.

192. Рось А.В. Деякі питання правової регламентації кримінального процесуального інституту дізнання. *Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ) : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 лист. 2020 р.). Харків : ХНУВС, 2020. С. 440–442.*

193. Рудковська М.Р. Суспільна небезпека як ознака поняття злочину : Дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.08. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 187 с.

194. Рум'янцев В.О. Деякі питання підготовки судової реформи 1864 року. *Проблеми законності : зб. наук. пр. 2014. Вип. 125. С. 7–14.*

195. Самбор М.А. Застосування електронних засобів контролю як одного з обов'язків, що покладаються на підозрюваного, обвинуваченого під час обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, за нормами Кримінального процесуального кодексу України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2016. № 1. С. 125–131.*

196. Самодін А.В. Криміналістичне забезпечення проведення процесуальних дій до внесення відомостей до ЄРДР для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 трав. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 51–54.*

197. Світайло П.Ю. Дізнання як спрощена процедура досудового розслідування в Україні та зарубіжних країнах. *Юридичний бюлетень. 2020. Випуск 15. С. 170–176.*

198. Сергєєва Д.Б., Старенький О.С. Слідчі (розшукові) дії як засоби отримання доказів у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх : до визначення поняття. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 81–89.
199. Сердюк В.П. Слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні України: процесуальні проблеми. *Право і суспільство*. 2017. № 1 частина 2. С. 255–259.
200. Серкевич І., Устрицька Н., Навроцька В. Сучасні тенденції розвитку кримінальної юстиції в Україні : колективна монографія. Львів : ПП «Видавництво «БОНА», 2021. 388 с.
201. Сорока С.О., Римарчук Г.С. Кримінальний процес в Україні : історія та сучасність. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2016. № 850. С. 553–562.
202. Справа «Веренцов проти України» (заява № 20372/11) : рішення ЄСПЛ від 11.04.2013. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_945#Text
203. Справа «Ісмаїлов проти Росії» (заява № 30352/03) : рішення ЄСПЛ від 15.10.2008. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_486#Text
204. Справа «Нечипорук і Йонкало проти України» (заява № 42310/04) : рішення ЄСПЛ від 21.07.2011. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683
205. Справа «Ноймайстер проти Австрії» (заява № 1936/63) : рішення ЄСПЛ від 27.06.1968. URL : https://kyiv.gp.gov.ua/ua/documents.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=203538
206. Справа «Сальдуз проти Туреччини» (заява № 36391/02) : рішення ЄСПЛ від 27.11.2008. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?!pdf>
207. Справа «Хозе проти Нідерландів» (заява № 21961/93) : рішення ЄСПЛ від 22.05.1998. URL : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58170>
208. Справа «Щокін проти України» (заява № 23759/03 та № 37943/06) : рішення ЄСПЛ від 14.10.2010. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_858#Text

209. Справа «Яременко проти України» (заява № 32092/02) : рішення ЄСПЛ від 12.06.2008. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_405
210. Справа «Doorson v. the Netherlands» (заява № 20524/92) : рішення ЄСПЛ від 26.03.1996. URL : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-9157>
211. Справа «Kuopila v. Finland» (заява № 27752/95) : рішення ЄСПЛ від 27.04.2000. URL : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58784>
212. Справа «Matyjek against Poland» (заява № 38184/03) : рішення ЄСПЛ від 30.05.2006. URL : [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-75941%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-75941%22]})
213. Справа «Moiseyev against Russia» (заява № 62936/00) : рішення ЄСПЛ від 09.10.2008. URL : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-1884>
214. Справа «Rowe and Davis v. the United Kingdom» (заява № 28901/95) : рішення ЄСПЛ від 16.02.2000. URL : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-6101>
215. Сухонос В. В. Прокуратура у державному механізмі Російської імперії після судової реформи 1864 р. : монографія. Суми : Університетська книга, 2012. 104 с.
216. Терлюк І. Я. Огляд історії кримінального права України : навчальний посібник. Львів : Ліга-Прес, 2007. 90 с.
217. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України. 4-е вид., доп. і перероб. : підручник. Київ : «А.С.К.», 2003. 1120 с.
218. Тертишник В.М. Кримінальний процесуальний кодекс України : Науково-практичний коментар. Вид. 17-те, доповн. і перероб. Київ : Алерта, 2020. 1088 с.
219. Тітко І.А. Оцінні поняття у кримінально-процесуальному праві України : монографія. Харків : Право, 2010. 216 с.
220. Ткач А.П. Історія кодифікації дореволюційного права України. Київ : Видавництво Київського університету, 1968. 170 с.
221. Торбас О.О. До питання визначення строків досудового розслідування. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 78–79.

222. Удалова Л.Д., Хабло О.Ю. Процесуальна форма досудового розслідування кримінальних проступків. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 14 листоп. 2019 р.) Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 138–140.

223. Ухвала Бабушкінського районного суду міста Дніпропетровська від 27.07.2022 р. у справі № 932/3913/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106760002>

224. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 19.04.2021 р. у справі № 760/9748/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96476328>

225. Ухвала Верховного Суду від 09.03.2021 р. у справі № 607/12239/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95439510>

226. Ухвала Верховного Суду від 17.01.2022 р. у справі № 756/16500/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102562848>

227. Ухвала Верховного Суду від 04.05.2022 р. у справі № 204/1781/21. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104191885>

228. Ухвала Верховного Суду від 15.11.2022 р. у справі № 461/1739/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107370881>

229. Ухвала Верховного Суду від 13.11.2023 р. у справі № 490/4888/23. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114904744>

230. Ухвала Верховного Суду від 26.12.2023 р. у справі № 490/4888/23. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115937484>

231. Ухвала Вінницького міського суду Вінницької області від 11.04.2023 р. у справі № 127/10119/23. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110202460>

232. Ухвала Вінницького міського суду Вінницької області від 10.05.2023 р. у справі № 127/13514/23. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110784560#>

233. Ухвала Вознесенського міськрайонного суду Миколаївської області від 22.12.2022 р. у справі № 473/3883/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108000459>

234. Ухвала Деснянського районного суду міста Києва від 23.10.2020 р. у справі № 754/13572/20. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/92405830>
235. Ухвала Заводського районного суду міста Дніпродзержинська Дніпропетровської області від 10.03.2021 р. у справі № 208/1089/21. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/95440370>
236. Ухвала Закарпатського апеляційного суду від 08.05.2023 р. у справі № 308/16887/22. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/110795263>
237. Ухвала Калуського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 09.07.2020 р. у справі №345/2325/20. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/90316412>
238. Ухвала Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області від 26.05.2021 р. у справі № 676/2967/21. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/97341662>
239. Ухвала Київського апеляційного суду від 30.03.2021 р. у справі № 761/30433/20. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/96301989>
240. Ухвала Київського районного суду міста Одеси від 15.08.2023 р. у справі № 947/3545/23. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/112909207>
241. Ухвала Костопільського районного суду Рівненської області від 01.02.2023 р. у справі № 564/226/23. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/108726459>
242. Ухвала Кропивницького апеляційного суду від 13.09.2021 р. у справі № 404/5834/21. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/99722876>
243. Ухвала Новоархангельського районного суду Кіровоградської області від 21.07.2020 р. у справі № 394/557/20. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/90500650>
244. Ухвала Подільського районного суду міста Києва від 21.02.2022 р. у справі № 758/969/22. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/103480638>
245. Ухвала Приморського районного суду міста Одеси від 03.07.2020 р. у справі № 522/10641/20. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/90302708>

246. Ухвала Приморського районного суду міста Одеси від 30.08.2022 р. у справі № 522/10271/22. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/105975408>
247. Ухвала Селидівського міського суду Донецької області від 27.08.2020 р. у справі № 242/3583/20. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/91199702>
248. Ухвала Соснівського районного суду міста Черкаси від 03.06.2021 р. у справі № 712/6076/21. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/97398850>
249. Ухвала Соснівського районного суду міста Черкаси від 25.06.2021 р. у справі № 712/7030/21. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/97918924>
250. Ухвала Соснівського районного суду міста Черкаси від 02.11.2021 р. у справі № 712/11830/21. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/100725709>
251. Ухвала Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 23.12.2022 р. № 308/16887/22. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/108205269>
252. Ухвала Франківського районного суду міста Львова від 08.07.2020 р. у справі № 465/3906/20. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/90320775>
253. Ухвала Харківського апеляційного суду від 12.12.2022 р. у справі № 953/4936/22. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/107924218>
254. Ухвала Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 07.04.2023 р. у справі № 686/8555/23. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/110135207>
255. Ухвала Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 20.04.2023 р. у справі № 686/8555/23. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/110528391#>
256. Ухвала Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 26.04.2023 р. у справі № 686/10071/23. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/110463712>
257. Ухвала Христинівського районного суду Черкаської області від 18.12.2020 р. у справі № 706/1363/20. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/93643466>
258. Ухвала Херсонського міського суду Херсонської області від 11.10.2023 у справі № 766/7765/23. URL : <https://reustr.court.gov.ua/Review/114639871>

259. Ухвала Червоноградського міського суду Львівської області від 30.01.2023 р. у справі № 459/273/23. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108702893>

260. Ухвала Чорнухинського районного суду Полтавської області від 13.08.2020 р. у справі № 549/273/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91071729>

261. Ухвала Шевченківського районного суду міста Києва від 19.02.2021 р. у справі № 761/35545/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95096368>

262. Фаринник В.І. Процедура дізнання спокушатиме до маніпуляцій з кваліфікацією та до затримань без санкції суду. *Закон і Бізнес*. 2020. № 30. URL : <https://zib.com.ua/ua/143746>

263. Фаринник В. І. Розвиток правового регулювання збирання доказів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Митна справа*. 2012. № 4 (82). Ч. 2. С. 3–8.

264. Фастовець В.А. Співвідношення понять «показання» та «пояснення» у кримінальному процесуальному кодексі України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 2 (35). С. 79–85.

265. Федотова Г.В. Правове регулювання інституту кримінального проступку у Франції, Німеччині та Великобританії. *Національна академія внутрішніх справ*. 2015. Вип. № 4(97). С. 275–290.

266. Фоміна Т.Г. Виникнення інституту запобіжних заходів у кримінальному процесі. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2017. № 4 (80). С. 128–134.

267. Фріс П.Л. Питання кримінального права в контексті кримінально-правової політики. *Право України*. 2010. № 9. С. 73–80.

268. Хавронюк М.І. Концепцію визначено: адміністративні проступки, кримінальні проступки, злочини. Настав час розмежувати. *Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 11-12 жовт. 2012 р.). Х. : Право, 2012. 632 с.

269. Хавронюк М.І. Проступок, його сутність і порядок досудового розслідування та судового розгляду : новітні середньоазійські підходи, порівнюючи з уже відомими. *Право України*. 2020. № 2. С. 119–137.

270. Цуцкірідзе М., Вітвіцький С., Ковтун О., Городецька М., Бурлака В. Затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок : науково – практичний коментар. Київ: 7БЦ, 2021. 54 с.

271. Шемшученко Ю.С., Вислобоков К.А. Права, за якими судиться малоросійський народ. 1743. Київ : [б.в.], 1997. 547 с.

272. Шерудило В.О. Правові підстави здійснення негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами ОВС України. *Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування* : матеріали наук.-теорет. конф. (Київ. 19 берез. 2015 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ., 2015. С. 179–180.

273. Шумило М.Є. Критерії спрощення процесуальної форми в кримінальних провадженнях. *Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків* : матеріали круглого столу (Київ, 14 лист. 2019 р.) Київ : НАВС України, 2019. С. 147–149.

274. Шуп'яна М.Ю. Кодифікація кримінального права в Австрійській імперії у XVIII-XIX ст. *Часопис Київського університету права*. 2002. № 1. С. 95–100.

275. Щеголіхін Д.М. Упровадження інституту кримінальних проступків: від минулого до сучасності. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2021. № 9. С. 62–68.

276. Черней В.В., Чернявський С.С. Запровадження інституту кримінальних проступків у контексті реформування системи досудового розслідування в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 3(112). С. 7–14.

277. Яковенко М.О. Форми досудового розслідування в Україні: історичний аспект. *Класифікація кримінальних правопорушень: матеріально-правові та процесуальні проблеми* : матеріали круглого столу (Київ. 29 січ. 2021 р.) Київ : НаУКМА, 2021. С. 57–62.

278. Code pénal URL :
<https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGISCTA000006149814>
279. Code de procédure pénale URL :
https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154/
280. Codice di Procedura Penale URL :
<https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-di-procedura-penale>
281. Codice Penale URL: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale>
282. Český trestní řád URL :
<https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=1961&cz=141>
283. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas URL :
<https://www.kodeksai.lt/audziamajo-proceso-kodeksas/>
284. Kodeks postępowania karnego URL :
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970890555/U/D19970555Lj.pdf>
285. Kriminaalmenetluse seadustik URL :
<https://www.riigiteataja.ee/akt/106072023049>
286. Kriminālprocesa likums URL: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums>
287. Strafprozeßordnung URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/>
288. Swiss Criminal Procedure Code URL :
https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2010/267/de#art_358
289. The Code for Crown Prosecutors URL :
<https://www.cps.gov.uk/publication/code-crown-prosecutors>

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Нестерук С.С. Особливості судового розгляду кримінальних проступків з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2021. № 3 (73). С. 95–100. DOI 10.32840/1813-338X-2021.3.16
2. Максимовська С.С. Проблемні аспекти затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 394–397. DOI 10.32782/2524-0374/2022-7/95
3. Максимовська С.С. Порядок відкриття матеріалів дізнання сторонами кримінального провадження. *Juris Europensis Scientia*. 2023. Випуск 3. С. 77–81. DOI 10.32782/chern.v3.2023.16
4. Максимовська С.С. Строки досудового розслідування кримінальних проступків. *Київський часопис права*. 2023. № 3. С. 181–186. DOI 10.32782/klj/2023.3.26

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Нестерук С.С. Особливості слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування кримінальних проступків. *Теоретичний аналіз та наукові дослідження юридичної науки у XXI столітті* : матеріали міжнародної науково – практичної конференції м. Запоріжжя (23-24 квітня 2021 року) – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2021. С. 96–99.
6. Максимовська С.С. Запобіжні заходи під час досудового розслідування кримінальних проступків. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування в Україні* : збірник тез науково – практичного семінару (26 листопада 2021 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2021. С. 93–96.

7. Максимовська С.С. Особливості повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку. *Modern research in world science. Proceedings of V International Scientific and Practical Conference.* Lviv, Ukraine. Pp. 947–951.

8. Максимовська С.С. Особливості закінчення дізнання. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування в Україні* : збірник тез науково – практичного семінару (02 грудня 2022 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2022. С. 64–67.

9. Максимовська С.С. Закінчення дізнання в умовах воєнного стану. *Війна в Україні : зроблені висновки та незасвоєні уроки* : збірник тез Міжнародного круглого столу (23 лютого 2023 року) / упор. Л.В. Павлик, У.О. Цмоць. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 134–138.

10. Максимовська С.С. Правове регулювання розслідування кримінальних проступків у міжнародному законодавстві. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування* : збірник тез науково – практичного семінару (01 грудня 2023 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2023. С. 66–69.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Львівського державного університету

внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, професор

полковник поліції

Тарас СОЗАНСЬКИЙ

2023

АКТ

30.10.2023

м. Львів

№ 88

Про впровадження результатів дисертації Максимовської Софії Сергіївни на тему: «Особливості застосування кримінального процесуального законодавства щодо кримінальних проступків» в освітній процес ЛьвДУВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- начальника відділу забезпечення якості освіти та методичної роботи кандидата юридичних наук, доцента Руслана СТРОЦЬКОГО;
- начальника відділу організації наукової роботи кандидата юридичних наук, майора поліції Людмила ПАВЛИК;
- декана факультету № 1 ППФПНП кандидата юридичних наук, доцента полковника поліції Руслана ШЕХАВЦОВА;
- завідувача кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 ППФПНП кандидата юридичних наук, доцента підполковника поліції Андрія ХИТРИ;
- директора загальної бібліотеки Ірини КРАВЕЦЬ.

Комісія відповідно до наказу по університету від 16 серпня 2023 року № 270 розглянула й узагальнила матеріали дисертації, поданої на здобуття

Комісія відповідно до наказу по університету від 16 серпня 2023 року № 270 розглянула й узагальнила матеріали дисертації, поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» аспіранта кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 ІПФПНП Львівського державного університету внутрішніх справ Максимовської Софії Сергіївни на тему: «Особливості застосування кримінального процесуального законодавства щодо кримінальних проступків».

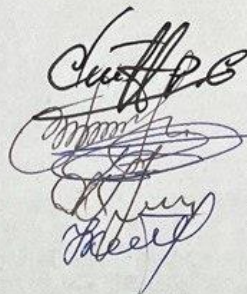
Проаналізовано основні результати дослідження аспіранта, зокрема наукові праці, в яких опубліковані теоретичні положення дисертації:

1. Нестерук С.С. Особливості судового розгляду кримінальних проступків з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2021 р. № 3 (73). С. 95-100 DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2021.3.16>
2. Максимовська С.С. Проблемні аспекти затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 7/2022. С. 394-397 DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/95> (
3. Максимовська С.С. Порядок відкриття матеріалів дізнання сторонами кримінального провадження. *Juris Europensis Scientia*. Випуск 3. 2023. С. 77-81 DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v3.2023.16>
4. Максимовська С.С. Запобіжні заходи під час досудового розслідування кримінальних проступків. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування в Україні* : збірник тез науково-практичного семінару (26 листопада 2021 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2021. С. 93-96
5. Максимовська С.С. Особливості повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку. *Modern research in world science. Proceedings of V International Scientific and Practical Conference*. Lviv, Ukraine. Pp. 947-951
6. Максимовська С.С. Особливості закінчення дізнання. *Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування в Україні* : збірник тез науково-практичного семінару (02 грудня 2022 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2022. С. 64-67
7. Максимовська С.С. Закінчення дізнання в умовах воєнного стану. *Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки* : збірник тез Міжнародного круглого столу (23 лютого 2023 року) / упор. Л.В. Павлик, У.О. Цмоць. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 134-138

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок, що наукові праці Максимовської С.С. містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, що дає підстави запровадити їх для використання в освітньому процесі Львівського державного університету внутрішніх справ, зокрема при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальний процес»,

«Дізнання», а також рекомендовано до вивчення під час самостійної підготовки здобувачів бакалаврського та магістерського рівнів.

Члени комісії:

Руслан СТРОЦЬКИЙ
Людмила ПАВЛИК
Руслан ШЕХАВЦОВ
Андрій ХИТРА
Ірина КРАВЕЦЬ

Прокуратура України
ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ПРОКУРАТУРА
 пр. Шевченка, 17/19, м. Львів, 79005 факс: (032) 235-83-53, 235-83-61
 e-mail: sekretari@oblprok.lviv.ua, web: www.lviv.gp.gov.ua
 Код ЄДРПОУ 02910031

31.10.23 № 15/1-1383 ВІХ-23

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертації на здобуття ступеня доктора філософії Максимовської Софії Сергіївни на тему: «Особливості застосування кримінального процесуального законодавства щодо кримінальних проступків» виконаної за спеціальністю 081 - право

Для Львівської обласної прокуратури, у межах передбачених чинним законодавством повноважень, дослідження Максимовської С.С. на тему: «Особливості застосування кримінального процесуального законодавства щодо кримінальних проступків» є важливими для здійснення діяльності прокуратури.

Дисертаційна робота містить ґрунтовні, достовірні та науково обґрунтовані висновки та результати, які мають практичне значення.

Результати дослідження викладені, зокрема, у таких публікаціях:

- 1) «Особливості судового розгляду кримінальних проступків з урахуванням практики Європейського суду з прав людини». Держава та регіони. Серія: Право. 2021 р. № 3 (73). С. 95-100 DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2021.3.16>;
- 2) «Проблемні аспекти затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок». Юридичний науковий електронний журнал. № 7/2022. С. 394-397 DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/95>;
- 3) «Порядок відкриття матеріалів дізнання сторонами кримінального провадження». Juris Europensis Scientia. Випуск 3. 2023. С. 77-81 DOI <https://doi.org/10.32782/chem.v3.2023.16>;
- 4) «Особливості слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування кримінальних проступків». Теоретичний аналіз та наукові дослідження юридичної науки у ХХІ столітті : матеріали міжнародної науково-практичної конференції м. Запоріжжя (23-24 квітня 2021 року) – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2021. С. 96-99;
- 5) «Запобіжні заходи під час досудового розслідування кримінальних проступків». Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування в Україні : збірник тез науково-практичного семінару (26 листопада 2021 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2021. С. 93-96;

Львівська обласна прокуратура
 31.10.2023 №15/1-1383ВІХ-23

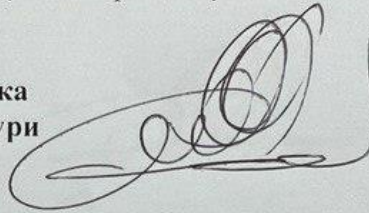
6) «Особливості повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку». Modern research in world science. Proceedings of V International Scientific and Practical Conference. Lviv, Ukraine. Pp. 947-951;

7) «Особливості закінчення дізнання». Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування в Україні : збірник тез науково-практичного семінару (02 грудня 2022 року) / упор. А.Я. Хитра. Львів: ЛьвДУВС. 2022. С. 64-67;

8) «Закінчення дізнання в умовах воєнного стану». Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки : збірник тез Міжнародного круглого столу (23 лютого 2023 року) / упор. Л.В. Павлик, У.О. Цмоць. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 134-138.

Висновки щодо недоліків характерних застосуванню кримінального процесуального законодавства щодо кримінальних проступків, авторські пропозиції вдосконалення законодавства щодо дізнання, проаналізована практика судового розгляду вказаної категорії справ, використані при здійсненні процесуального керівництва досудовим розслідуванням, а також в аналітичній та методичній роботі.

**Виконувач обов'язків керівника
Львівської обласної прокуратури**

Микола ДРУЗІЮК

АНКЕТА ОПИТУВАННЯ

Шановний респонденте!

На кафедрі кримінального процесу та криміналістики факультету №1 Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Львівського державного університету внутрішніх справ виконується дисертаційне дослідження за темою: **«Особливості застосування кримінального процесуального законодавства щодо кримінальних проступків»**.

Дослідження без урахування думки практичних працівників буде однобічним, а результати такого дослідження – недостатньо обґрунтованими. У зв'язку з цим, просимо Вас допомогти у дослідженні зазначеної проблематики, надавши відповіді на поставлені в анкеті запитання.

Анкетування є анонімним. Його результати будуть використані в узагальненому вигляді виключно у цілях, пов'язаних із відповідним науковим дослідженням.

Заздалегідь вдячні за участь в опитуванні!

1. Вкажіть Вашу професійну приналежність:

- суддя
- прокурор
- адвокат
- працівник поліції
- інші правничі професії

2. Яким, на Ваш погляд, є рівень кримінального процесуального законодавства щодо кримінальних проступків?

- задовільний
- незадовільний

– посередній

3. Висловіть свою позицію щодо доцільності вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства щодо кримінальних проступків?

– доцільно

– не доцільно

– Ваш варіант відповіді _____

4. Чи є доцільність у передбаченому у ч. 2 ст. 298-2 КПК України законодавцем строку затримання на 3 години

– вважаю таке затримання доцільним для забезпечення належної поведінки особи, яка вчинила кримінальний проступок

– вказане затримання вважаю недоцільним

– Ваш варіант відповіді _____

5. Чи вважаєте Ви за необхідне передбачити у КПК України можливість продовження строків досудового розслідування у кримінальних правопорушеннях щодо кримінальних проступків, у яких повідомлено про підозру, до 2 місяців?

– так

– ні

– Ваш варіант відповіді _____

6. Чи вважаєте Ви за необхідне в ході досудового розслідування кримінальних проступків проводити допит особи після отримання у них пояснень?

– так, допит є необхідним

– ні, пояснення є джерелом доказів у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків

– Ваш варіант відповіді _____

7. У випадку необхідності використання у кримінальному провадженні щодо злочину процесуальних джерел доказів, отриманих у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, щодо яких доказів, на Вашу думку, необхідно отримувати відповідну ухвалу слідчого судді?

– виключно щодо пояснень осіб, результатів медичного освідування, висновку спеціаліста, показань технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису

– відносно усіх доказів, отриманих у кримінальному провадженні про кримінальні проступки

8. Чи доцільною, на Вашу думку, є норма, передбачена у ст. 298-1 КПК України, щодо необхідності «легалізації» на підставі ухвали слідчого судді доказів, отриманих у кримінальному провадженні щодо кримінального проступку, для подальшого їх використання у кримінальному провадженні щодо злочину?

– так

– ні

– Ваш варіант відповіді _____

9. Як Ви вважаєте, чи доцільно передбачити можливість вручення матеріалів дізнання на електронному носії інформації

– так

– ні

– Ваш варіант відповіді _____

10. Як, на Ваш погляд, співвідносяться ст. 290 КПК України та ст. 301 КПК України?

– у випадку відкриття стороні матеріалів дізнання в порядку ст. 290 КПК України, відсутня потреба у додатковому виконанні вимог ст. 301 КПК України та наданні копій матеріалів дізнання шляхом їх вручення

– у будь-якому випадку прокурор зобов’язаний виконати вимоги ст. 301 КПК України та забезпечити надання відповідним особам копії матеріалів дізнання шляхом їх вручення

– Ваш варіант відповіді _____

11. Чи вважаєте Ви за необхідне проводити підготовче судове засідання у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків?

– так

– ні, це зайва витрата часу і ресурсів

– Ваш варіант відповіді _____

12. Чи може, на Вашу думку, обвинувальний акт розглядатись у спрощеному порядку (без виклику сторін) у випадку, якщо за результатами розгляду обвинувального акта, із застосуванням кримінального закону, може бути призначено покарання у виді позбавлення волі?

– так

– ні

– Ваш варіант відповіді _____

13. Чи вважаєте Ви за можливе передбачити у законодавстві України, що при постановленні вироку щодо кримінального проступку у порядку спрощеного провадження (за умови повного визнання вини обвинуваченим, згоди на розгляд обвинувального акта за його відсутності, згоди на обмеження в апеляційному оскарженні), суд зваживши всі обставини кримінального проступку, зменшує призначене обвинуваченому основне покарання на одну третину?

– так

– ні

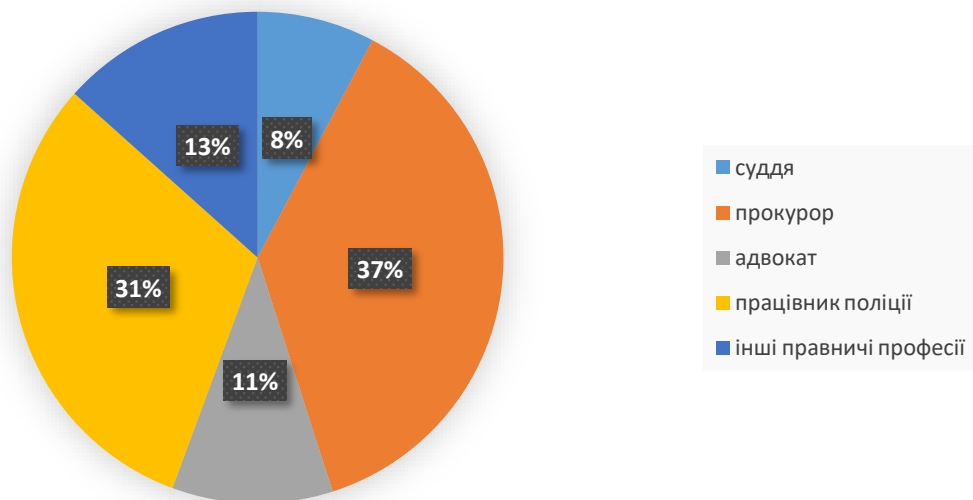
– Ваш варіант відповіді _____

РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТУВАННЯ

«Особливості застосування кримінального процесуального законодавства щодо кримінальних проступків».

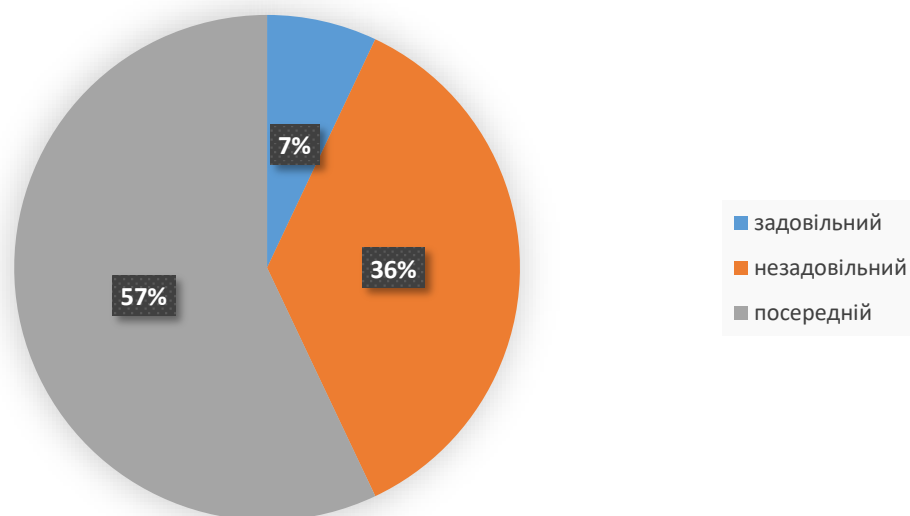
1. Вкажіть Вашу професійну приналежність:

284 відповіді

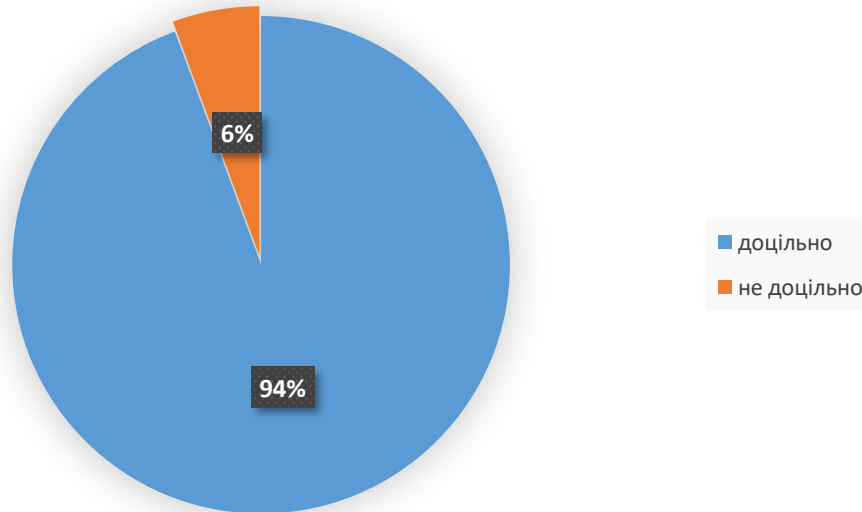
2. Яким, на Ваш погляд, є рівень кримінального процесуального законодавства щодо кримінальних проступків?

284 відповіді

3. Висловіть свою позицію щодо доцільності вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства щодо кримінальних проступків?

284 відповіді

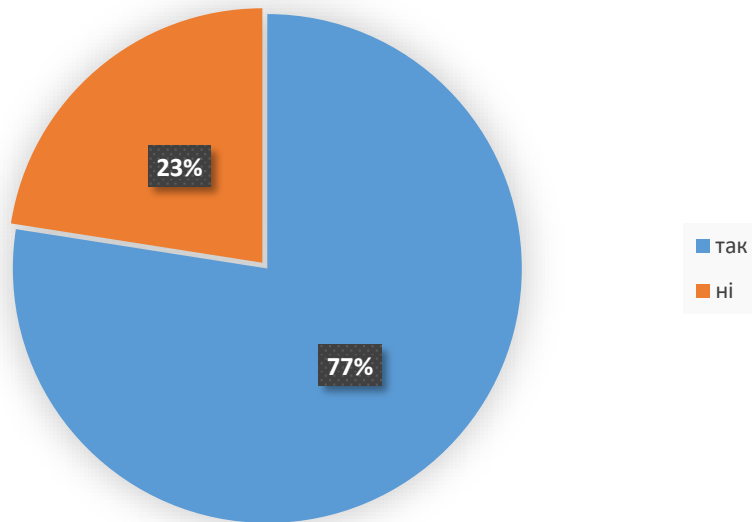
4. Чи є доцільність у передбаченому у ч. 2 ст. 298-2 КПК України законодавцем строку затримання на 3 години

284 відповіді

5. Чи вважаєте Ви за необхідне передбачити у КПК України можливість продовження строків досудового розслідування у кримінальних правопорушеннях щодо кримінальних проступків, у яких повідомлено про підозру, до 2 місяців?

284 відповіді

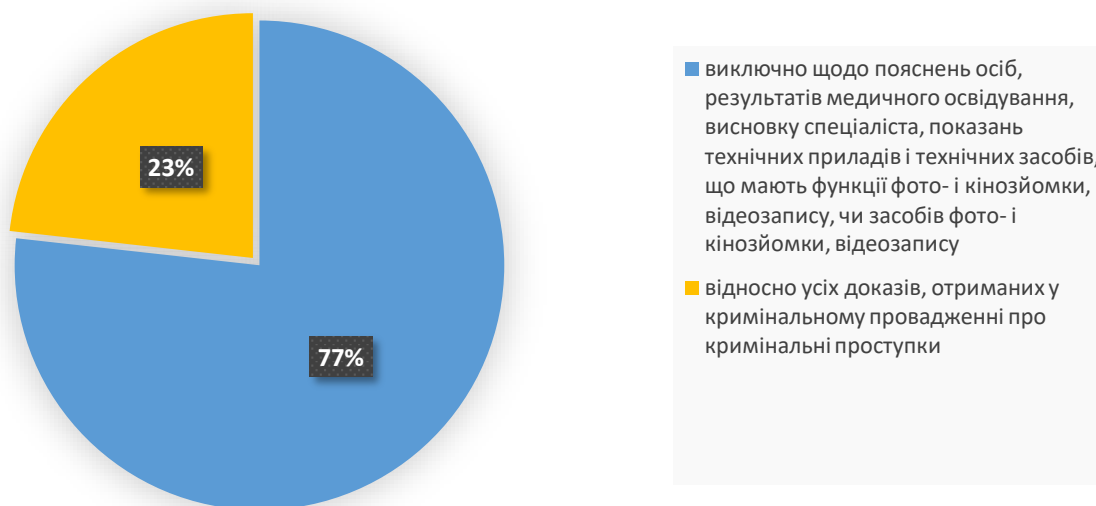
6. Чи вважаєте Ви за необхідне в ході досудового розслідування кримінальних проступків проводити допит особи після отримання у них пояснень?

284 відповіді

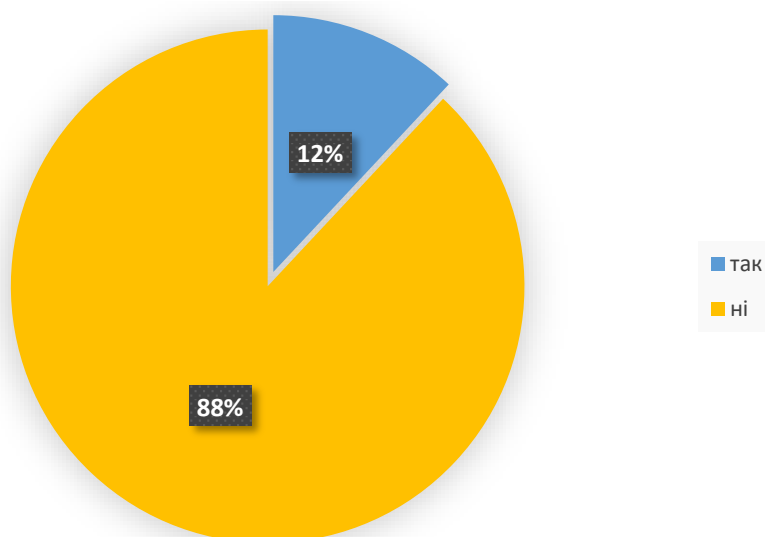
7. У випадку необхідності використання у кримінальному провадженні щодо злочину процесуальних джерел доказів, отриманих у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, щодо яких доказів, на Вашу думку, необхідно отримувати відповідну ухвалу слідчого судді?

284 відповіді

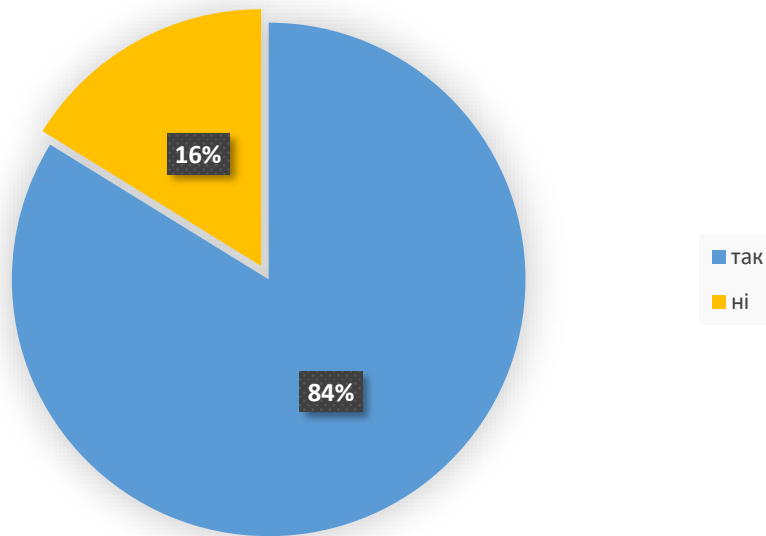
8. Чи доцільною, на Вашу думку, є норма, передбачена у ст. 298-1 КПК України, щодо необхідності «легалізації» на підставі ухвали слідчого судді доказів, отриманих у кримінальному провадженні щодо кримінального проступку, для подальшого їх використання у кримінальному провадженні щодо злочину?

284 відповіді

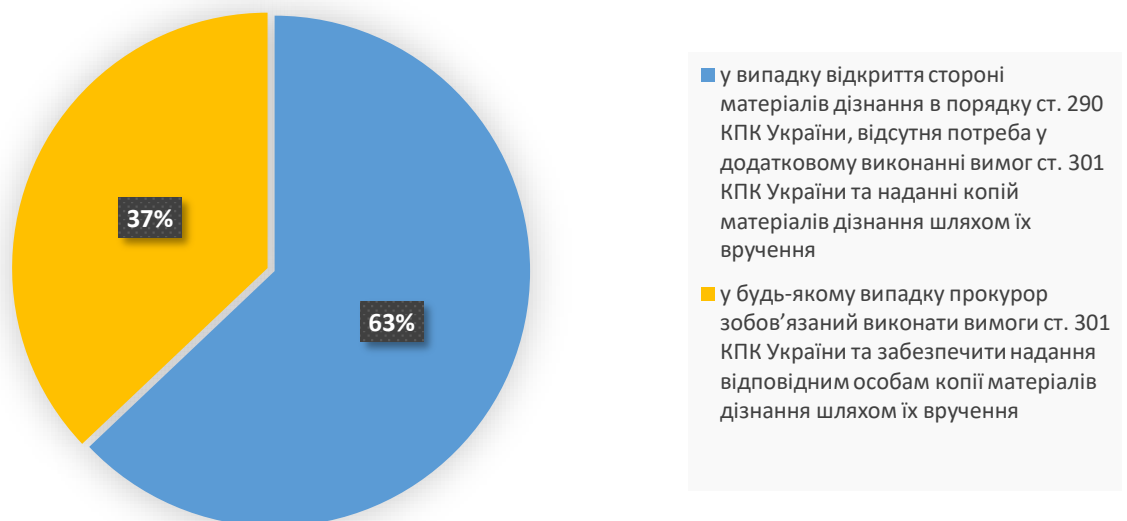
9. Як Ви вважаєте, чи доцільно передбачити можливість вручення матеріалів дізнання на електронному носії інформації

284 відповіді

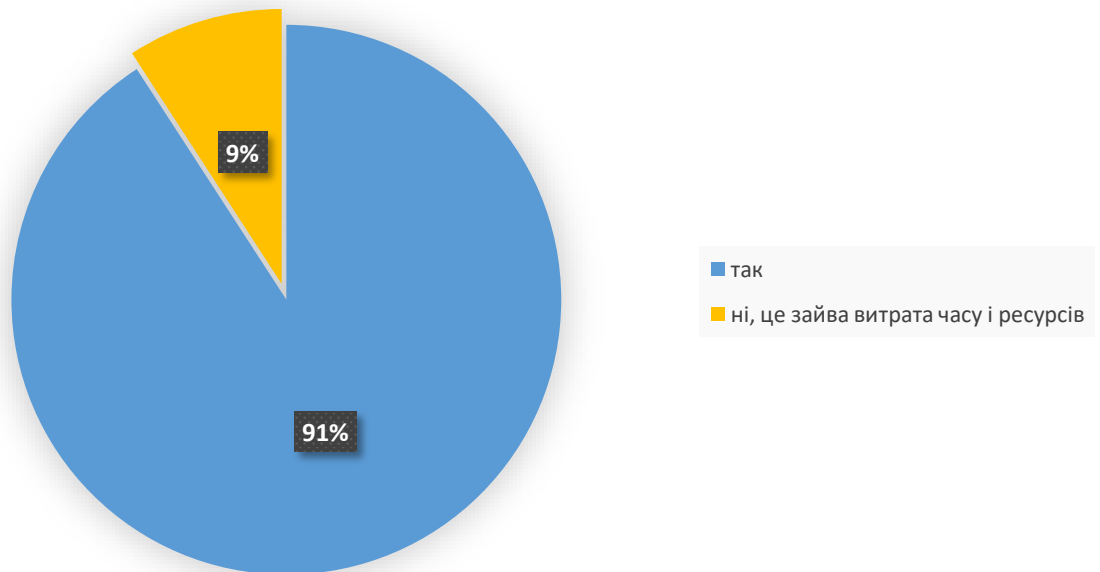
10. Як, на Ваш погляд, співвідносяться ст. 290 КПК України та ст. 301 КПК України?

284 відповіді

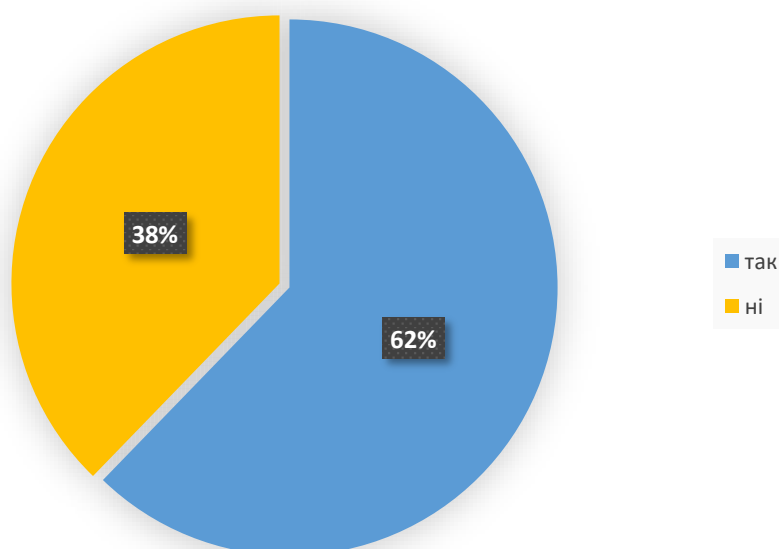
11. Чи вважаєте Ви за необхідне проводити підготовче судове засідання у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків?

284 відповіді

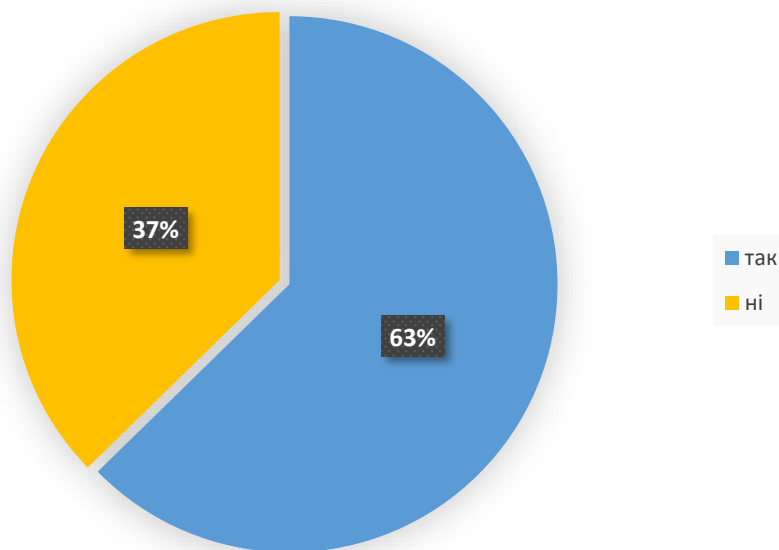
12. Чи може, на Вашу думку, обвинувальний акт розглядатись у спрощеному порядку (без виклику сторін) у випадку, якщо за результатами розгляду обвинувального акта, із застосуванням кримінального закону, може бути призначено покарання у виді позбавлення волі?

284 відповіді

13. Чи вважаєте Ви за можливе передбачити у законодавстві України, що при постановленні вироку щодо кримінального проступку у порядку спрощеного провадження (за умови повного визнання вини обвинуваченим, згоди на розгляд обвинувального акта за його відсутності, згоди на обмеження в апеляційному оскарженні), суд зваживши всі обставини кримінального проступку, зменшує призначене обвинуваченому основне покарання на одну третину?

284 відповіді

Порівняльний аналіз облігованих кримінальних проступків, з урахуванням їх кваліфікації

	2020		2021		2022		2023	
	Обліговано кримінальних проступків у звітному періоді	Кримінальні проступки у яких особам вручено повідомлення про підозру	Обліговано кримінальних проступків у звітному періоді	Кримінальні проступки у яких особам вручено повідомлення про підозру	Обліговано кримінальних проступків у звітному періоді	Кримінальні проступки у яких особам вручено повідомлення про підозру	Обліговано кримінальних проступків у звітному періоді	Кримінальні проступки у яких особам вручено повідомлення про підозру
Усього кримінальних проступків	98 283	30 038	100 707	51 954	73 543	38 295	96 238	50 858
Кримінальні проступки проти особи національної безпеки України	0	0	0	0	949	314	709	344
Кримінальні проступки проти життя та здоров'я особи	17 917	8 886	21 160	15 271	14 674	11 157	19 389	16 237
Кримінальні проступки проти волі, честі та гідності особи	0	0	0	0	1	0	0	0
Кримінальні проступки проти статевих свобод та статевих недоторканості особи	6	2	6	2	2	0	1	1
Кримінальні проступки проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина	4 460	1 405	4 621	2 371	2 541	1 455	3 739	2 128
Кримінальні проступки проти власності	47 088	9 395	40 374	15 955	16 957	3 789	29 576	2 421
Кримінальні проступки у сфері господарської діяльності	186	103	119	58	46	14	38	9
Кримінальні проступки проти довіри	607	215	934	459	742	392	895	437
Кримінальні проступки проти громадської безпеки	0	0	0	0	0	0	0	0

Кримінальні проступки проти безпеки виробництва	714	16	706	19	323	7	415	7
Кримінальні проступки проти безпеки руху та експлуатації транспорту	1 884	13	1 612	13	1 159	6	1 084	15
Кримінальні проступки проти громадського порядку та моральності	937	420	995	705	439	343	724	623
Кримінальні проступки у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інав	11 112	6 098	12 891	9 006	18 703	10 723	17 472	14 054
Кримінальні проступки проти здоров'я населення								
Кримінальні проступки у сфері охорони державної тайни, публічності державних кордонів, забезпечення перевезу та мобілізації	2 095	120	498	270	55	36	82	53
Кримінальні проступки проти легитимного органу державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єктів громадян та кримінальні проступки проти журдистів	11 151	2 575	14 056	6 085	15 193	8 946	19 651	12 906
Кримінальні проступки проти правосуддя	1 919	790	2 599	1 718	1 477	1 020	2 012	1 338
Кримінальні проступки проти публічного порядку	7	0	2	0	13	1	14	1
Кримінальні проступки проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку	0	0	0	0	1	0	0	0